

II RIIGIKOGU

2. istungjärk.

Protokoll nr. 31 (11).

1923. a.

Sisu: 1. Päewakorra wastuwõtmine. — 2. Teadaandmine arupärimise kohta, millele käiku pole antud. — 3. W. Kangur'i küsimine Wabariigi Walitsusele töölisnoorsoo rongikäikude ärakeelamise kohta rahwuswahelisel noorsoopühal 2. septembril s. a. — 4. Wabariigi Walitsuse wastamine rahwuslik-wabameelse partei Riigikogu rühma arupärimise peale walitsuse kokkuseade kawa ja tööplaani mittetäitmise üle.

II Riigikogu koosolek 25. oktoobril 1923 a.
kell 10 hom.

Kokku on tulnud 90 Riigikogu liiget.

Koosolekut juhatab abiesimees **K. Wirma**, pärast abiesimees **L. Raudkepp**.

Sekretääri kohal sekretäär **T. Kalbus**, pärast abisekretäär **O. Köster**.

Walitsuse looshis: Riigiwanem **K. Päts**, teedeminister **K. Ipsberg**, põllutööminister **A. Kerem**, kaubandus-tööstusminister **B. Rostfeld**, siseminister **K. Einbund**, wälisminister **Fr. Akel**, sõjaminister **A. Anderkopp**, haridusminister **A. Weiderman**, riigisekretäär **K. Terras**.

P ä e w a k o r d :

1. Rkl. W. Kangur'i küsimine Wabariigi Walitsusele töölisnoorsoo rongikäikude ärakeelamise kohta rahwuswahelisel noorsoopühal 2. septembril s. a.

2. Wabariigi Walitsuse wastamine rahwuslik-wabameelse partei Riigikogu rühma arupärimise peale walitsuse kokkuseade kawa ja tööplaani mittetäitmise üle.

3. Wabariigi Walitsuse wastamine Riigikogu liigete **O. Köster**'i, **H. Laretei** ja **A. Porman**'i arupärimise peale Püssi mõisa jagamisel ettetulnud nähtuste kohta Wirumaal.

4. Wabariigi Walitsuse wastamine Riigikogu liigete **A. Kütt**'i, **O. Köster**'i ja **H. Ostrat**'i arupärimise peale Loobu mõisa tagawara-heinamaade wäljarentimise kohta.

5. Wabariigi Walitsuse wastamine Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei Riigikogu rühma arupärimise peale Wiljandi linnale rendileantud maal olewa hoone müügi kohta.

6. Wabariigi Walitsuse wastamine iseseiswa sotsialistliku töölispartei Riigikogu rühma arupärimise peale põllutöö-

ministri tegewuse kohta Suure-Jaani alewi maaga warustamisel.

7. Wabariigi Walitsuse wastamine iseseiswa sotsialistliku töölispartei Riigikogu rühma arupärimise peale haridusministeeriumi sihilikkude korralduste kohta õpetajate kutsetunnistuste ja lahtiregistreerimiste asjus.

8. Riigikogu liigete **P. Keerdo**, **H. Allik**'u ja **J. Tomp**'i arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele töölisajakirjanduse sulgumise kohta.

9. Riigikogu liigete **H. Allik**'u, **W. Kangur**'i ja **P. Keerdo** arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele sõjaseaduse edasi-kestmise kohta osa wabariigi territooriumil.

Koosolek algab kell 10.10 min.

1. Päewakorra Juhataja K. Wirma: Päewakord on Riigikogu liigetele kätte saadetud.

P. Keerdo (töörp.): Riigikogu juhatuse poolt on kätte saadetud päewakord, mida ette pannakse wastu wõtta. Kui meie seda päewakorda waatame, siis näeme, et siin puudub terve rida arupärimisi ja küsimisi, mis juba väga ammu ette on pandud ja mis Riigikogu juhatuse poolt mitmel korral wastu wõtmata on jäetud, sellepärast, et need kodukorra §§ 88 ja 95 wastu käiwad.

Juhataja **K. Wirma:** Rkl. Keerdo, kui Teil Riigikogu juhatuse tegewuse kohta midagi ütelda on, siis on selleks kodukorras ette nähtud kord. Teen Teile esimese märkuse.

P. Keerdo (töörp.): Ma räägin päewakorra kohta. Kui siiski niisugune päewakord ette pannakse, ma tahtsin selle peale tähendada, et põhjuseks nende arupärimiste ja küsimiste...

Juhataja **K. Wirma:** Rkl. Keerdo, teen Teile teise märkuse.

P. Keerdo (töörp.): ... waid siin on ikkagi näha...

Juhataja **K. Wirma**: Rkl. Keerdo, teen Teile kolmanda märkuse ja wõtan Teilt sõna ära.

J. Reesen (wäljasp. rhm.): Kommunistlik Riigikogu rühm on 7 korda...

Juhataja **K. Wirma**: Rkl. Reesen, kommunistlikku Riigikogu rühma ei ole.

J. Reesen (wäljasp. rhm.): ... Riigikogu juhatusel, kuid...

Juhataja **K. Wirma**: Rkl. Reesen, ma palun juhataja korraldust kuulata. Teen Teile teise märkuse.

J. Reesen (wäljasp. rhm.): ... kuid Riigikogu juhatus ei ole seda mitte päewakorda wõtnud.

Juhataja **K. Wirma**: Rkl. Reesen, ma teen Teile kolmanda märkuse ja wõtan Teilt sõna ära. Päewakorra kohta ettepanekuid ei ole, loen päewakorra muutmataalt wastuwõetuks. (Hulgalised wahelhüüded Eestimaa töörahwa partei Riigikogurühma kohtadelt.)

Sõna on sekretäiril teadaandmiseks.

2. Teadaandmine arupärimise kohta, millele käiku pole antud.

Sekretäär **T. Kalbus**: Riigikogu juhatusel on teatada, et Riigikogu liigete W. Kangur'i, P. Keerdo ja J. Tompi arupärimise-ettepanekule 24. oktoobril s. a. ei ole kodukorra § 88 põhjal käiku antud. (Hulgalised wahelhüüded pahemalt poolt. J. Reesen (wäljasp. rhm.): Mis kord see on?)

Juhataja **K. Wirma**: Rkl. Reesen, ma kutsun Teid korrale.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

3. W. Kangur'i küsimine Wabariigi Walitsusele töölisnoorsoo rongikäikude ärakeelamise kohta rahwuswahelisel noorsoopühal 2. septembril 1923 a.

W. Kangur (töörp.) (loeb):

„Rahwuswahelisel noorsoopühal — 2. septembril 1923 a. keelati politseiwõimude poolt kõigis suuremates linnades, kus noortööliste

organisatsioonidel kawatsus rongikäike oli korraldada, nad ära.

Tallinnas ja Tartus toodi keelu põhjustena ette seltskondliku julgeoleku kaitse ja wabaliikumise takistamine.

Narwas esialgu lubati, aga eelmise päewa õhtul keelati samadel põhjustel ära nagu Tallinnas ja Tartus.

Wiljandis keelas politsei peale rongikäigu weel igasuguste lippude wäljapanemise tööliiskoosolekute ruumidesse.

Pärnu politseiülem keelas rongikäigu ära põhjendades seda sellega, et mujal linnades olewat ka ära keelatud.

Peale selle tungisid Tartus politseinikud miitingult tulijatele noortööliste kalale ja katsusid neilt lippe käest ära kiskuda.

Eelnimetatud asjaolusid arwesse wõttes soowin wastust järgmiste küsimiste peale:

1) Kas on Wabariigi Walitsusel eelpool ettetoodud asjaolud teada?

2) Mida mõtleb Wabariigi Walitsus teha, et töölisnoorsoole kindlustada põhiseaduses ettenähtud ühinemis- ja koosoleku wabadusi?

3) Kas on Tartus kordarikkunud politseinikud wastutusele wõetud?

Juhataja **K. Wirma**: Riigikogu läheb päewakorra 2. punkti juurde.

4. Wabariigi Walitsuse wastamine rahwuslik-wabameelse partei Riigikogu rühma arupärimise peale walitsuse kokkuseade kawa ja tööplaani mitetäitmise üle.

Teedeminister **K. Ipsberg**: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Mina puudutan selles wastamises ainult nii palju seda asjaolu, kui palju see isiklikult minusse puutub. Kui suwel walitsuse moodustamisele asuti,

siis kutsus Riigiwanema kandidaat, härra Päts, ka mind walitsusse, teedeministri koha peale, mille peale mina ka oma nõusoleku andsin. Muidugi ei olnud sel korral weel teada, kas ja kunas walitsus saab moodustatud ja sellepärast ei olnud minul põhjust teistest tegewustest, mis mulle pakuti, loobuda.

Mis puutub a/s „Aseri“ wabrikusse, siis waliti mind tõesti aktsiaseltsi juhatusesse enne, kui Wabariigi Walitsuse liikmeks sain. Et tingimine Wabariigi Walitsuse moodustamisel oli üles wõetud, et kõrgeamad ametnikud ei tohi mitte äri wõi teiste eraasutuste juhatusesse astuda, mina aga mitmest asutuse juhatuses enne minist-

riks kutsumist osa wõtsin, ei olnud mul ka wõimalust enne minu ministriks kinnitamist nendest wälja astuda. Warsti peale walitsuse walimist, septembrikuu esimesel päewadel, sõitsin ma puhkusele wäljamaale ja tulin 13. oktoobril sealt tagasi. Ma kawatsesin küll enne ärasõitmist seda asja korraldada, aga kuna ma üle kuu aja ära olin ja seega tegelikult igast asutusest eemal seisin, andsin ma pärast oma puhkuseaega kõigile juhatustele, kus ma liikmeks olin, teada, et ma sealt wälja astun ja praegu ei ole ma kusagil juhatuses tegew. Ma ei olnud seda õieti tegelikult kaks aastat enam.

Juhataja K. Wirma: Palun arupärijaid teatada, kas nad wastusega rahuldatud on?

E. Weberman (rhws. w.): Teatan, et arupärijad teedeministri wastusega rahuldatud ei ole ja teen ettepaneku läbirääkimisi kohe awada.

Juhataja K. Wirma: Ettepanek on tehtud läbirääkimisi kohe awada. Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega wastu wõetud.

E. Weberman (rhws. w.): Austatud Riigikogu liikmed! Meie kuulsime praegu Wabariigi Walitsuse esitaja seltsi, wastusena rahwuslik-wabameelse partei rühma poolt eelmisel koosolekul sisseantud arupärimise peale. Kõigil on weel meeles selle arupärimise sisu, ja kuna selle arupärimise raskuskeskpunkt asub selles, et Wabariigi Walitsus ei ole mitte Riigikogule esitatud kokkulepet täitnud, siis pidi täna härra Ipsberg meile üttelema, kas „ja“ wõi „ei“. Minu arusaamise järele ei olnud härra teedeministri wastus, ei kindel „ja“, ega kindel „ei“. Ma ütlesin ennemalt, et ta on kindel „jah“, — meie pole seda kokkulepet mitte täitnud“.

Kui teedeminister ütles, et tol ajal, kui härra Riigiwanema kandidaat teda ministri kohale kutsus — see on arusaadaw, sest et siis weel läbirääkimised walitsuse kokkuseadmise asjus käimas olid, et tol ajal siis muidugi ei olnud põhjust mingisugustest juhtiwatest kohtadest ärides lahkuda. Kuid sel ajal, kui arupärimise aluseks olewas ärikingkirjas tähendatud walimised tsemendiwabriku juhatusse sündisid, oleks juba tarwilik olnud wastawaid samme teha, siis kui see kokkulepe juba Riigikogu kantseleis paljundatud

ja Riigikogu liigetele kätte saadetud oli. Noh, oletame, et see oleks wõinud ka 4-dal augustil sündida, mil walitsus Riigikogu poolt ametisse kutsuti. Sel ajal oleks tarwis olnud wastawaid samme astuda. See oleks wõinud ju ka weel 5-dal — 6-dal augustil sündida. Kuna aga nüüd härra teedeminister ise ütles, et ta alles 3-dal septembril wäljamaale sõitis, ja wiimaks alles 13-al oktoobril astutakse äride juhtimisest tagasi. Sellest ajast, kui moodustati Wabariigi Walitsus, kunni wäljasõiduni oli ligi kuu aega. Kõik selle aja oli härra teedeminister neis juhatustes edasi. Walitsuse moodustamisel olime meie — rahwuslik-wabameelne partei, see on üks osa demokraatlikust liidust, — meie olime kõik sellel arwamisel, et raskusi uue walitsuse praeguses koosseisus tekitab ainult härra teedeministri isik, et need raskused keerlewad härra teedeministri ümber. Härra Riigiwanema kandidaat Päts kaitses tol ajal igal wiisil seda kandidatuuri. Ja sellepärast deklareeris rahwuslik-wabameelse partei Riigikogu rühm, et walitsusele selles koosseisus, kus ikkagi läbi suruti isik, kes ärilise tegewusega niiwõrd seotud, et tal raske oleks olema erapooletult talitada, et rahwuslik-wabameelse partei rühm ei wõinud sel korral walitsuse koosseisu poolt hääletada. Meie deklareerisime seda Riigikogu kõnetoolilt. Kuid isegi meie ei wõinud seekord arwata, et härra Ipsberg walmis oleks seda kokkulepet, mis kõrgele kojale esitatud, ei mitte millegikski panema. Waadake, seda wastust ka meiega ei oodanud.

On wäiteid toodud, et osawõttu tööstusliku aktsiaseltsi juhatamisest ei saa mõista ärilise tegewusena, ja et seega tööstusettewõtte juhtimine, nii kui seda on Aseri tsemendiwabrik, ei käi walitsuse kokkuleppe wastu. Kas käib siis see selle kokkuleppe wastu? Mina arwan, et siin wist kahte arwamist ei wõolla. Mis siis on õieti äri, Geschäft, business? Kui räägitakse ärist, siis see ei tähenda mitte, et jutt on ainult kauplemisest. Niisama hästi wõiks ju siis ka wastupidist ütelda, et kauplemine ei ole äri, kuna ometi nii kaubandusliku kui tööstuse asutuse juhtimine on äriline tegewus. Kuid siin pole mitte tähtis, kas see tööstuslik wõi kaubanduslik äri on, kus minister ärimehena tegutseb. Siin on tähtis, kuiwõrd wõib riigi asjadeajamisele kahju sünnitada see asjaolu, kui mingisugusel

puhul riigi kontragentliku asutuse ülemjuht ja wastawa ministeeriumi juht on üks ja sama isik, kui ostja ja müüja koondub ühte isikusse. Kõigil on ju meeles 1922 aastal suuri laineid löönud lugu, kui aktsiaselts „Atlanta“ liiprite eest kõrgemat hinda sai kui seda teised müüjad said. „Atlanta“ on aga tööstuslik ettevõte, mitte kaubanduslik. Tol ajal märgiti, et teedeminister K. Ipsberg ja „Atlanta“ direktor K. Ipsberg on üks ja sama isik. Seltskonnas sünnitas see tol puhul mitmesuguseid väärarvamisi ja meelepaha. Niisamasugune lugu on meie arupärimises ettetoodud Aseri tsemendiwabrikuga kui ka „Ilmarise“ tehasega. „Ilmarine“ täidab aga muuseas ka raudtee tellimisi. Siin võib süüdistus tõusta kas wõi wõistlewate ettevõtete poolt, et „Ilmarine“ raudtee tellimisi saab sellepärast, et teedeminister ise temast huwitatud on. Mina nimetaksin mõne rohkem konkreetsema fakti sellest ajajärgust, mis oli pärast Warariigi Walitsuse ametissekutsumist ja enne härra ministri wäljamaale sõitu, see on — pärast 4. augusti ja enne 13. oktoobrit. Mis puutub seekord a/s. „Atlanta“sse“, siis ütles härra minister omas wastuses. et tegelikult ei ole ta juhatusest mitte osa wõtnud. Üks „erapooletu“ ajaleht ütles neil päewil, sellesama küsimuse kohta sõna wõttes, et võib kas wõi lõunatundidel oma ärihuwisid silmas pidada. Ma ei tea, kas on sel juhtumisel peetud oma huwisid silmas lõunatundidel wõi muul ajal, kuid on teada, et praegu kunni wiimase ajani härra Ipsberg juhib seda äri, on „Atlanta“ ärile õige lähedal. Nagu Riigikogu liikmed teawad, on teedeministrile alluwates sadamatehaste ladudes õige kalliwäärtuslikku materjaali, mida ametlikkude andmete järele hinnatakse 100 kunni 200 miljoni margani. Ühe osa nende waranduste ostmiseks awaldas 18. augustil a/s. „Atlanta“ soowi. (L. Johanson (sd.): Kas sellepärast likwideerida soowitaksegi?) See ei puutu praegu päwakorda, mispärast likwideerida soowitakse, selleks on eriseaduseelnõu rahaasjanduse komisjonis. Nii siis pööras 18. augustil a/s. „Atlanta“ wastawa ametiasutuse poole soowiawaldusega, et mõnesuguseid masinaid ja materjaale sadamatehaste laost osta. Nimetatud waranduste hindamiseks nagu see kord ja kohus, määras meriasjanduse peawalitsus, mis jällegi allub härra teedeminister K. Ipsberg'ile, see tähendab ka

selleaegsele „Atlanta“ direktorile, nimetatud meriasjanduse peawalitsus määras komisjoni, kelle koosseis kindlasti oli, liigete nimede järele otsustades, — väga kompetentne. Selle komisjoni eesotsas seisib meriasjanduse peawalitsuse ja sadamatehaste inspektor, inseneer Awik, meriasjanduse peawalitsuse inseneer Berler, meriasjanduse peawalitsuse meister Kukur ja sadamatehaste prokurist Johanson. Selle järele otsustades, et sellesse komisjoni määrati need täiesti kompetent isikud, tuleb oletada, et komisjoni kompetentsus wäljaspool kahtlust on, iseäranis arwesse wõttes meriasjanduse peawalitsuse inspektorit. Nimetatud komisjon asus oma kohusetäitmisele, „Atlantale“ tarwisolewate waranduste hindamisele, ja seadis 23. augustil järgmise akti kokku. Ma ei hakka kõiki aktis ettetulewaid hindamisi ette tooma, waid ütlen, et masinate hindamise aluseks praegused turuhinnad Eesti markades wõeti, selle juures, nii kui näha nimetatud hindamise aktist, „koha peal kindlaks tehes nende faktilise wäertuse protsentuaalselt uuega wõrreldes ja sellega alljärgnewatele masinatele ja asjadele alamalolewad müügihinnad kindlaks määrates“. Need hinnad aga, mis, nii kui öeldud kohaliste turuhindadega wõrreldes tuntawalt madalamaks said tehtud, need hinnad ei meeldinud aktsiaselts „Atlantale“ mitte. Ja 5. detsembril, tähendab väga ruttu, kuna meil muidu kaebatakse, et meil asjad ametiasutustes liiga pikkamööda käiwad, siin seda aga mitte ei saa öelda, sest juba 5. septembril tehti korraldus, et määrata uus komisjon asjade ümberhindamiseks. Mis oli selle põhjuseks? Kas luges teedeministerium ja meriasjanduse peawalitsus, et nende oma masinate inspektor ei ole küllalt kompetent? Oli kuidas oli, kuid „Atlanta“ soowidele wastu tulles, määrati uus komisjon, kes pidi asju ümber hindama. Kuidas see ümberhindamine hindade peale mõjus, sellest ma nimetan hiljem. Uus komisjon tuli kokku ja hindas ümber. Mis tähendab ümberhindamine? Ma mõistan seda nii, et näituseks, kui kutsutakse mind, kui eriteadlast ümberhindamiseks, siis kujuneb see nii, et uuest eriseisukohast waadates, mõned asjad hinnatakse kallimalt, teised jälle odawamalt. Selles ümberhindamise protsessis aga see mitte nii ei olnud. Üksikud asjad, mis „Atlantale“ tarwis olid,

hinnati uue komisjoni poolt väga madalalt. Kuid olid ka erandid: üks raudkast, näituseks, mis 100 marka väärt oli, jäeti ümberhindamisel ikkagi 100 marka. Kuid teiste, kallimate asjadega ei olnud lugu mitte nii, need „hinnati ümber“. Näituseks üks horisontaal aurumasin, kahe tsilindriga, 30 hobusejõudu ilma kondensaatorita, mis esimese komisjoni poolt oli hinnatud 125 tuhande peale, seda teine komisjon hindas 40 tuhande peale. (J. Piiskar (is.): Kõigest 85 tuhat jäetigi maha!) Teine juhtumine. Üks „Kompaund“ aurumasin, 66-hobusejõuline, nr. 696, ühes dünamoga ning juurdekuuluva armatuuriga, mis esimese komisjoni poolt hinnati 350 tuhande peale, seda teine komisjon hindas ümber 350 tuhande asemel 225 tuhande peale. Kuid selle ümberhindamise juures oli üks liige, kes ütles, et ka seegi on kõrge hind ja hindas 150 tuhande peale. Ning järgneval enampakkumisel pidi siis see viimane hind aluseks võetud saama ja võetigi. Kolmas juhtumine. Üks auruturbiin „De Laval“ 40 hobusejõuline, ühes dünamoga, mida esimene komisjon hindas 275 tuhande peale, teine komisjon 180 tuhande peale, ja teise komisjoni eriarwamine oli 120 tuhat. Ja nõnda edasi. Kuidas enampakkumine ise sündis, sellest alamal.

Weel üks juhtumine: üks püst kahe tsilindriga kompressor hinnati esimese komisjoni poolt 100 tuhande peale, teine komisjon 80 tuhat ja teise komisjoni eriarwamine — 65 tuhat. Kõige iseäralikum lugu oli aga ühe laewa aurumasinaga kolme tsilindriga nr. 129, mis esimese komisjoni poolt hinnati 100 tuhande peale, teine komisjon hindas aga 200 marka puud, nii et pärast lõpulikult müüdi seda „Atlantale“ 24 tuhande neljasajaga. Kas saab siis oletada, et meriasjanduse peawalitsuse inspektor, kes on tuntud eriteadlane inseneer, eksis esimesel hindamisel niivõrd, et 100 tuhande asemel tuli korruga 24 tuhat? Kuidas läks siis enampakkumine ise? Muidugi, aluseks võeti neid hindu, mis eriarwamisel kui miinimum ette toodi. Nendest hindadest algas enampakkumine järgmiselt: Enampakkumisest võtsid osa: „Atlanta“ nimel härra Kirsch ofitsiell ja siis kaks eraisikut, keegi härra Nurkse ja keegi härra Rosenfeldt. Kui tuli enampakkumisele eelnimetatud püst kompressor, mis hinnati alguses 100 tuhande peale, teise

komisjoni poolt 80 tuhande peale ning mille eriarwamine oli 65 tuhat, siis pakkus „Atlanta“ ofitsiell esitaja tema eest 65 tuhat 10 marka. Nurkse leidis võimalikuks 10 marka juurde pakkuda, millele Rosenfeldt lisas veel 10 marka juurde jne. Kuid ma peaksin siin nimetama, et Nurkse on a/s. „Atlanta“ puukauba osakonna ülem ja Rosenfeldt on sama „Atlanta“ saeweski juhataja. Ja lõpulikult kui need ostetud masinad ja materjaalid „Atlanta“ poolt vastu võeti, siis oli see Rosenfeldt, kes andis „Atlanta“ allkirja, et tema selle materjali vastu võtab. Nõnda siis algas enampakkumine 65.000 pealt. „Atlanta“ poolt pannakse 10 marka juurde, Nurkse paneb veel 10 marka juurde, sellega on summa juba 65.020 marka! Siis pannakse Rosenfeldt'i poolt veel 10 marka juurde, ja jällegi 10 marka Nurkse poolt jne. nõnda, et 90 marka on juba 10 marga wiisi juurde pandud. Siis leiab veel Rosenfeldt võimaluse olewat 10 marka juurde panna ja sellest tuleb 100 marka ja enam ei leia tema võimaliku olewat juurde panna. Siis lisab „Atlanta“ veel 10 marka juurde ja niiwiisi läheb see masin „Atlanta“ ofitsiell esitajale 65.110 marga eest. Niisugusel ope-retilisel wiisil kestab enampakkumine edasi. Eelnimetatud raudkast, mida esimene komisjon 100 marga ümber hindas ja mille ümberhindamisel teine komisjon jäi sama hinna juurde ja „eriarwamist“ selle 100 marga kohta ka ei olnud. Isegi raudkasti juures tehti ka halba nalja: pakuti 105 marka ja Rosenfeldt pani juurde 2 mk. Ja kui oldi jõutud niiwiisi 111 margani, siis leidis härra Nurkse, et tema enam ühte marka juurde ei wõi panna! Nii siis oli kõik siin wiisakalt tehtud. Nõnda müüdi laewa aurumasin 3 tsilindriga, mis oli hinnatud 100.000 marka, ära, nii kui nimetasin, puuda wiisi à 200 mk. puud. Kes teab wanaraua hinda, see teab, et see hind mitte „kõrge“ ei ole. Seda ei saa keegi ütelda. Kuidas oli lugu siis selle 100.000 margalise enampakkumisega? „Atlanta“ esitaja ütles, et mina annan 201 marka! ja Nurkse ütleb, mina ei wõi enam anda kui 200 marka, kuid siiski pannakse marga wiisi juurde 3, 4, 5, 6 jne. ja lõpulikult ütleb Nurkse, et enam kui 230 marka tema maksta ei wõi. Sealjuures waieldakse veel ja lõppude lõpuks maksatakse 240 marka puuda pealt ja lõpuallkirja andja määrab „Atlanta“ enampak-

kumisest osawõtjat Rosenfeldt'i wastu wõtjaks ja „Atlanta“ wolitusel wastuwõtmisel allakirjutajaks. Seal selgub, et see laewa aurumasin 3 tsilindriga ära müüdi à 240 mk. puud, 101 p., see on 24.400 marga eest, masin, mis alguses kompetent komisjoni poolt hinnatud oli 100.000 marka. Ma ei tahaks teiste sarnaste juhtumiste juures pikemalt peatada, kuid etetoodud nähtustest on küllalt, et iseloomustada seda asjakäiku, mis sündida wõib, kui ühel ja samal ajal tegewuses on ühe ja sama isikuna walitsuse liige ja ärijuht. Need näited tõendawad ainult, nagu ma juba eelpool nimetasin, seda asjaolu, et ei tohiks olla, et minister-äri mees müüb äri mees-ministrile riigi päralt olewaid warandusi tema enese poolt juhitawale äri le. Sest selle all kannatab kõige pealt Eesti wabariigi prestiish ja ei ole siin sellepärast tähtsad need summad, mis riik kahju wõis saada. Kui tulakse wõib olla õiendama, et esimese komisjoni masinainseneer tõesti eksis, et 100-tuhandeline masin pole ka wõib olla ehk 24.000 wäärt, mitte see pole siin tähtis, waid tähtis on siin Eesti Wabariigi Walitsuse ja tema üksikute liigete prestiish, mis olgu väljaspool igasugust kahtlust!...

Härra Ipsberg nimetas muuseas meie arupärimise puhul aktsiaselts „Aseri“ kohta, et ta praegu mitte seal juhatuses enam ei ole. Kuid kunni 13. oktoobrini oli ta aga seal ikkagi?! Mõõda minnes tähendaksin ma järgmist. Kes olid siis need teised kaasdirektorid ja kaasjuhatuse liikmed, kes Eesti wabariigi ministriga ühiselt töötasid? Ma ei tunne kahjuks, ehk õnneks, neid mitte isiklikult, kuid need nimed wõib olla ehk ütlewad ka midagi. Eelpool nimetatud ringkirjas loeme, et kaasdirektoriteks olid näituseks von Bleichröder, Heller, Roda, Mosse, Gutman, Pobereshky, Kagan, Schweitze, Schalit ja Scheer. (Seda sed wahelhüüded pahemalt poolt.)

Juhataja **K. Wirma**: Rkl. Reesen, palun mitte haawawaid ütelsi tarwitada. (J. Reesen (wäljasp. rhm.): Kas „landeswehr“ on haawaw ütelsus?) Ma palun minuga mitte waielda ja kutsun Teid korrale. (Wahelhüüe J. Reesen'i (wäljasp. rhm.) poolt.)

E. Weberman (rhws. w.): Awaldatakse arwamist, kas on ministrite ja

kõrgemate ametnikkude äri listest ette wõtetest osawõtmise keeld üldse otstarbekohane. Seda arwamist on muuseas täiesti selgelt ette toonud üks leht, kelle erapooletuse kohta — põllumeestekogude suhtes — keegi nüüd kahelda ei wõi. Seal öeldi, et see põhimõte on üles wõetud üleriiklisel põllumeeste kongressil, tähendab, see nõue on sellesama Riigikogu rühma poolt üles seatud, kelle liikmena ja esitajana härra Ipsberg walitsusse astus. Seesama leht, mida ma nimetasin, ütleb ka, et see olla ebamäärane nõudmine, et mitte ei wõetaks osa äri liste asutuste juhtimisest ja jätkatakse sama wäite motiweerimist sellega, et see nõudmine olla wildak arusaamine demokraatiast, olla kompromiss uulitsale. Seega on siis põllumeeste rühma ofitsiooni poolt tõendatud must walge peal, et nende oma kongress saab wildakalt aru demokraatiast ja teeb kompromissi uulitsale. Minul ei ole midagi selle wastu, mis nüüd mõni üksik rühm wõi tema poolametlik häälekandja oma üleriiklise kongressi kohta arwab, see ei puutu siin mitte asjasse. Kuid tähtis on see, et kõige selle ütelsega mõistetakse häbemataalt hukka meie wabariigi praeguse Riigiwannema, kogupõllumeeste rühma liideri härra Päts'i poolt kokkuseatud kokkulepe, nimetades selle olulisemat punkti, mis Riigikogule esitatud ja wastu wõetud, nimetades seda wildakaks kokkuleppeks, kompromissiks uulitsale. Meie, praeguse arupärimise ettepanijad, ei söanda ega taha härra Riigiwannema poolt esitatud kõrget kokkulepet nimetada ei kompromissiks uulitsale ehk ka teise sarnase ütelsega. Tehku seda teised, kes seda teinud oma ajakirjanduses. Koguni selle wastu, — meie loeme, et ametissekutsutud Wabariigi Walitsuse poolt parlamendile esitatud kokkulepe on ülitähis ja kõrgewäärtuslik poliitiline akt, ma ütleksin — püha leping Eesti rahwaesituse kui meie wabariigi ülema wõimu ja tema suurema usaldusmehe — meie Riigiwannema wahel. Sarnane akt, pärast seda, kui ta on wastu wõetud, ei tohiks halwaks peetud saada ei Riigikogu, ei ajakirjanduse, ega ammuigi mitte Wabariigi Walitsuse ja tema juhi poolt. Kas tohime leppida sellega, et kuulsakssaanud ütelsega, millega keiser Wilhelm II omal ajal walmis sai, sarnastame oma tege wust, kui walitsuse poolt tehtud lepinguid peetakse paberilipakateks ja komp-

romissiks uulitsale. (J. Piiskar (is.): On siiski.) Ei ja tuhat kord ei. Seda ei tohi lubada. Leping, mis Eesti Wabariigi Walitsus on teinud, peab täidetud saama, olgu ta hea wõi halb — seda on nüüd hilja otsustada — ta peab täidetud saama, seda nõuab Eesti wabariigi prestiish ja see olgu kõrgemal kõigest muust. Ja kui seda ei ole tehtud, ei ole täidetud, nagu praegusel juhtumisel, kus kerge käega mööda mindi sellest, siis peab kõrgem wõim, Riigikogu, ütleva selge sõnaga, et mehed, kelle kätte andsime oma riigi juhtimise, ei ole riigile antud tötust täitnud, nad on ei miskiks pannud kokkulepet Riigikoguga, tähendab, ei miskiks pannud ka Riigikogu arwamist, — ja walitsus tehku sellest wastawad järeldused.

O. Gustawson (is.): Oleks olnud liig kergemeelne ennustada eilegi, nagu wõiks käesolewa arupärimise armust tänasest päewast saabuda parlamendi suurpäew — suurpäew ta tulemuste suhtes. Meil on ennegi olnud korda paar sarnaseid osawalt reklameerituid ja põnewalt oodatuid suurpäewi. Aga nad on lõppenud sellega, et mägi on sünnitanud — mitte midagi. Pidi arwama, et tänane päew pakub pisut rohkem, pidi oletama, et täna mägi sünnitab vähemalt hiire. Sest käesolewas arupärimises käsitatud pikantne küsimus osutub kahekordselt terawaks ta algatuswiisi armust. Oli enam kui sümptomaatlik, et käesolewas arupärimises on esitatud demokraatliku kolmainu üks pale — rahwuswabameelne rühm oma riisikol. Kui see ei ole waid waga manööwer, siis tuleb see eraldamis-awaldus wõtta kui demokraatliku liidu nõrga terwise äärmiselt hädaohtlik sümptoom. Ja selles situatsioonis wõetuna ei oleks wõinud käesolewal küsimusel täna olla teist lahendamisteed, kui emba-kumba: kas praegune praegune koalitsioon härra Ipsberg'i poolt äärest wõi laguneb lõpuliikult demokraatlik liit. Aga härra Ipsberg on oma wastuses küsimuse seadnud nii häbemata lihtsale pinnale, et nüüd otse häbi on oletada, nagu wõiks praegune koalitsioon wõi laguneda demokraatlik liit. Minister küsis piirita imestuses: milleks kõik see tüli tühi ja asja pärast! Kui aga uskadagi, et see tüli siiski annab ühe eeloletatud tulemustest, siis on ometi kindel, et üks ega teine tulemus tuua ei suudaks suuremaid tõekspidamiste üm-

berhindamisi ja kursimuutust meie kõrgemais sfääres. Kui härra Ipsberg lendakski wõi jälle rahwuslik-wabameelne rühm peale lühikest ja nukrat lesepõlwe — taas lootusrikkalt armuks tööerakonda ja abielluks sellega — meie walitsemis sfääres lehwiks enne kui pärast sama waim, mis kandis tolleaegse ja praeguse Riigiwanema härra Pätsi paatost kaks ja pool aastat tagasi siinkohal peetud kirglikus kõnes. Tänane päew tuletab elawalt meelde seda päewa, päewa, kus härra Päts parema tiwa tormitsewa heakskiidu saatel deklareeris oma usutunnistuse sõnades: „Et mina isiklikus elus — ma ei häbene seda — olen ühes wõi teises äriettewõttes tegew, siis ei wõi teie seda minule ette heita; mina ei tarwitse oma eraelu eest ega oma erasissetulekute eest häbeneneda, ei ka neid warjata.“ See on selgelt wäljendatud seisukoht: mitte häbiks, waid auks on see, kui walitsuse eesotsas olles ühteaegu tegutsetakse ärilistes ettewõtetes. Iga eeskuju kohustab üldse, ühe Riigiwanema aus eeskuju aga eriti. Ja ime ei ole siis, kui käesolewa arupärimise põhjendaja härra Weberman wõis eelmisel arupärimis-koosolekul konstateerida selle põhiprintsiibi kauni wiljana: „Walitsuse sennistes koosseisudes on olnud ministrid, kelle kohta on teada olnud, et nad juhtiwat osa mänginud mõneski suuräris. Näeme imestusega, et meie demokraatliku riigi ministrite, nende abide ja abikaasade nimede esinemine osauhisuste ja aktsiaseltside põhikirjades on õige suur“. Ma kordan, see ei ole ime, see kõik pidi nõnda olema, sest Riigiwanema aus eeskuju kohustas. Mis aga tõesti ime oli ja hämmastust äratas, siis see, et praeguse koalitsiooni kokkuseade kawwa ja tööplaani äkki kui taewast sisse kukkus see kurikuulus p. 5. See lausub: „Ametnikkude osawõtmine ärilistest ettewõtetest tuleb rewideerimisele wõtta ja sel sihil korraldada, et riigiametnikkude ja kõigi nende, kelle läbi walitsemise wõim teostatakse, osawõtmine igasuguste äriliste ettewõtete juhtimisest ja asutamisest keelatud saaks. Eeltähendatud põhimõtet tuleb aga uue Wabariigi Walitsuse kokkuseadmisel makswaks pidada.“

Aga weel kummalisemaks läheb lugu, kui me „Päewalehest“ kuuleme, et selle punkti esiisaks olla olnud ei keegi muu, kui meie kogupõllumeeste kongress oma wastawa resolutsiooniga. Loed ja ei usu

oma silmi: kogupõllumehed, kes ihu ja hingega sõnades ja tegudes kiites on käsitatud ja kasutanud oma auväärt juhi ärilist põhiprintsiipi — needsamad põllumehed nüüd äkki ja ootamatult puhastwerd ketserid. On otse hale mõelda, kui palju pidi olema enesesalgamist ja ohwri-meelt, et sarnase surmapõlgtusega endast üle hüpata võida. „I ja ne ja, i lohad ne moja.“

Wäga wõimalik siiski, et kogu see punkt tahtis olla ainult õõnes fraas wõi kawal diplomaatiline manööwer, mis sinna sihtis, et teda pärast täiendawalt seletada seesuguseks, — sest mida meie päewil kõiki kunstlikult ei seletata küll walimisseaduse ja teiste asjade suhtes, et ta ainult mittepõllumeestest wõimukandjail ja ametnikkudel keelab ärilise tegutsemise, põllumeeste käed aga täiesti wabaks jätab — loowaks tööks riigi ja rahwa kasuks wastawalt praeguse Riigiwanema waremale ja arwatawasti praeguselegi usutunnistusele.

Mina vähemalt ei suuda millegi muuga kui tähendatud oletusega seletada asjalu, et põllumeestekogude mehed enda pool ülesseatud kokkuleppe 5. punkti ise kõige jämedamalt rikuwad. Wõib olla, et ma eksin. Wõib olla, et siin mõni muu nõõduandew põhjus põllumehe sääraselt talitama õigustab. Tuldagu ja seletagu — wõib olla saab meistki uskujaid kogupõllumeeste kahepaiksuse paratamatusse p. 5 põhjal.

Wõib olla sooritakse see õigustaw seletus õnnelikumalt kui seda teeb „Päewaleht“ päästjana sõna wõttes käesolewa küsimuse puhul. Seda õnnetut apoloogiid lugedes ei saa lahti hüüdest: siin katsub rebane kawalalt jälgi segada. Tõepoolest, jättes lahtiseks küsimuse, kas punkt 5. on tarwilik, kas ta on praktiliselt teostataw, wõi mitte, peab ometi konstaterima, et ta on kokkuleppinud pooltele kohustaw niikaua, kunni see osa kokkuleppest tühistatud pole. Sellelt pinnalt praegusel korral küsimust libistada katsuda teisale, on „pokushenie negodnõmi sredstwami.“ Aga kokkulepet wõib rewideerida, igat üht last wõib uue usutunnistuse järele wastselt ristida. Aga tehtagu seda siis vähemalt õigest otsast. Siin aga tuleme küsimuse raskuspunkti juurde, ning nimelt: kas on kokkuleppe 5-es punkt tühi ja sisuta sõnakõlks, wõi nagu lausub „Päewaleht“ — kompromiss uulitsale — wõi on ta tingi-

tud tõsisest riigi ja rahwa eluliste huwide kaitsenõudest. Mina ei saa keelduda kiusatusest weel kord „Päewalehe“ — rebasekaku suhu wõtmast. Selles kaitsekirjas on üks jumalik koht, mille tsiteerin sõna-sõnalt, et kõik teda weel kord maitsta wõiksid: „Inimese iseloom on harilikult sarnane — erandid maha arwatud —, et ta just siis, kui ta wõimul on, ennem hoidub oma kasuks midagi ette wõtmast, kui siis, kui ta sellest eemal seisab. See oletus on maksew ainult eeldusel, et ministrite peale ei wadata, kui isikute peale, kes enne oma ametisse astumist sunnitöölt ära põgenenud?“ Need paradoksid paneksid istmelt hüppama, kui neid tõdesid ei oleks juba warem tuntud ja tunnustatud sakste perekonnas, kus alati kõõgitüdruk süüdi loeti, kui parun liig tihti kõõgis käis, wõi kui neid ei oleks sama „Päewalehes“ jutlustanud härra siseminister Einbund, leides, et kõik kõrgete ja alamate ametnikkude kuritarwitused tulla ajakirjanduse kallalekippumistest ja enneaegsetest paljastamistest. Rahwas oma umbusaldusega ja Riigikogu oma arupärimistega on sarnaste tõekspidamiste järele ministrite ja teiste ametnikkude patulangemise põhjus. Peab tõesti wäga palju julgust, õigem jultunust olema, et tõsiasi juurde peale pöördes nähtuste põhjusi ja tagajärgi nii hoolimatult üksteisega ära wahtada katsuda.

Ma arwan, kui Riigikogule, ajakirjandusele ja awalikule arwamisele tõesti midagi põhjendatult ette heita wõiks, siis ainult seda, et nad on olnud liig loiid wõitlema korruptsiooni taudi wastu. Neid siin süüdistama tulla liig aktiivsuses ja asjatult kahtlustamise maanias on tõsiasi-ajade teadlik wassimine.

Kuidas on meil olnud selle inimese ideaalse iseloomu küljega: wõimul olles hoiduda omakasuks midagi ette wõtmast? On üks Wene wanasõna: „poodu majas ärgu räägitagu nõorist —“ „Päewaleht“ on käesolewal korral selle wanasõna hoopis unustanud. Lubatagu lausa öelda: härra Ipsberg'i juures ei pea põrmugi paika „Päewalehe“ ilutsemine inimese idealiseeritud iseloomust. Wähemalt, kui arwestada sellega, mis kirjutawad ajalehed härra Ipsberg'i, kui ministri suhetest härra Ipsberg'i kui direktoriga. Siin paistab direktorist Westmann alati peal ja Piibelehest minister ikka all olewat. Wõtke wõi „Postimehe“ nr. 111 28. ap-

rillist k. a. sealt loeme järgmist pealkirja all „Eesti riik ostab oma enese metsadest puumaterjaali waheltkauplejate läbi.“ „Ligemaks arusaamiseks lisame juurde, et 23. augustil 1922 a. on riigi raudteewalitsuse ja a/s. „Atlanta“ wahel, kelle juhatausele kuuldawasti teedeminister õige ligidal seisab, leping 45.800 laiarööpalise raudtee liipri peale. Liiprites seekord otsekohest tarwidust ei olnud, sest imutamise wabrik, mis Walgas tegewuse pidi algama, ei saa enne tulewat suwe imutamist alata. Liiprite hinnaks määrati 200 marka tükist, ühes arwatud ka 7.100 alamöödulist, mille hind harilikult 50% odawam. Sama aja ümber osteti liiprid ka teistelt metsakauplejatelt ja makseti samade tehniliste tingimiste juures keskmiselt 181 marka tükist.

Tähele pannes, et ülemaal tähendatud lepingu järele „Atlanta“ ostetud liiprid umbes 1½ miljonit marka rohkem maksma lähewad, kui teiste samataoliste ostude keskmise hind samasuguse hulga pealt wälja teeb, protesteeris riigikontroll „Atlantaga“ tehtud lepingu wastu, mille tagajärjed meile senni aga weel teadmata on.“

Protesti tagajärgi ei tea meie ka praegugi mitte. Millest meie aga teame, siis sellest, et seesugusele skandaalsele oma huwide „unustamisele“ järgnes härra Päts'i ettepanek härra Ipsberg'ile — tulla teedeministriks ka uues walitsuses. Sarnaseks kujunes selle wäikese wahelaulu üllataw lõpp. Meie ei tea, kas härra Ipsberg oma soojad suhted „Atlanta“ga“ wahepeal likwideerinud on. Mida meie aga teame, siis seda, et igale normaalsele inimesele seesugused suhted ministri ja direktori wahel ühes ja samas isikus ebanormaalsena ja liig pikantsetena tunduwad, — tegutsegu see direktor siis ärilises wõi tööstuslikus ettewõttes, nagu näituseks „Ilmarises“ wõi „Aserinis.“

Agaga härra Ipsberg ei tarwitse sugugi igawust tunda ja arwata, nagu oleks ta üksi loorberid lõikamas sellel alal. Ministeeriumidel on teistegi meeste kaudu suhteid küll „Atlanta“ga“ küll „Estoonia“ga“, küll „Silwa“ga“, küll teiste äriliste ettewõtetega. Seesama eelpool tsiteeritud „Postimees“ kirjutab „Atlanta“ suhetest sõjaministeeriumiga järgmist: „Nüüd aga wõib sõjaminister ütelda, et sõjawäe mundrinööbid peawad olema kallist kiwipähklast ja justament niisugused,

nagu neid walmistab a/s. „Atlanta“ wabrik.

Kui aga wastaw kontrollasutus ära näitas, et metallnööbid palju odawamad tulewad, osteti lõpuks wiimased paari miljoni marga wõrra odawamalt kui oleks maksma läinud „Atlanta“ nööbid!

Seepi muretseb ka „Atlanta“ seebiwabrik. Läänud aastal andis see wabrik sõjawäele 4000 puuda seepi à 30 marka nael, kuna kaupmehed sedasama seepi kastide wiisi märksa odawamalt müüsid!

Kui arwesse wõtta, et „Atlanta“ käesolewal aastal — kus seebi turuhind muutunud ei ole — sedasama seepi, olgugi wähe muudetud tingimistel, 19 marka 75 penni nael pakub, seda siis teeb, kui juba ka teised wõistlejad ilmunud, siis on esimese ja teise lepingu wahe mitte wähem, kui 1 miljon 600 tuhat marka! Ja see on ka ometi puhaskasu.

Arusaamata sidemetest sõjaministeeriumi ja a/s. „Atlanta“ wahel räägib wahest kõige piltlikumalt 89 tuhande telliskiwi ostmine à 8 mk. tükki!

Neid oli nii hädasti tarwis, et ei olnud aega pakkumisi toimetada. Kiire wadus langes „saatuslikult“ ühte „Atlanta“ kiwilaewade sissesõiduga Tallinna sadamasse, nõnda, et isegi riigikontrollöör k. m. Sootsi äärmise pealekäämise tõttu, kiwa ära osta, oli sunnitud asja täielikult sõjaministri enda wastutusele jätma. Siiski tähendas kontrollöör omalt poolt, et kasulikum oleks kiwa osta hinnaga à 4 mrk. tükki, kuna wedu ehituskohale ei lähe maksma üle 2 marga kiwi pealt!!

Siiski osteti kiwid 8 mrk. tükki. Pärast seisid nad aga üle aasta lageda taewa all ja ootasid aega, kunas ja kus kasutamist leiawad!

Wiimaks leidsidki, kuid mitte seal, kuhu neid nii kiiresti tarwis pidi minema.“

Ent eriti huwitawad on sõjaministeeriumi suhted o/ü. „Estooniaga“ wiljaostu operatsioonide alal. Samast „Postimehest“ loeme järgmist:

„Mis eriti põllumehi peaks huwitama, on: wilja muretsemine sõjawäele!

Otsekohe produtsentide käest, ilma et wanekasu kõiksugu hangeldajate kätte läheks!

Sarnase soowiawalduse tegi sõjaministeeriumile Riigikogu.

Sõjaministeerium asus asja teostamisele ja oskas seda nõnda korraldada, et tarwiminekast suurest hulgast wiljast

saadi kokku ainult mõned tuhanded puudad!

Põhjus, miks see operatsioon nurja läks, on väga lihtne: Hind, mis määrati, vastas küll turuhinnale; kuid mõned väljasaadetud ostjad, ei tea kelle instruksioonide järele käies, pakkusid alla seda hinda.

Nii rääkis üks Riigikogu liige nende ridade kirjutajale, kuidas üks sarnane ostja tema omastele rukkipuudast pakkus 245 marka.

Loomulik, põllumehed ei andnud selle hinnaga.

Nii sai Riigikogu soov „hiilgawalt“ täidetud. Ja sõjaministeerium pööras jälle waheltkauplejate poole. Need siis muresid ja neile makseti juba üle 300 marga puudast!!

Pärnu lehtedes ilmusid siis ka kuulutused, et see ja see firma ostab sõjawäele esimest sorti rukkid ja maksab kõrget intendantuuri hinda kunni 275 m. puud.

Ja sõjaministeerium sai „Estoonialt“ 15 tuhat puuda à 300 m. = 4½ miljonit m., jälle „Estoonialt“ 30 tuhat puuda à 300 m., = 9 miljonit m., ja jälle „Estoonialt“ 20 tuhat puuda à 308 m. puud = 6.160.000 marka. Tarwitajate ühisuste keskühisuselt wõeti 70 tuhat puuda à 275 m. puud = 19.250.000 m.

Riik sai selle operatsiooniga ligi 5 miljonit lüüa, Riigikogule aga wõidakse öelda: Jah, waadake, meie tahtsime küll teie soowi täita, aga ei saanud!

Kuidas sarnase operatsiooniga tegelikude põllumeeste huwide walwel seisti, see ei tarwita pikemat seletust: Punu ja Küüt käisid küll wao peal, aga tolle käimise kasud läksid tegelikust põllumehest kaugelt mööda, ning wajusid linnapõllumeeste panga wagudesse!“

A propos — rahwaerakonna „Postimees“ on meile, kes meie oleme pahemal tiival, alati ette heitnud — meie ajawat ainult kõmu taga ja tegewat tühipaljast kära. Meie küsiksimme aga, kuidas hinnata „Postimehe“ „Maaliidu poliitikat sõjaministeeriumis“? Kas see ei olnud odaw walimisaeagne wõte ja otsitud jalataha panek kogupõllumeestele? Mis olete teie omalt poolt siis wahepeal teinud, selleks, et asja kohtu ja wastutuse suhtes liikuma panna? Aga muidugi, rahwaerakonna Paulus saab Sauluseks, ainult walimisaeagel Damaskuse teel ning üksi sel ajal püstitab „Kaja“ härra Jaan Tõnissoni kaela otsa Mihkel Martna pead. Peale walimisi

Riigikokku ja Riigikogu juhataja kohale wõidakse Mihkel Martna peale rahulise südamega otstahwka andä kunni järgmiste walimisteni, kus endisel hakkab peale jutt ilma lõputa sest Saulusest ja Paulusest. Ma arwan, et juba neist üksikuist pärleist, mis otsaga, kui pool kogemata awalikkuse ette on wilksatanud, jätkub enam, kui küllalt, et tõestada wäidet. meie ministrite isikuis ei pea paika wäide, nagu ei saaks neile nende ühenduse pärast äriliste ette wõtetega mitte midagi kompromiteeriwat ette heita. Toodud tõsiasiad räägiwad siin wastupidist keelt. Kui aga siiski keegi siin weel kaksipidi mõtlema peaks, siis wõetagu pealekauba need skandaalsed tõsiasiad, mida härra Weberman paljastas. Küsimusel on aga ka weel teine, samuti kaaluw külg, millega tõsisemalt arwestada tuleb, kui seda siinamaani on tehtud. Lugu seisab nimelt selles, et kõik need soojad ärilised suhted ja kurikuulsad operatsioonid ei jää ainult ministeeriumi seinte wahel, waid nad awaldawad väljaspoolegi lagastawat mõju. Teised ametnikud, nähes, kuudes ja teades sarnaseid rahaliselt kõdistawaid asju, ei suuda kiusatusele wastu panna — omalt pooltki weidi õnne katsuda. Loomulik on, et nemad kõrgemate sfääride äriwaimu tõlgitsewad ümber oma arusaamisele ja wõimetele wastawalt, seda realiseerides primitiivsemal teil sootuks teisiti, kui kõrge ülemus ise. Aga kindel on, et ülemuse hiilgaw eeskuju siin meeltab wäiksemaidki wendi järeltegemisele omapärasel kombel. Ja selle tagajärg on sagedased riigiwaranduste omandamised, riigi raha raiskamised ja altkäemaksu wõtmised. Oleks muidugi rumalus öelda, et kõrge ülemuse hiilgaw eeskuju on ainukene faktor praegusele üldisele korrupsioonile. Aga hulga teiste sarnaseile teile tõukawate tegurite hulgas omab see faktor ilmtingimata tähtsuswäärilise koha. Ja seda ei saa kinni naelutamata jätta.

Aga astume küsimusele weel natukene lähemale, et konstateerida seda, mis kõige hullem: neid üleaisa wiskamisi, raiskamisi, wargusi ei loetagi enam paheks. Need on ennem kangelasteod kui kuritööd. Seesuguseid amnesteeritud „kangelasi“ austatakse nende wabakssaamisel kui kuningapoegi suurepärase joomingutega, kust kuuldawasti isegi kõrgemad aukandjad teinekord ei puudu. Meie ei ole kunagi kuulnud, et niisuguste paanamade

puhul mõni erakond oleks sissekukkunud „kangelasi“ karistanud erakonnast väljahetmisega. Just selle wastu: raiutakse rinnu nende kaitseks pealekäämistele wastu. Maksab pühakirja sõna: olgu su patud weripunased, nad peawad saama puhtaks, kui walge will. (W a h e l h ü ü e L. R a u d k e p p ' i (kristl.) poolt.) Härra Raudkepp ehk ütleb pärast, kus pool seda salmi tarwitada tohib. On aga üks tingimus patust pesemisel: peab olema oma mees. Mul tarwitseb waid mööda minnes meelde tuletada „Kaja“ kaagutusi Läänemaa Saar'e kurikuulsa paanama puhul. (W a h e l h ü ü e: M i s s e e s i i a p u u t u b ?) Ma arwan, et sedagi kurikuulsat paanamat wõib waadelda, kui wäikest refleksi sellest, mis sünnib meie kõrgemais sfääres. Aga kõige wärwikamaks tunnusmärgiks üldisest korrupsioonist on „Päewalehe“ kuulmatu, ma ütlesin otse küüniline wäljakutse kõigile, kes korrupsiooni meie kõrgemais sfääres julgewad hukka mõista. Wõtke ja lugege sama artiklit, mille peale härra Weberman tähepanu juhtis: artikli kirjutaja mõnitab, hirwitab, teeb wõllanalja — ainult mitte nende kulul, kes selle on ära teeninud, waid kõikide nende arwel, kes korrupsiooni wastu häält tõstawad. Härra Rebane „Päewalehes“ trööstib meid riigikontrolliga: kodanik, ole rahul, kontroll on walwel. Õnnetuseks räägiwad aga tõsiasjad kontrolli walwe tulemustest sootuks teist keelt. Tõsi küll, kontroll on mõne wägewama wõi wäiksema wastu alganud uurimist ühe wõi teise kuritarwituse kohta. Aga meil on teada, et kontrolli poolt algatud uurimistele suuremate kuritarwituste suhtes ei ole järgnenud tegelikka samme, et teatud isikuid wõtta wastutusele. Näiteks — on juba enam kui üks aasta möödas sellest, kui meie partei Riigikogu rühm siin aru päris ühe teatud diiwi suurema paanama puhul. Siis lubati asi liikuma panna otsekohe, kuid siamaani pole seda tehtud. Meie uue sõjaministri käe all näikse see asi samuti jääwat kalewi alla, nagu ennegi. Mis meie aga näeme, on see, et sarnaseid isikuid ergutatakse normaaltalude ja rahaliste autasude annetamisega. Kas see kõik aga wõib kindlustada tunnet — kontroll walwab, olge rahul, see on minu arwates enam kui kahtlane.

Arupärijad päriwad Wabariigi Walitsuse käest, millise aja jooksul loodab Wabariigi Walitsus walitsuse kokkuseade

kawa ja tööplaani punkt 5. täies ulatuses maksma panna. Härra minister Ipsberg on annud wäärilise wastuse, wäärilise muidugi ainult härra Ipsbergi isewärki seisukohalt. Tema astub ametlikult „Ase-rini“ juhatuses tagasi ja asi on tahe. Aga kindel on, et nii kaua, kui meie walitsuse kõrgemais sfääres walitsewad samad tõekspidamised, milliseid tunamullu deklarereis oma programmikõnes tolleaegne ja praegune Riigiwanem härra Päts, nii kaua ei aita ametlikud tagasiastumised kusagilt äriettewõtte juhatuses ja tööstusetewõtete juhtimisest meid mitte tolli wõrdki paremuse poole. Siin on tarwis walitsewa kursi üldist muutust ühelt poolt ja teiselt poolt karmi kätt selleks, et uurimisi ja wastutusele wõtmisi ainult ei algatataks, waid et nad kareda waljusega täies ulatuses ka lõpule wiidaks.

Juhataja K. Wirma: Faktiliseks märkuseks on sõna rkl. Soots'il.

J. Soots (põl.): Austatud rahwasaadikud! Täna wastas arupärimise peale praegune walitsus ja oleks ka loomulik, et läbirääkimised jääksid praeguse walitsuse tegewuse piiridesse ja ei puudutaks mitte endise walitsuse liikmeid. Kuid härra Gustawson luges ette „Postimehe“ artikli sellest ajast, kui mina olin sõjaminister. Sellepärast palusin mina sõna, et lühidalt selle peale wastata. Kõige pealt pean tähendama, et selle küsimuse lahendamine, kui palju selle artikli sisu tööle wastab ja kui palju mitte, on antud kohtuwõimude kätte. Kuid siiski tahan ma lühidalt ette tuua faktisid, mida korutatakse ikka ja ikka jälle selle „Postimehe“ artikli järele, mida walimiste eel kihutustööks hinnata wälja jagati. Kõige esiteks nõõpide asi. Lugu on nõnda, et sõjaajal oli saadawal nahknõõp, aga peale sõja tuli „Atlanta“ esitaja ja ütles, et meie teeme teile palju paremad nõõbid ja wõtame hinda palju wähem. Nagu teie teate, et sõjaministeriuis otsustatakse suuremad majanduslikud asjad mitte isiklikult sõjaministri poolt, waid sõjanõukogu poolt. Minu teada ei ole ka sõjanõukogus ühtegi liiget peale sõjaministri kes oleks põllumeestekogude liige. Nõnda sai ka see asi sõjanõukogule arutamiseks antud. (S e g a n e w a h e l h ü ü e p a h e m a l t p o o l t.) Ma palun mind mitte segada, tuleb teie aeg, siis wõite rääkida. Sõjanõukogu arutas selle asja läbi ja leidis, et see nõõp tõesti odawam on ja wõttis tema wastu.

Järgmisel aastal, kui tuli nõopide ostmine, siis oli selle nõobi hind tõusnud. Sõjanõukogu otsustas seda nõopi mitte wastu võtta, vaid katsuda tellida uut sorti nõopi, mis ka tehti. Kuid see nõop ei olnud nii odaw, kui enne pähkelnõop, kuid odavam kui pähkelnõobi wiimane nõutud hind. Sõjaminister isiklikult selles mingisugust osa ei mänginud, see kõik oli sõjanõukogu asi, ja mitte, nagu üteldakse, et seda sõjaminister ehk riigikontroll oleks teinud. Seebiga on lugu samasugune, et seda oli ostetud alati awaliku vähempakkumise teel, ja selle käest, kellel oli parem seep ja kes seda odavamalt müis.

Mis puutub telliskiwidesse, siis ka see on täiesti ära moonutatud. Telliskiwidega oli lugu sedawiisi. Ettetõttjad ei võtnud sel ajal ehitusi teisel wiisil täitmisele, kui et riik, ehk riigiasutused pidid ise materjali muretsema. Nõnda oli see ka sel ajal, kui riigikoguhoonet hakati ehitama. Ükski ettevõtja ei oleks mõelnud omast materjalist ehitama hakata. Nii siis, kui Männiku laskemoonaladu ehitama hakati, siis selle tingimisega, et sõjaministeerium ise pidi telliskivi muretsema. Aga sõjaministeeriumil oli neid väga raske muretsema, nemad olid kallid ja üldse oli neid vähe saadawal. Kõige odavamad telliskiwid oli enne seda saadud Waltu telliskiwibabrikust. Hind Männiku jaamas 7 mk. 90 p., nende wedu kohale tuli 1 mk. 10 p. maksuma üksiku telliskivi pealt, nii et nende hind koha peal 9 mk. oli: Need kiwid lõppesid otsa, oli tarwis uusi muretsema. Et vähempakkumised tagajärgi ei annud, leidis sõjaministeerium ise Atlanta kiwid üles, mis osteti kohale toomisega 8 mk. tükk. Ka riigikontroll ei teadnud teist kiwi ja odavamalt näidata.

Ei enne ega pärast ei ole sõjaministeeriumil sinna kohta odavamaid pakkumisi olnud, kui see. Sellepärast ma weel kordan, et selle küsimuse lahendamine, kui palju selles artiklis õigust, kuulub kohtule, ja senni kui see ei ole oma sõna ütelnud, loen selle artikli korutamist tühjade juttude laialt laotamiseks.

Juhataja K. Wirma: Rkl. Soots. Teie kõneaeg on läbi. Faktiliseks märkuseks on sõna härra sõjaministri.

Sõjaminister A. Anderkopp: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Härra Gustawson tähendas juhtumise peale ühes diwiisi staabis ja ütles, et see asi on

ennem mind kalewi all olnud ja minu ajal ta ka kalewi alt wälja ei pääse. Sel puhul tahaksin lugupeetud Riigikogu liigetele järgmist teatada. See küsimus läks sõjaministeeriumist walitsusesse. Walitsus, sellekohaseid seadusi arwesse wõttes, mille põhjal uurimist ette võtta saab sarnases asjas ainult Riigikohus, kes meil kõrgema sõjakohtu aset täidab, pööras sellekohase ettepanekuga Riigikohtu poole, kus ka wastawad korraldused tehti. Praegu on juurdlus käimas. Missuguseid tagajärgi juurdlus andma saab, ei ole minul praegu teada. Aga mina wõiksin härra Gustawson'ile ainult puhtsüdamlikult ütelda, et minu poolt ei ole mingisugustki katset olnud seda asja kalewi alla panna, ja kui juurdlus tagajärgi annab, mille põhjal wõimalus peaks olema asjale edaspidist seaduslikku käiku anda, siis, härra Gustawson, minu poolt sellele mingisuguseid takistusi ei tehta.

Juhataja K. Wirma: Sõna on faktiliseks märkuseks härra riigikontrolööril.

Riigikontrolöör A. Oinas: Lugupeetud rkl. härra Gustawson'i poolt tähendati, et ajalehtedes ilmuwat aegajalt teated, et riigikontroll on ühte wõisteist süüasja üles wõtnud, aga tema ei nägewat mitte tagajärgi. Et see seletus arwamisi wõib tekitada, nagu wõiks teatawad asjad riigikontrollis kalewi alla jääda, pean tarwilikuks siinkohal seda tähendada, et riigikontroll ei saa kedagi süüdlast otsekohe karistada. Kontrolli ülesanne on riigiasutuste ja ettevõtete majandusliku asjaajamise warjukülgesid selgitada. Kui kaelakohtulist laadi süüasjad selginud on, antakse nad kohtuwõimude kätte. Sellest peale pole kontrollil midagi enam ütelda. Mis puutub teatawasse diwiisiülesande asjasse, siis on riigikontroll selles asjas oma selgitustöö juba kaks aastat tagasi enese käest ära andnud ja praegu on asi, nagu härra sõjaminister juba tähendas, Riigikohtu käes.

Juhataja K. Wirma: Sõna on faktiliseks märkuseks rkl. Gustawson'il.

O. Gustawson (is.): Ma arwan ennast küllalt selgesti öelnud olewat, et mitte riigikontrolli süüdistada ei saa asjade kalewi alla jätmises. Ma tähendasin waid, nagu riigikontrolöör isegi, et kontrolli poolt algatatud asjad väga tihti kalewi alla jäetakse teiste wõimude poolt.

A. Janson (wäljasp. rlm.): Lugupee-

tud „rahwaasemikud“! (N a e r.) Lubage mulle see wabadus, ütelda paar sõna praeguse ja ka endiste ministeeriumide äriliste kalduwuste kaitseks. (N a e r.) On kõigile tuttav wist wanast Rooma ajast saadik see põhimõtte, et igal rahwal olla sarnane walitsus, nagu ta on ära teeninud. Kodanlise iseseiswuse mesinädalad Eestis olid suure sõnakõlksutamise nädalad. Tarwis meelde tuletada, kuidas „Riigi Teatajas“ kuulutati wälja 8-tunniline tööpäew, kinnitusseadus, räägiti suure suuga inimesewäärilisest ülespidamisest, üheõiguslusest. Isegi praegune witseadmiraal, tol ajal weel laewamaakler, Pitka, seis isomalajal sadamatehases sõnnikuhunniku otsas, müts käes, ja pidas töölistele kena kõne. „Seltsimehed, wennad! Meie oleme kõik üheõiguslikud siin Eesti wabariigis, meie ja teie wahel ei ole mingit wahet, ei tohigi olla. Lugege „Riigi Teatajat“, — näete, kuidas teie eest isalikult hoolitsetakse!“

Tolleaegsed klassiteadlikud töölisid ütlesid awalikult, hoiatasid laialisi massid kodanluse kingituse eest: „Kodanluse kingitused on harilikult Trooja puuhobused, kus sees peituwad kaagikohtud, türmid, seebitatud kõieotsad jne. jne. Kui teile räägitakse ilusaid sõnu üheõiguslusest ja teistest sarnastest ilusatest asjadest, siis teadke, et selle taga katsutakse warjata midagi muud, aga nimelt seda, et härradel on kindel nõu ja tahtmine teha head äri töörahwa laiade hulkade kulu!“

Ilma selle äritegemiseta ei oleks ka wõimalik olnud läbi saada. Eesti talupoeg, ka kooliharidusega talupoeg, endises Wene tsaari riigis ei suutnud wõistelda teiste ärimeestega ei ahnuses äga ka oskuses äri ajada. Juba ta pikaldase iseloomuga mõtlemiswiis ei annud temale wõimalust sel alal teistega wõistelda. Ja kui Eesti kodanlus pukile pääsis, siis seadis ta oma hüüdsõnaks eestkätt sellesama loosungi, mis Prantsuse kodanluski 1848 a., nimelt: „härrad koguge enesele warandust, koguge enesele isamaalikku kapitaal!“ Kapitaal kogumisega oli aga lugu niisugune, et kapitalism oli kogu ilmas jõudnud sinna ajajärku, kus ta enam loowa töötegemise alal areneda ei saanud ja kiirelt isamaa kapitaal wõis luua ainult sahkerdamise teel ning sahkerdamine tunnistati päewaloosungiks. Igal walitsewal kihil on oma keskkorraldus ja kui walitsewaks kihiks sahkerdajad, siis on selle kihil keskkorralduseks wõi keskkomiteeks

õieti riiklik wõim. Mispärast teie nüüd kaebate, et ministrid „head äri“ teewad, kui see „hea äritegemine“ päewa hüüdsõnaks oli tehtud? Keda teie tahtsite siis panna walitsusesse? Tõsi, teil oli juba kogukene rikkaid mehi, kel juba kapitaal küll oli, kuid teie pidite walitsema panna ikkagi waese mehe, kellel warandust kogutud weel ei ole. Teie ei wõinud selleks panna mõne Mulgimaa karjamõisa omaniku ehk mõne metsaga spekulööri, kelle näo peal kõik woorused on kirjutatud, peale mõtlemise wõime, waid tuli ikkagi panna walitsema kõige klassiteadlikum osa kodanlusest, kuid siin tuli wäike wiperus. Kodanluse klassiteadlikum osa — need kõik olid paljad poisid; õige mitmel jalawarwad suudlesid läbi saapataldade uulitsakiwa. Aga nagu teate, kodanlises ühiskonnas paljal poisil ei ole kuigi palju kaalu. Ja loomulikult olid need paljad poisid sunnitud hea äritegemise abil kapitaal muretsema, et sellega ühiskonnas kaalu saada. Et nad riigiwõimule õige lähedal seisid, siis ei ole see nendele sugugi pahaks pandaw, et nad seda riikliku wõimu katsusid lüpsilehmana ära kasutada heaks äritegemiseks. Kodanluse seisukohast, tema parema arusaamise järele, ei peaks sugugi ülekohtune olema, kui registreeritakse panga põhikiri, mille kohtuwõimud leiawad täiesti seaduswastase olewat; aga et selle põhikirja on alla kirjutanud samanimelised isikud, kes walitsuses seisawad, — noh siis ei ole enam midagi teha. — Las minna!... Mis on siis siin iseäralikku; kui walitsuse wõimu lähedal seiswad isikud fiktiiwsetes aktsiaseltsides seisawad, et selle aktsiaseltsi läbi wäljamaa firmadelt saada suurt laenu, mida ei mõelda pärast tasuda? Kui sellele fiktiiwsele aktsiaseltsile muretsetakse riiklikku toetust, mida wist ka ei mõelda tagasi maksta? Kui siis sellesama aktsiaseltsi warandusele, mis aktsiaseltsi omandus pidi olema, määratakse hooldajad ja kui need hooldajad hooldamise alla usaldatud warandused maha sahkerdawad ja selle eest kümned miljonid tasu saawad? Mis on siin iseäralikku? Arwan, et see on täiesti loomulik nähtus sahkerdajate ühiskonnas, see on hea äritegemine, see on wabariigi põhiseadusega kindlustatud wabadus.

Ei ole ka midagi iseäralikku selle juures, kui walitsuse lähedal seiswad kihid mitmesuguste kaerte operatsioonide abil jällegi head äri teewad enestele riigi ku-

lul riigikassast kõige parematel tingimistel head ja odawat laenu muretsewad — see on kõik väga loomulik. Niisama on ka väga loomulik klassilises ühiskonnas, et wõimulolewad kihid katsuwad seda head äri teha töötawate kihtide kulul, wälja kolkides kõik need summad töörahwa küürus seljast, tööpäewa pikendamise ja tööpalkade kärpimise teel. Mis on nüüd läinud katki, et kodanlistest ringkondadest esitatakse arupärimine? Ministrid teha äri! Kodanlises ühiskonnas on see loomulik. „Päewaleht“ leiab ka selle väga loomuliku oľawat. „Päewaleht“ on wähemalt otsekohene, kuid seda otsekohesust ei leia mina arupärimise esitajate juures mitte.

Meil on endilgi mitmel puhul walitsuse kriise olnud. Millest need kriisid tekkisid, mis siis harilikult katki on olnud? Alles mõni päew tagasi üks parempoolne rahwasaadik kaebas, et asjad oľawat natukene kaugele läinud. „Kui riiklikku pirukat jagada“ kaebas ta, — „siis juba jagada leplikult, — wennalikult, et ikka ühed ja needsamad eesotsas ei oleks, waid et ka teistele tükikene pirukat antakse, mina isiklikult küll seda pirukat ei taha, aga ma leian, et see on ülekohtune, kui ainult üksikud isikud oma taskuid täidawad!“... Nii siis tegelikult need kriisid ei ole midagi muud, kui tülid pirukajagamise juures. Kui walitsuse kriis jälle lahendatud siis on selge, et need kihid, kes omawahel tülis olid, on nüüd teatawale kokkuleppele jõudnud, kuidas seda pirukat jagada ja noma hakata.

Siin wõib olla esitatakse ka samast kodanlisest rühmast ülemineku-wormel, mis praegusele walitsusele umbusaldust peab awaldama. Töörahwale esitajad on ikka ja alati kodanlises parlamendis, Riigikogus, kui sarnased umbusalduse wormelid on esitatud, hääletanud umbusalduse wormelite poolt. Kui täna sarnane wormel saab esitatud, ma loodan, et sellega esinetakse pahemalt poolt, siis Eestimaa töörahwa partei Riigikogu rühm hääletab umbusalduse awaldamise wormeli poolt. Selle umbusalduse awaldamisega ei taha tema mitte seda alla kriipsutada, nagu loodaks ta tulewaselt kodanliselt walitsuselt olulisi muudatusi töörahwa olukorra parandamise wõi sahkerdamise kõrwaldamise asjus. Teie ei saa ju mingisugust muudatust ette wõtta, sest teil puuduwad selleks mehed. Härra Tõnisson waatas praegu minu peale küsiwalt, ma küsiksin

härra Tõnissonilt, kui endiselt peaministrilt, — kui palju olete Teie leidnud oma walitsuses olemise ajal mehi, kes tõesti ausalt, omakasupüüdmata ennastsalgawalt oleks walitsuse töö juures olnud? Teie olete ise mitmel puhul kaebanud, et neid on äärmiselt wähe. (Th. Tallmeister (rhws. w.): Siiski leidub!) Ka meie oleme seda alati rõhutanud, et kodanliste rühmade keskel leiduwad üksikud isikud, kellel see ahnitsemise waim puudub. Kuid, kuigi sarnased isikud walitsusesse asetatakse, siis ei suudaks nad seal midagi ära teha; sest emb-kumb, kas tuleks neil sama teed käia, ehk tuleks olla ikkagi kilbiks, et teiste sahkerdamist warjata, kinni katta. Kui aga nemad walitsemise aparadi puhastamise otstarbel sahkerdajatest katksid kindlat kätt tarwitada, siis kõrwaldatakse nemad eest ära. Nende puhastöö tooks esile isesuguse uue kriisi; see wõiks riikliku aparadi, mis praegu nii libedalt töötab, korratusse wiia, sarnased takistused ette tuua, et see ähwardaks seisma jääda. Ma ütlen, kui Eestimaa tööliste partei Riigikogu rühm hääletab umbusalduse wormeli poolt, siis teeb tema seda selleks, et naelutada kinni: seadke teie mingisugune walitsus tahes siia pukile, see mingisugust olulist muudatust ei too. Sahkerdamine ja riikliku wõimu kasutamine äritegemiseks kestab edasi niikaua, kui kodanline ilmakord walitsemas. Sahkerdamine ja hea äritegemine ei kao enne, kui töörahwas asjaajamise ise oma kätte wõtab (Käteplaksutamine Eestimaa töörahwa partei Riigikogu rühma liigete keskel), sahkerdajate üle kõige kindlama kontrolli maksma paneb ning teie ahnitsewate sõrmede pihta kõige kibedamalt lööb. See ei ole mitte kerge töö; töörahwal tuleb wõidelda sellega, mis teile emapiimaga sisse juurdunud on, — kuid ta loob need eeltingimised, mis wiiwad sinna poole, et maksaks saaks kord, kus sahkerdamine ja liiakasuwõtmine ning teise higist ja waeuast elamine ära kaob!

Teedeminister **K. Ipsberg**: Riigikogu liige Weberman arwas heaks kõiksugu süüdistustega tulla isiklikult minu wastu. Tema tõi ette mingisugust hindamise akti. (Pahemalt poolt: Ega see „mingisugune“ olnud.) Ma küsin härra Weberman'ilt, kunas see oli? Ega Teie seda ometi saladuses taha pi-

dada. (E. Weberman (rhws. w.): Ma nimetasin juba, mil kuupäewal see oli.) Mina pean ütleva, et minul seda materjaali mitte käepärast ei ole ja et niisugused asjad siin üldse otsustamisele ei tule. Kes meie organisatsiooni ja meie seadusi tunneb, teab väga hästi, et niisugused asjad korraldatakse kohtade peal sellekohase komisjoni läbi ja kinnitatakse sellekohaste instantside poolt. Minu poolt on sadamatehase üle antud meriasjanduse peawalitsusele ja kõik see asjaajamine allub nüüd meriasjanduse peawalitsusele ja teedeministeeriumil ei ole siin midagi teha ja minu teada ei ole see mitte teedeministeeriumi asi. See protseduur, mis on tähendatud härra Weberman'i poolt, on tehtud siis, kui mind sugugi Tallinnas ei olnud, mina olin sel ajal väljamaal. Ma tahan teada, kuidas võiks ministrit selles süüdistada (Käteplagin ja müra pahemal pool.) kelle ülesandeks ei ole mitte kõigi väiksemate asjade juures olla ja neid kontrollida — niisuguseid ülesandeid ei ole minu peale pandud ja ei saa ka mind sellepärast süüdistada. Siis võib ka warsti nii tulla, kui mõnes raudteejaamas või posti ametkonnas warastatud on, ka seda võiks ministri süüksajada, ja nagu see ministri nõusolekul sündinud oleks. Niisugused oletused on jultunud wale. (Wahelhüüe paremalt poolt: Õige. Naer. E. Weberman (rhws. w.): Lükake ümber.) Ma lükkasin praegu ümber. Teil on häbi ütelda müümise kuupäewa. (E. Weberman (rhws. w.): Mina ütlesin, see kuupäew oli 12. augustil ja müügipäew 23. septembril.) 23. septembril, waadake, mina sõitsin 1. septembril ära ja tea sellest asjast midagi.

Juhataja **K. Wirma**: Ma palun kohtade pealt mitte segada.

Teedeminister **K. Ipsberg**: Edasi luges härra Weberman seal nimesid ette wist arwamises, et need muulased on. Pean tähendama, et üks neist härra Mossa, eestlane on. Ma tahan küsida, kuidas siis, kui arupärijate ninamehe admiraal Pitka terve ettewõtte juutidega ühenduses on, ja kus juudid teda käte peal kannawad. (Käteplagin pahemalt poolt.) Siis ei haise juutide raha.

Juhataja **K. Wirma**: Palun rahu.

Teedeminister **K. Ipsberg**: Mispärast aga siis, kui juut mingisu-

gusel mõjul niikaugele on tulnud, et ta oma raha Eesti tööstusse mahutab, Eesti tööstust edendab ja sellega tööliste tööd muretseb? Seda teie pahaks ei pane, kui ta teie admiraali käte peal kannab.

Edasi, härra rkl. Gustawson arwas heaks wanast „Postimehe“ numbrist midagi ette lugeda. Kui nüüd härra Gustawson'il õiglustunnet oleks olnud, siis oleks tema ka sellekohase numbri, kus asja kohta järgnenud õiendused sees on, millega asjaolud seletatud olid, ka ette kandnud. Ei wõi igast ütelsest, mida ajalehed ette toowad, kui ümberlökkamata tõest kinni pidada. Wõtke mõni päew edasi, mõni teine number ja seal leiata sellekohase raudteewalitsuse seletuse. Kui teie wähegi õiglane tahate olla, siis leiata, mispärast niisugune juhtumine on olnud. Aga waadake, teie teate, et minister on olnud „Atlanta“ osanik ja sellepärast wõtame nüüd labida kätte ja wiskame nüüd tema peale muda, ehk ikkagi midagi tema külge jääb. Ma pean ütleva, et need andmed, mida rkl. Gustawson'i poolt ette toodi; kõik on likwideeritud ja ka ajakirjanduses ümber liikatud. Tahate teie neid asju üles wõtta, siis on teil kohus, olge lahke, teil on võimalik kohtulik uurimine ette wõtta, sest mina ei karda oma tegede eest. Waadake, tuuakse ette wanad süüdistused, et aga muda loopida. Etteheidete kohta walitsusele, et ta oma lubamisi ei täitnud, ma pean tunnistama, et ma tõesti ei ole seda lubamist, võib olla just otsekohe wormaalselt täitnud, sest mul oli palju tegemist enne oma puhkusele sõitu. Aga esimene samm, kui ma tagasi tulin, oli see, et ma ofitsiell tagasi astusin, kuna mina tegelikult juba warem mingisugusest ärijuhtimisest osa ei wõtnud. (Wahelhüüe: Aktsionäärriks jäite edasi.)

Juhataja **K. Wirma**: Faktiliseks märkuseks on sõna rkl. Weberman'il.

E. Weberman (rhws. w.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Härra minister opereeris kuupäewadega, selle asemele et sisuliselt ütelda midagi nende süüdistuste kohta, mis temale alluwate asutuste dokumentide ärakirjadest mina siin ette kandsin. Arwudega mängimine ja tõendamine, et mina olin sellel ajal väljamaal, kui need asjad sündisid, see ei ole ikkagi wastus.

Juhataja **K. Wirma**: Rkl. Weberman, Teil on sõna faktiliseks märkuseks, aga mitte arwamise awaldamiseks.

(A. Rei (sd.): Wõtke järjekorras sõna.)

E. Weberman (rhws. w.): Faktilise märkusena tahtsin tähendada seda, et siin nimetas härra Ipsberg sõnadesse admiraal Pitkat. Pitka ei ole mitte minister ja (Teedeminister K. Ipsberg: Ta tahtis ministriks saada.) kui härra Ipsberg oleks ainult ärimees ja mitte minister samal ajal, ja ei oleks mitte seganud neid kahte tegewusala, siis ei oleks keegi ta peale näpuga näidanud.

K. Ast (sd.): Austatud härrad! Mul ei olnud kahjuks võimalust käesolewa waidluse algust kuulata, aga arwan, et kui mul see võimalus ka oleks olnud, pirne ei oleks ma pärast seda ometi puust maha noppida osanud, sest terve see asi on seatud sarnase kitsa pilpa peale, et siin väga raske on nendest küsimustest kõnelda. Kui teil meeles on, siis oli mul juhus kõneldes sotsiaaldemokraatliku rühma nimel walitsuse deklaratsiooni puhul ette tuua, et walitsuse kokkuseadmise tööst enesest kindlasti järeldada võis, et walitsus isegi mitte ei usu nagu läheks tal korda esitatud deklaratsiooni ja töökawa ning kokkuleppe kawa täita. Juba tol korral juhiti, arwan, teie ei ole seda mitte unustanud, tähelpanu kokkuleppe ja töökawa p. 5 peale, mille puhul, mäletan pea-aegu stenogrammiliselt omi sõnu. Mina küsisin, mis ajast saadik suuräri, nagu „Atlanta“ ja a/s. „Silwa“ mitte enam ärid ei ole, waid heategewateks asutusteks on muutunud. Tänane arupärimine, kus on nimetatud jällegi neid suurärisid ja nimelt „Atlantat“ näitab, et need oletused, mis meie tol korral tegime, kõigiti õigustatud olid. Ka käesolewal juhtumisel ei huwita meid kuigi palju kokkuleppe p. 5 walitsuse töökawas.

Meid huwitawad hoopis rohkem teised töökawad ja kokkuleppe punktid ja peame kahetsusega konstaterima, et paljud teised meile tähtsamad töökawa kokkuleppe punktid on samuti teostamata jäänud, nagu punkt 5. Ma ei mõtle mitte anduda arutamisele, lootes et kord ometi riigi eelarwe esitatakse, kuigi ta lubamatult natuke hiljaks on jäänud ja et siis riigi eelarwe esitamise järele meil võimalus kõiki küsimusi puudutada. Kuigi täna võimalus on sõna wõtta ainult ühe wäikese osakese kohta nende suurte küsimuste reas.

Tänastele läbirääkimistele wõiks peal-

kirjaks anda, nagu ajakirjanduses antud on, — minister ja äritegewus. Ajakirjandus on õieti meeolurikkalt ennast awaldanud enne tänast wastuseandmist walitsuse poolt. Wäga õieti tähendas ka minu seltsimees rkl. Gustawson, et meil siin väga kawala rebasejälgede warjamine katsega tegemist on, see on tõsi. See on osaw kirjutus ja jälgede segamine. Meie teame, et seal muuseas tahetakse selgeks teha nagu ei oleks see kokkulepe iseenesest mitte kohustaw juba sellepärast, et wõimatu on seda teostada. Kui kokkulepe sarnaste soliidsete härrade poolt, nagu seda walitsuse liikmed on, on wälja töötatud, siis tuleks seda ka pidada. Muidu ei saa mitte öelda, et need kirjutused igas asjas aluseta ja märgist mööda lastud oleks. Näituseks on selles kirjutuses väga õige mõte, et äritegewuse mõiste väga weniw mõiste on, teadmata kus äriiline tegewus õieti algab, ehk misugused ettewõtted on puhtäriilise iseloomuga. See küsimus ei ole nii selge, et selle peale wõiks korruga wastata. Meil on demokraatlik riik ja kõigiti ettekujutataw, et würtspoeomanik wõib ministriks saada. Ma tahaksin teilt kuulda, kas ta peab oma würtspoe maha jätma wõi wõib ta äri edasi ajada. Kas usute, et ta õhtul koju minnes raatsib naiselt küsimata jätta, kuidas äri läinud. Meil wõib ka mõni käsitöö ettewõtja wõi peremees ministriks sattuda ehk kui mitte ministriks, siis tema abiks wõi mõneks muuks suuremaks riigiametnikuks. On ju peale selle weel terve rida kultuurilisi ettewõtteid, mis ka puhtäriilist iseloomu kannawad, näituseks kirjastusühisused. Inimene wõib olla seal suurem osanik, juhatus wõi nõukoguliige. Ei ole midagi imestamiswääriilist kui sarnane isik satuks oma tegewusala järele näituseks haridusministriks. Kas ei tohi tema pärast seda enam mingit ühendust oma äriaga pidada? See küsimus ei ole weel õieti asetatud. Wäga palju tõtt oli selles, millest rääkis rkl. härra Janson. Ta kordas seda küll rohkem mõne naljalehe toimetaja wõi kabaree-artisti genriks. Terve see hulk mõtteid, mida ta ette tõi, olid väga õiged, nimelt, et kodanline ühiskond äritegewusele on rajatud ja et kodanlises ühiskonnas äritegewus paratamatu nähtus on. Ma tahan küsida, kas tõepoolest igale riigiametnikule, igale ministrile ja tema abile äritegewus absoluut keelatud on. Kordan weel, et meie ei saa tõesti

seda küsimust nii käsitada, nagu üks osa koaleeriwatest rühmadest on teinud. Muuseas on seda ka hukka mõistnud meie ajakirjandus, kui mõni riigiametnik äritegewusega on kokku puutunud. Mina arwan, et see mõni õnnetus wõi kurjus ei ole, waid kurjus on see, kui ametnik, minister wõi tema abiline oma ametwõimu ja ametkohta kasutades ärile soodustusi hõlbustab, mida teistel äridel mitte ei ole. Waadake, siit algab kurjus, siit algab korrupsioon.

Meie ei tohi mitte oma riiki halwaks-
pidawalt tõendama hakata, nagu oleks
meil selles suunas iseäranis kaugele jõu-
tud. Ka teistest maadest oleme sarna-
seid juhtumisi kuulnud, wast mäletate
weel kõik Prantsuse riigi mitmesuguseid
lugusid. Ühe asja poolest läheb meie olu-
kord wäljamaa riikide olukorrast radi-
kaalselt lahku, nimelt kui üht wõi teist
wõimukandjat on paljastatud sarnastes
tegudes, mis mitte lubatawad ei peaks
olema, siis ei tehta meil sellest mingisuguseid
järelusi. Teie teate, kui hell oli
Lääne-Euroopa südametunnistus sõja ajal
asjade wastu ühe wõi teise ministri ehk
mõne muu wõimukandja äritegewusega.
Eriti mäletate wist juhtumist, kuidas
Prantsusmaal, ma olen ära unustanud
selle härra nime, kes seal oli ette nähtud
kaubandusministri kohale, aga juba teisel
päewal sellepärast oli sunnitud tagasi as-
tuma, et tema kohta awalikuks tuli mitte
ilus, mittekorrekt ärioperatsioon. Meil
on juhtiwatel kohtadel seiswate isikute
wastu nii ajakirjanduses kui ka muul teel
õige palju kompromiteeriwat ilmunud,
see on aga samuti üle läinud, kui hani sel-
jast wesi, ilma, et mingisuguseid järelusi
oleks tehtud. Igakord ei ole nõndanime-
tatud paljastused sarnaste järeldestega, et
süüdlaste wastu kriminaalsüüdistust peaks
algatama. Need on sootu erandlikud nähtu-
sused, kus kohtuwõimude poole tuleb
pöörata. Seltskondliselt hukkamõiste-
tud on tihtilugu ka sarnased asjad, mille
hulka kohtuwõimud wahela ei sega, ja
sarnaseid asju on meil terve hulk. Meie
härrad on osanud omale tugewa ja nii
paksu naha kaswatada, et nad midagi ei
tunne. Õnnetuseks meie seltskond lepib
sellega, harjutakse sellega. Mis teatud
hirmu, teatud ärewust tekitab, on just see,
et need isikud ise sellest midagi wälja ei
tee ja seltskond on harjunud kõiki see-
dima. See on sümptoom, mis tulewiku
kohta wäga ähwardawaid aimdusi põue

istutab. Austatud härrad, mitte see ei
ole kohutaw, et üks wõi teine äri-mees
wõib ministritoolile istuda. Seda näeme
kõigis riikides, et ministrite hulgas on
palju rikkaid inimesi, kellel suured ärid
juhtida on, waid pahe on see, et tihtilugu
puupaljas inimene, kes ministriks saades
wõib olla pükse omaks ei saanud tunni-
tada, minister olles suurte äride osani-
kuks satub. (W a h e l h ü e p a r e m a l t
p o o l t : K a r t a u ! J . T õ n i s s o n :
N ä i t u s e k s !) Ah, kuulge, kas peab siis
tingimata nimesid nimetama. Igatahes on
meiegi walitsuses, ma ei ütle missuguses
walitsuses, inimesed olnud, kellest on
teada, et nad mitte jõukad inimesed ei ole
olnud, aga kes on mõistnud oma walit-
suses olemist nõnda ära kasutada, et ne-
mad suurte äride osanikkudeks on saanud
ja endale suuri ja silmapaistwas kohas
kinniswarasid on wõinud omandada. See
on fakt, kuigi ma nimesid ei nimeta, ja
kellegil ei ole õigust seda minu käest
nõudagi, ning lõppude-lõpuks ei ole see
kõnetool sarnaseks kohaks, kus sarna-
seid asju ilmutama peab. Aga fakt jääb
ikkagi faktiks, ja need on kurwad nähtu-
sed. Ma ei taha sugugi kõwerdada oma
hingega, waid ma ütlen tõesti oma pa-
rema äratundmise järele, et kui meil on
aus äri-mees, soliid äri-mees ministriks,
kes sealjuures oma isiklikku ausust ei
kaota, siis ei ole Eesti wabariik sellejuu-
res ka midagi kaotanud. See fakt, et äri-
mees ministriks on, see fakt ei ütle ise-
enesest mitte midagi, aga nagu juba wa-
rem tähendatud, kasutatakse oma ameti-
wõimu selleks, muidugi mitte, et lausa
kriminaalkuritegusid korda saata, — mis-
jaoks seda? — waid lihtsalt selleks, et
üksikutele äridele wastu tulla. Aga mina
arwan, et seal ei saa ära hoida palju dek-
laratiwse punktiga, mis ütleb, et riigi-
ametnikud, seal hulgas ka ministrid, ei
tohi mitte ärijuhtimistest osa wõtta. Mi-
nul ei ole seda deklaratsiooni punkti käe-
pärast, aga seal ei ole mitte äritegewu-
sest ja osawõtmisest juttu, waid asutami-
sest ja juhtimisest. Nüüd mina siis küsi-
sin, mis kompensatsiooni härra Weber-
man on sellest saanud, kui härra minister
Ipsberg tuleb ja teatab, et tema on
„Aseri“ wabriku nõukoguliikmest tagasi
astunud? Kas on see asjasse enesesse
muudatusi toonud? Kui palju see teid ra-
huldab? (W a h e l h ü ü d e d .) Ma wõin
ka teistsuguse näituse tuua. On ju kõigil
teada, et seesama härra minister Ipsberg

ka ministrina olles, meie suuräri „Atlanta“ direktor oli. Noh, mis rahustust wõib see teile tuua, kui teie teate, et härra Ipsberg mitte enam „Atlanta“ direktor ei ole? See on ometi sootu kõrwaline asi. Ega tema ei saa siis oma ärilisi suhteid katkestada selle ärilise ettevõttega, kuhu on tema oma terwe waranduse, ehk $\frac{3}{4}$ omast warandusest pannud. Need suhted jääwad ometi alles. Kõik oleneb sellest, et kuiwõrd inimene neid ärilisi suhteid hindab. Kui ta walitsuswõimu kasutab sellele ärile soodsate tingimiste loomiseks, ütleme, kas wõi riigiwaranduse selle äri kätte mugeldamiseks, siis igatahes, ei saa mina mitte aru, et selle läbi wõiks midagi muutuda, kui wäikenõu dekoratsiooni wahetus ette wõetakse ja öeldakse, et meie ei aja mingisugust äri, meie ei seisa ühegi ettevõtte eesotsas, meie ei anna sarnast allkirja, millel suur sarnasus oleks mõne Eesti wabariigi ministri allkirjaga. See on nõnda wäikene asjakene, millest on üldse piinlik rääkida. Sellepärast tahaksin mina oma isiklikku muljet tänase arupärimise kohta öelda, et ei maksa mitte selle ühekülgse asja juures wäga palju sõnu kulutada, kuna selle tagajärjed kuigi suured olla ei saa. Mina pean selle parempoolse ajakirjanikuga, selle rebasejälgedega segajaga selles mõttes teatawa määrani solidaar olema, et see 5. punkt kokkuleppes tõepoolest kompromiss on uulitsale. Kui teie juba ette teades selle punkti olete kawasse wõtnud nii, nagu ta seal redigeeritud on, et ärijuhatuses ei tohi kaastegew olla, aga walitsuse loomise juures ei täitnud ju teie seda mitte ja olete walitsusse tuntud ärimedhed wastu wõtnud. No lubage, mis see punkt siis on — temal ei saa wäärtust olla, juba selle poolest, et äritegemine kodanlikes ühiskonnas on paratamatu, ja et ühe ärilise asutuse eesotsast tagasiastumisega selle äriaga weel igasugused suhted ei katke. Milleks siis see punkt seal paberilipakal deklareeritud, mida teie täitnud ei ole. Milleks see siis oli? See ei olnud mitte ainult kompromiss uulitsale, waid söödaks oli ta, see tähendab õngetäitjaks oli ta uulitsale. Selle deklaratsiooni punktidega, kui teda suureks teha taheti, ei saadud midagi kätte. Tehti waid nagu, nagu oleks siin Ameerika üles leitud, saherdamine ära keelatud. Ei, teie ei ole seda mitte saanud teha juba oma psüholoogiliste kalduwuste tõttu. Teie ei jak-

sagi sellele äritegemisele piiri panna, mis nii keelatud iseloomuga on. Näituseks arupärijad ise — ma ei taha midagi halba härra Weberman'i ega ka teiste kohta ütelda, kuid ma tean, et see erakond, kelle nimel härra Weberman arupärimisi esitas, kelle firma all ta walimistel Riigikogusse on wõinud pääseda — meil üpris tuntud ärimedhed on ja selle erakonna juht ka praegugi ei mõtle oma ärilist tegevust nurka wisata: ei ole ka põhjust: mis jaoks? Peale selle teame meie ka, et härra Pitka oli üks kaalutawatest ja tõenäolistest kandidaatidest sõjaministri kohale. Ma tahaks siis nüüd teada, kui härra Pitka sõjaministriks oleks saanud, kas siis enam Pitka & poegade äri ei oleks edasi töötanud — kas see äri oleks siis likwideerituks lugeda tulnud. Härra Pitka oleks wõinud ütelda, et mina Pitka ja poegade äri ei juhi, et mina selle äri direktor ei ole ja olen selle ärijuhtimise edasi annud. Aga mis oleks nüüd tähtsam, kas see, kui äriomaniku asemele tema kohal üks asjaajaja direktor oleks, wõi tema ise oma äri juhib. Minu arwates on lugu nii, et peremees oma äri wastu siiski suuremat huwi tunneb, kui mõni tema kohusetäitja direktor. Ja sellepärast küsin mina, kas on see põhimõte õigele alusele seatud ja pean tõendama, et ta minu äranägemise järele seda mitte ei ole. Minu arwates on need tõendused õiged, mis meie ajalehtedest oleme lugeanud, sest et neid teateid ei ole ümber lükatud, et seesama härra Pitka on sõitnud Kanaadasse lepingut sõlmima ja eestlasi sinna transporteerima hakkab, mille kohta aga kodanikkude tähelpanu tuleb juhtida sellepärast, et Kanaadas elamise tingimised kaunis wiltsad on, mis sisse-sõitmiseks ja seal elama asumiseks iseäralist huwi ei peaks pakkuma. Ma tahaksin küsida, mis wahe on siis nüüd härra Pitka wahel ja härra Riigiwanem Konstantin Päts'i wahel, kes omal ajal ka sama ametis tegew oli ja ka käis kusagil eestlaste koloniseerimist uurimas. Wahe seisab selles, et siis oli Eestis maaseadus weel wälja andmata, mille tõttu elamistingimised Eestis kitsad olid. Nüüd on meil iseseisew riik, meil on maaseadus ja elamiswõimalused on palju lahedamaks muutunud, mispärast wäljarändamise tarbe ära jäänud on. Ja kui meie nüüd mingit uut Eestit koloniseerime, läheme teisele poole merd, meile tundmata wõõraste tingimiste juures, siis on see ka

sarnane afäär, mille kohta sõna ei leia. Näituseks tõin selle asja ette, et karakteriseerida seda tagaseina, seda ringkonda, kelle nimel Teie, härra Weberman, oma arupärimisega olete esinenud. Teie ringkond, kuigi teie olete endale paljastajate kuulsuse omandanud, olete enda ainukeks ülesandeks seadnud paljastuste kogumise, et sellega laineid lüüa — on teie ringkond ometi hingeliselt just samasugune nagu need, keda teie paljastada püüate; sellepärast ei awalda teie arupärimine õieti mingisugust tõelikkuse tunnet. Teda ära kuulates, jääb mingisugune hõreduse tunne järele, ja ma arwan, et austatud härra Weberman'ile selle küsimuse arutamine, samuti ka tema erakonnale on suureks kaotuseks, sellepärast et teil on võimalus seda kõnetooli kasutades tõsiselt bagaashi näidata, millega teie Riigikogusse sisse pääsesite.

Juhataja **K. Wirma**: Kuulutan weerandtunnilise waheaja.

Waheaeg algab kell 12.20 min.

Peale waheaga jätkub koosolek kell 12.40 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **K. Wirma**.

Sekretäri kohal sekretäär **T. Kalbus**.

J. Kukk (töer.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Kui tööerakonna Riigikogu rühm praeguse walitsuse kokkuseadmisel nõudmise üles tõstis, et Wabariigi Walitsuse liikmed ega teised kõrge- mad riigiametnikud ei tohi mitte oma ameti kestwusel osa wõtta äriliste eraette- wõtete juhtimisest ning walitsemisest, siis ei olnud temal sealjuures mingit soowi ega tahtmist ülesaamata raskusi teha ei Riigiwanema kandidaadile üksikute kabinetiliigete leidmisel, ei ka ministri kandidaatidele kabinetti astumisel, sest sarnane nõudmine loetakse teistes maades iseenesest mõistetawaks ja on isegi endistes Wene riigi seadustes ette nähtud.

Tööerakonna rühma ainsam motiiv, mis teda selle nõudmise ülesseadmisel juhtis, ja mis teda ka praegu sunnib selles asjas sõna wõtma, on kindel tahtmine kõrwaldada meie awalikust elust seda, kahjuks, liiga üldiseks saanud arwamist, nagu ei ole wabariigi ametiasutused mitte tarwilikult erapooletud ja nagu wõiks juhtida mõndagi nende sammu asutuste eesotsas seisjate isiklikud ja ainelised huwid.

Et sarnast arwamist on aidanud kaswatada nähtused, kus üks ehk teine riigiametnik on mõne äriettewõttega liiga lähedalt seotud olnud, seda ei tarwitse wist küll lähemalt põhjendama hakata.

Kui ajalehtede teatel ka põllumeestekogude kongress ametnikkude osawõt- miste kohta eraettewõtetest eitawale seisukohale on asunud ja praegune lugupeetud Riigiwanem tarwilikuks pidas seda nõudmist ka omawalitsuse ametnikkude peale laiendada, siis wõis loota, et selles asjas kindlasti meil parandus tuleb ja niisugused nähtused, kui tänase arupäri- mise põhjus, meilt jäädawalt on kõrwal- datud.

Minister Ipsberg on teatanud, et tema walik „Aseri“ tsemendiwabriku ko- hale on sündinud tema suwepuhkusel ole- mise ajal, ja et tema nüüd sellelt kohalt on lahkunud. Ütleme, et see nii on. Kuid igal ministril olid teada walitsusesse as- tudes kabineti kokkuseadmise alused ja igatühe kohus oleks olnud oma wahekordi sellekohaselt ka wiibimata korraldada. ilma arupärimisi ja awalikka märkusi ootamata. Kuid küsimuse peatähtsus ei seisa selles. Meil on tarwis selgusele jõuda, kuiwõrd walitsuse liigete ja teiste riigiametnikkude äritegewus iseenesest riiklikust seisukohast üldse õigustatud on wõi mitte ja kas on lubatud selles asjas sarnasele kahtlewale seisukohale asuda. kui seda teeb meie lugupeetud Riigiwa- nemale lähedalseisew „Päewaleht“, kes küsimuse üles seab, kas tööstusasutuse juhtimisest osawõtmine käibki koalitsiooni kokkuleppe äritegewuse mõiste alla, ja kas meie demokraatlikus korras ongi wõi- malik selle nõudmise tegelik läbiwiimine.

Mis esimesesse küsimusesse puutub, siis oleks ülearune selle juures pikemalt peatada. Et tööstus samuti äri on, kui kaubandus, pangaasjandus ehk kinnitus- wõi laewaari, seda wõib igaüks poliiti- kamajanduse algõpetusest järele waadata. Wõib isegi ütelda, et meil tööstusasutus- tel tihti palju suuremad äritegewuse wõi- malused olemas on, kui teistel, kuna need siin sagedasti tegelikult monopoolilaadi- lised on. Igatahes wõin ma kinni- tada, et tööerakond äritegewusest osa- wõtmise all mõistab igasugust isiklikku äritegewust, olgu see tööstuse, kauban- duse, pangaasjanduse, kinnituse wõi mõne muu äri alal. Erandiks wõiwad siin olla ainult ühistegelised ettewõtted, kus isik- lik kasu äri mõttes juba põhimõttelikult

wõimatu. (Wahelhüüe paremalt poolt: Kas tarwitajate keskühisus ka?) See käib ka sinna hulka. (Wahelhüüe paremalt poolt: Kas „Estonia“ ka?) Niisama ka „Estonia“.

Eriti igast küljest tuleb hukka mõista seda nähtust, et meie ministrite, nende abide ehk teiste kõrgemate ametnikkude nimed figureerivad ka sarnaste ettevõtete osanikkude hulgas, mis nagu seened rewolutsioonist ja sõjast ümberpuistatud pinnal üles on kerkinud, et lühikese, „hiilgawa“ tegutsemise järele kokku wariseda, jättes surnud wekslid meie pankade portfelligesse. Riigiametnik, kes kuj wahimees on pandud rahwa usaldusrehana üldhuwide walwele, ei tohi enast kaasa kiskuda lasta isiklikkude teenimiste wõimalustest, mis on rajatud hulkade wiletsustele ja erakordsetest aegadest tingitud juhuste ja wõimaluste kasutamisele.

Peale eelnimetatud äride on weel üks liik ärisid, millest osawõtmine meie ministritele ehk nende lähematele kaastöölitele kuidagi lubataw ei ole. Ma mõtlen siin weneaegseid aktsiaseltsisid, kelle ettevõteted siia jäid suuremalt jaolt peremeheta warandusena ja kuhu kuulub ka „Aseri“ tsemendiwabrik.

Nagu teada, on nende seltside aktsionääride enamusel ühel wõi teisel põhjusel tegelikult wõimatu oma isiklikka huwisid kaitsta. Osa aktsiaid on Wene rewolutsioonis häwitatud, osa aktsionäärisidki sealsamas otsa saanud. Nende puuduma sunnitud aktsionääride huwide kaitse on meil makswate seaduste järele Wabariigi Walitsuse ja eriti just kaubandus-tööstus- ja rahaministri peale pandud.

Nendest ministritest oleneb, kas tunnistada kokkutulnud aktsionääride koosolekuid seaduslikkudeks ja kas lubada hoolekande all olewaid warandusi nende kätte, wõi mitte.

Kuj nüüd minister ise ehk tema lähemad ärisõbrad ka nende juhuslikkude aktsionääride hulgas on, kes omale waranduste kätteandmist nõutawad, mis kaitseb niisugusel korral ministrit etteheidete ja kahtlustuste eest, et tema oma otsustamises mitte erapooletult ei ole talitanud!

Eesti hea nimi ei seisa kahjuks wõib olla just niisuguste ja teiste sarnaste juhtumiste pärast wäljamaalaste hulgas kõige paremas kuulsuses. Hiljutisest Inglise parlamendi liigete külaskäigust osawõtja

parlamendi liige Ramer tähendab omas reisiaruandes „Times“ „Trade Supplementi“: „Kui minult küsitakse, mis on Eesti peatööstus, siis wõib wastata: Kuiwa Soomemaa piiritusega warustamine!“ „Kuigi“, lisab mr. Ramer juurde, „see liialdatult kõlab, teati minule seal maal piirituse kontrabandi alalt õige huwitawaid üksikasju jutustada.“ Kas nende üksikasjade hulka ka ühe meie sõjaaegse suurema ühiskondliku ettevõtte piiritusoperatsioonid kuuluvad, wõi kõneldi meile inglise külalisele mõne meie ametniku erilistest suhetest piirituse kontrabandiga, seda ma ei tea. Ühte wõib aga ütelda, et sarnane renomme meile wabariigile auks ei ole.

Kuulake, mis räägitakse wäljamaalaste ringkondades Wene-Balti tehaste üleandmise kohta.

Korralik äritegewus on wabariigis sama auwäärt amet, kui ministri amet, kuid hea ärimees ei tarwitse weel hea minister olla ja ümberpöördukt ja nende ametite ühendamine sünnitab alati korruptsiooni. Kui keegi end tunneb rohkem kutsutud ärimeheks, kui ministriks, siis on tal walik waba. Tööerakond nõuab kindlasti, et kokkulepitud tingimisi ministrite ja teiste riigiametnikkude eraäritegewuse juhtimistest osawõtmises ilma kõrwalkaldumata täidetaks ja sellega igasugused wõimalused meie ametiasutuste peale sellel alal näpuga näidata, kõrwaldataks.

Meie demokraatliku korra tähtsamaks toeks on meie riigitegelaste laitmata nimi ja täielik erapooletus. Seda tuleb kaitsta kõigil, kellel kallis meie demokraatlik kord.

L. Johanson (sd.): Austatud Riigikogu liikmed! Eesti sotsiaaldemokraatlik töölispartei Riigikogu rühm ei ole praegusele walitsusele oma usaldust mitte andnud. Et meil selleks põhjus ja õigus oli, seda tõendawad peale muude asjaolude, mis iga uus päew ilmsiks toob, ka tänase arupärimise puhul peetud läbirääkimised. See poliitika, mida see walitsus on ajanud ja ajab, on olnud kitsa kildkonna ja oma seljataguse kindlustamise poliitika. See tungib esile igal alal, eriti aga majandusalal.

Teoreetiliselt wõib selle üle waielda, kas on lubataw, et walitsuse liige ühes wõi teises ärilises ettevõttes tegew on. Kuid tegelik elu kõneleb selle wastu. Seda

on näidanud tegelik elu mitte üksi meie riigis, vaid ka teistes wanades riikides. Iseäranis ka Eestis wiimastel aastatel. Meie oludes on see täiesti lubamatu, et äriettevõtete ja walitsusametkondade juhatajad ühed ja samad isikud on, nagu see kahjuks senni on olnud. See on lubamatu juba sellepärast, et raske on wahet teha, kust algab riigihuwide kaitsja ja kust algab ärihuwide kaitsja. Tuleb ka seda silmas pidada, et minister on inimene ja temal isegi parema tahtmise juures wõib sarnastel tingimistel ühe wõi teise asja otsustamine wäga raske olla. Lugu on nii kujunenud, et need ärid, mille eesotsas tegewad on juhtiwad riigitegelased, wõtawad riigi tellimisi wastu ja ostawad riigiwarandusi. Kui sarnase ametkonna ja ühtlasi ka äri eesotsas seisab üks ja sama isik, siis peab minister tahtmata oma küsima: Kuhu poole siin pean mina hoidma?

Peab tunnistama, et sarnased nähtused ulatawad isegi otsaga Riigikogusse. Minul isiklikult on alati sarnane tunne olnud, kui Riigikogus tuleb arutamisele ühe wõi teise ettevõtte likwideerimine, ühe wõi teise ettevõtte ümbermoodustamine, et pean küsima eneselt ning teen enesele ülesandeks juurelda: Kes seisab jälle selle taga? — Ja pika peale hargnewad niidid. Selgub, et ka wälised mõjud on mõõduandwad nendes küsimustes teatud seisukoha wõtmise juures, mis kahjuks surutakse hääleenamusega läbi. Selgust muidugi toowad ka need eelkoosolekud ja nõupidamised, mis iga sarnase päewakorra-punkti juures wäljaspool Riigikogu toime pannakse.

Nüüd on üles tõstetud senni kasuga töötanud laewasõiduameti likwideerimise küsimus, sel ajal, kus on näidatud, et leping, millega üks osa laewu Peipsi peal wälja renditud, on meile kahjulik. Riik kulutab nende laewade peale rohkem, kui ta renti saab. Samal ajal tõstetakse küsimus täiel ulatusel ülesse, kas isegi saarte ja mannermaa waheliste liinide alalhoidmiseks tarwilikud laewad ei tuleks ära müüa ja liinide ülewälpidamiseks eraettevõtetele tasu maksta. Enne kui see küsimus siia saab, korraldatakse wäljaspool koosolekuid, kus wõetakse resolutsioone wastu. Need näitawad, kes selle asja seljataga seisawad ja kes selle asja käima on pannud.

Siin juba nimetati Inglis-Balti tehase lugu, missugusel wiisil see tehas antj üle

wäljaspoolt tulnud aktsiaseltsile, kelle eesotsas olid ka inimesed meie rahaasjanduse komisjonist, meie parlamendist, aga ka inimesed, kes on lähedal meie walitsuse juhtidele. Ja ometi, kuidas see lõppes? Kurwalt lõppes see lugu. Riik maksis tehasele 90.000.000, waatamata selle peale, et meil garantiid puuduwad selleks, et seda raha kätte saada. Kui sellele aktsiaseltsile Wene-Balti tehaste waranduste üleandmine Rügikogus arutusel oli, siis lõpetati küsimus lihtsa ülemineku-wormeliga. Kui siis aga see silmapilk käes, kus ettevõtte pidi pankrotiga lõppema, siis tulid isikud, kes kõrgetel autoriteetlikkudel kohtadel, siia kõnetooli ja seletasid, et on Inglis-Balti tehasele waja 90.000.000 anda töö jätkamiseks, sest muidu tulewad tööta töölishulgad linna ja meie ei saa seda rahutat woolu, mis Koplast tuleb, mitte enam rahule sundida. Nüüd on see 90.000.000 läinud ja need tööliste hulgad, keda põhjendustena ette toodi, on ka lahti lastud. Ja peale selle on igauks ajalehtedest lugenud, mis-sugused asjaolud selles ettevõttes ilmsiks on tulnud. See on üks näitus, homme tuleb Riigikogu päewakorda teine — salamatehaste likwideerimise küsimus. Nõutakse likwideerimise küsimuse põhimõttele otsustamist, — ja siin on ta läbimine nähtawasti kindel. Ühenduses sadamatehastega meie juba kuulsime, kuidas tema warandusi juba likwideeritakse, kuidas seda kõike isemoodi toimetatakse. Ma arwan, need andmed ka isenesest midagi räägiwad, mis kitsarööpalise wõõrandamisega ühenduses. Kitsarööpalise riigile wäljaostmise, tähendab wõõrandamise küsimus tõusis alles siis ülesse, kui aktsiad juba koondatud olid oma meeste kätte. Seda seadust taheti aruandja poolt läbi wiia algusel wõimalikult ruttu, kuna aga pärast asjaga wiiwitati. Mispärast see niimoodi sündis, sellel peawad oma põhjused olema. Nüüd loeme ajalehtedes, on üles tõstetud peale selle maksu, mis seaduse järele tasumiseks läheb, veel mingisuguse erimaksu küsimus, tagawarade eest, mis seal olemas olla jne.

Waadake, niisugused asjad on wõimalikud meie riigis ja need kõik on asjad, mis ükskord peawad likwideerimisele tulema.

Wõi wõtame meie piirituse-asjanduse, mis praegu suurettewõtjate kätte koondatud on. Ka siia ulatab see korrupsioon. Need asjad tulewad kõik siiski ükskord

ilmsiks, olgugi et praegu nendest wara rääkida.

Wõi wõtame terve selle majandusliku elu keskpunkti, terve selle Eesti panga poliitika, see tema lahtiunustatud weekraani lugu! Ka siin tuleb esile kildkonna poliitika, mida on aetud niiwiisi, et see meie tööstuse arenemisele on takistuseks saanud ja häid elamistingimisi loonud ainult ühepäewa spekulantidele.

Ehk wõtame need küsimused, mis on ühenduses meie põllutöoministriumiga, tema metsaasjandusega!

Ükskõik, missuguse majandusliku ala meie ei wõtaks, ikka peab alati üles seadma selle saatusliku küsimuse: — Missugune grupp, missugused mõjuwõimsad isikud seisawad selle asja seljataga? Minu arwates peaks niisugused asjad iga riigikodaniku rahutuks tegema, ja kui need asjad ikka korduwad ja korduwad, siis wõib kindel olla, et see meie rahwa keskel häwitab kodanikutunnet, ja on seda juba häwitanud. Siin ei aita mingisugused kinnikatmised, mida katsutakse teha awalikus arwamises ühe osa ajakirjanduse poolt nende näpunäidete järele, mis mõjuwalt poolt antakse. Awaliku arwamise peale see mõju ei awalda, ikkagi tungib kõik päewawalgele ja tagajärg on see, et meie rahwa kodanikutunne selle all kannatab. See kisub maha ka meie walitsuse autoriteedi; kui tema ise oma autoriteedi eest ei hoolitse, ja välja kutsub kahtlust kodanikkude poolt, siis ärgu lootku, et wõib seda luua mingisuguste kunstlikkude abinõudega.

Kui tänase arupärimise juures peatada, siis peab ütleva, et sellest mis härra minister ümberlökkamiseks ette tõi, wäga wähe on. Härra minister tõi ette kahte asja. Tema lubas äriettewõttest tagasi astuda küll, aga need nähtused, mis siin ette toodi, on iseenesest sisuliselt palju tähelepanemise wäärilisemad, kui see, kas tema wormiliselt kuulub sinna äriettewõttesse või mitte. Selle kohta, mis sadamatehaste waranduste müümise korral sündis, ütles härra minister wabandusena, et waadake, ma seda mitte ei teadnud, see on meriasjanduse peawalitsuse asi. Riigis, kus kõrd walitsemas, on wastutaw kõige eest, mis alluwas ametkonnas juhtub, selle ametkonna poliitiline juht, seda peaks ka Teie, härra minister, teadma. Ja samane poliitiline juht olete ka Teie, meriasjanduse peawa-

litsus allub Teile ja ärge Teie tulge siia ja ütlege, et rööpaseadja on süüdi. Ma ei tea, mina olin wäljamaal. Teie wõite olla wahete-wahel wäljamaal, see on Teie isiklik asi, aga kui Teie olete kusa-gil ametkonna eesotsas, siis ka Teie selle tegewuse eest peate wastutama.

Ja missugune on see teine wabandus? „Waadake, seal on admiraal Pitka, kellel on ka ärilised ettewõtted, tema kandideeris ka walitsuse liikme koha peale.“ Ega see siis Teid ei wabanda, kui teine ka sedawiisi teeb, nagu Teie?! See ei ole wabandus, see näitab, et puuduwad tõsised andmed, tõsised wõimalused süüdistuste tagasi lükkamiseks ja sellepärast katsutakse niisuguste wõtetega seda kõike ära lämmatada. Kuid seda ei saa ära lämmatada. Paistab rahwale terawalt silma, kuidas mitte ükski suuremad waid ka wäiksemad ametnikud, kes nii ütelda, näljapalgaga teeniwad, — nad on ise alati nurisenud, et palgad on wäikesed, — siiski ostawad maju, ostawad willasid, mitte ükski kodumaal, waid ka wäljamaal. Nad ostawad wäljamaal warandusi ja sellega näitawad, nagu ei oleks neil usku Eesti omariikluse sisse. Katsutakse seda warandust, mis siin kokku on aetud, paigutada wäljamaale kinniswarade alla. See kõik loob isesuguse raske õhkkonna ja peaks ka warsti aeg tulema, kus katsutakse seda õhkkonda puhastada. Kahjuks mul aga lootust ei ole, et niikaua kui praegused isikud walitsuse eesotsas seisawad, selleks midagi teha suudetakse.

Kõik see korruptsioon, mis meie riiklikus elus awaldub, peab paratamata sügawamale minema ja sellest on kahju meie riigile, meie rahwale, kes on suuri kannatusi läbi elanud enne wabadussõda ja Eesti riigi esimestel aastatel ja kes nüüd kord korralt ikka raskemasse seisukorda surutakse, sel ajal, kui üksikud isikud, kes enne sõda tühipaljad olid, enesele suuri warandusi silmatorkawalt on osanud soetada.

Käesolewal puhul Wabariigi Walitsuse seletus meie rühma ei rahulda, sellepärast esitan järgmise ülemineku-wormeli: „Riigikogu ära kuulates Wabariigi Walitsuse wastust rahvuslik-wabameelse partei Riigikogu rühma arupärimise peale walitsuse kokkuseade kawa ja tööplaani mittetäitmise üle, peab lubamatuks, et Wabariigi Walitsuse liikmed äriettewõtetest osa wõtawad, eriti

aga sarnastest, kellega ametkonnal, keda juhib äriettevõtetest osavõtja minister, ärilised wahekorrad on, — ja läheb päewakorras edasi.“

Selle ettepaneku teen ma Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei Riigikogu rühma nimel.

L. Raudkepp (kristl.): Tänane päew on jälle päewaks, kus üksikud rühmad on esinenud oma ilmega. Wastastikku arwustatakse rühmasid ja walitsuse tegewust. Ma puudutaksin siin kahte asja. Esmalt seda rühma, millesse ma kuulun ja teiseks käesolewat küsimust, muud kui teisest waatekohast. Mis puutub kristlikku rahwaerakonda, siis on pahemalt poolt alati walmis olnud tema põhimõtteid nägema oma tulewärgi, oma illuminatsiooni paistes. Sealt poolt oletatakse, et kristlane, tema olewat nii naiiw, et walmis on kõike andeks andma, et tal kõlblist selgroogu ei olewat. (M ü r a.) See, mida tsiteeris härra Gustawson, on just ühe prohwetis suust wõetud, kellel selgroog oli. Kui teie rohkem usuõpetuse poolt oleksite, siis saaksite rohkem tutawaks prohwetitega, kes wanas testamendis protesteerisid walitsuste wastu, siis, wõib olla, muudaksite teie ka muidugi omi waateid. Peale selle tuletan ma ainult ühte meelde: kui Kiiseli asi siin ees oli, siis ei annud kristlased andeks. Selle peale waatamata, et teie siin ikkagi nii laimawalt ja jämedalt olete ristisusu wastu ülesse astunud, tõtsid kristlased omad käed ühes teiega; palun seda mitte unustada. Kuid see pole mitte tähtis, waid tähtsam on see küsimus, mida härra Weberman'i poolt üles tõsteti. Käesolew küsimus on ikka selles mõttes tänuwäärt küsimus, et ühele kihile näidata, kuidas walitsus ja Riigikogu ei luba, et teatud tegelased tungiksid julgelt isegi üle walitsuse läwe. Kui härra minister Ipsberg wäljamaal oli, siis olid suured ärimehed arwamises, et härra Ipsberg'i peale wõib waadata omalt waatekohalt, arwesse wõtmata jättes, et ta Eesti wabariigi minister on. Kui siin öeldi, et pühakirja ühe tsitaadi järele wõidakse andeks anda, siis wõiksin isiklikult öelda: Härra Ipsberg'i äraastumise hiljaksjäämine on igatahes andeksantaw. Aga andeksantaw ei ole mitte see äriline suurstunne wäljaspool walitsust, et tema nagu riigi peremees on. Sellepärast wõin ma terwitada tänast härra Weberman'i

ülesastumist. Siin tuleb tõsiselt keelt rääkida. Ei ole praegusel juhtumisel normaalselt tähtis, et Riigikogu ja walitsuse wahel oleks olema usalduse wahekord, waid tähtis on see, et meie seljataga oleks ikkagi usaldaw rahwas. Rahwa südametunnistus on õrn, tema on ehk liiga õrn kõiksugu kuulujuttude, iseäranis pahempoolsete kõmujuttude tõttu, mis liiguwad üle terve maa. Igatahes on väga hea, kui öeldakse rahwaesitajatele, milles eesolew asi siis õieti seisab. Kui nüüd ettewaatamatusi on ette tulnud, siis ei ole sellest weel väga wiga. Selge keel oleks teatud hoiatus ka meie walitsuse liigetele, et siin äärmiselt ettewaatlikult tuleb toimetada. Ma kordan weel, mind rõõmustab üks asi, et sellele ärilisele suurilmale Riigikogu ütleb „Käed ära“. Eesti wabariigi ministrit ei ole teil õigus käsutada, siin on weel makswad teised põhimõtted. Sest see äriline ilm on sellest huwitatud, et lugeda kõiksugu teateid ajalehtedest, andmeid sellekohta, missugune seisukord on kursiturul olemas. On muidugi unustatud need punktid, mis härra Riigiwanem siin deklareeris ja mis ka lehtedes ilmusid, aga ärimeestel ju selleks aega ei ole, et sarnaseid kokkuleppe punktidis lugeda. Neid huwitawad ehk ennem aeroplaanid, millega wõiks Eesti wabariigi piiridest wälja sõita ja weel teisi inimesi kaasa wõtta. Ma awaldan isiklikult rõõmu selle üle, et niisugusele enesetundele siin Riigikogus igatahes öeldakse: „Käed ära“. Lõpuks tahaksin weel tähendada: kui arwamises ollakse, nagu pahemalt poolt kuulda on, et kristlased sarnastel juhtumistel nagu kaasabiks on, siis tuletan mina siin ühte fakti meelde. Meie ei hinda mitte ärilist suurust, waid meie hindame hingelisi wäärtusi, mis tihti pealegi äriilmas väga wäiksed on, wõi mida seal üldse tähele ei pandagi. Meil on oma selgroog, meil on julgus siin istuda (tsentrumi parempoolsele tiiwale tähendades) kuigi meile ühes ajakirjas öeldi: „kristlased on punaste poole üle läinud“, ja sellega lõpetan.

W. Kangur (töörp.): Klassiteadlikud töölisel on ammu ütelnud, et tööliklassil kodanliselt walitsuselt oma seisukorra parandamiseks midagi oodata asjata on. Kui mõnda Ipsberg'i tagandatakse, ja mõni teine asemele pannakse, sellega ei muutu walitsuse seisukoht.

Seda töörahwa kurnamist ei lõpeta kodanline walitsus, waid lõpetab ükskord töörahwa walitsus. Peab ütleva, et need arutused ja läbirääkimised, mis selle arupärimise järeldusel ette toodi, et need pildistawad kõige selgemalt seda harilikku umbkotti sattumist, wõi umbkotis olemist, milles praegune kodanline walitsus waewleb. Wõib selge sõnaga öelda, et nende arupärimiste lõpuseisukoht on ikka üks ja seesama: nii oli ja nii jääb, muidugi, lubage juurde lisada, senniks kunni töörahwa walitsus saab olema. Kuidas tõeline lugu töörahwa huwide kaitsemisega on, seda näitawad need pikad lihtülemineku-wormelid, mida teie olete wastu wõtnud sel puhul, kui töörahwa esitajad neid elulisi küsimusi siin esitawad, mis laiemaid töörahwa hulkasid puudutawad ja seda wiletsat seisukorda, milles praegu maatöölised, kui ka linnatöölised waewlewad. Tuletage meelde neid arupärimisi, mis esitati siin maatöölise seisukorra parandamise, korterihäda lahendamise suhtes. Meie nägime, et lõpuseisukoht oli üks ja seesama: jah, oleks tarwis midagi teha. Räägitakse päew otsa ja minnakse sama targalt laiali, kui siia tuldi. Härrad, töölised ei armasta pikalt rääkida (Üldine naer.) rahwa wanasõna ütleb, et naer olla üks suurem lolluse tundemärk, jätan järelduse teie eneste teha. Kuid klassiteadlikkude töölise seisukord on see hüüdsõna, et vähem rääkida ja rohkem teha. Kui teie paljaks peate, et wastata nende arupärimiste peale, mis selgitawad laiemate töölishulkade seisukorda, siis ütleb ka töörahwas, et tema mitte paljaks ei pea, et teid siit wälja kihutada ja oma walitsust asemele seada.

Juhataja **K. Wirma**: Ma kutsun Teid korrale ja teen Riigikogule ettepaneku Teid üheks koosolekuks wälja heita. (Hüüded: Õige! Kolmeks koosolekuks!) Riigikogu liige Kangur, Teil on enesekaitseks sõna, kui soowite.

W. Kangur (töörp.): Ma tähendasin lõpuks, et töörahwas ei pea mitte paljaks seda walitsust siit minema kihutada ja oma walitsust asemele seada. Tahtsin sellega ütelda seda, et töörahwa seisukoht on olnud ja jääb edaspidi selleks, et tema loodab oma elukorra parandamist ainult oma walitsuselt — mitte kodanliselt walitsuselt.

Juhataja **K. Wirma**: Palun teid Riigikogu liikmeid, kes on Riigikogu

liikme Kangur'i üheks koosolekuks wäljaheitmise poolt, kätt üles tõsta. (Hääletatakse, loetakse hääli.) Koos on 75 Riigikogu liiget, wäljaheitmise poolt on 56 liiget, seega rohkem kui $\frac{3}{4}$, sellega on otsustatud Riigikogu liige Kangur üheks koosolekuks wälja heita. Riigikogu liige Kangur, ma palun Teid koosolekult lahkuda! (W. Kangur (töörp.) kohalt: Mind wõib ainult töörahwas wälja heita.) Ma palun Teid teist korda, Riigikogu liige Kangur, koosolekult lahkuda. Ma teen Teile kolmat korda ettepaneku saalist lahkuda. Riigikogu liige Kangur ei täitnud minu kolmekordset korraldust. Kuulutan 10. minutilise waheaja ja palun wanematekogu waheajal kokku astuda.

Waheaeg algab kell 1.20 min.

Peale waheaega jätkub koosolek kell 1.40 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **K. Wirma**.

Sekretääri kohal sekretäär **T. Kalbus**.

Juhataja **K. Wirma**: Tähele panes, et rkl. Kangur ei painutanud ennast kerra alla ja tema wäljawiimise puhul tarwitas korduvalt ütelus, mis tema wäljaheitmiseks põhjust andsid, teen Riigikogule ettepaneku teda weel täiendawalt wiieks koosolekuks wälja heita. Palun kwoorum kindlaks teha. (Sekretäär helistab.) Koos on 78 Riigikogu liiget, (Hääletatakse, loetakse hääli.) Ettepaneku poolt on 62 Riigikogu liiget, see on üle $\frac{3}{4}$, sellega on otsustatud rkl. Kangur weel täiendawalt wiieks koosolekuks wälja heita.

Faktiliseks märkuseks on sõna rkl. Raudkepp'il.

L. Raudkepp (kristl.): Kui ma siit kõnetoolilt lahkusin, siis tekkis põllumeeste ridades arusaamatus selle üle, kas mina olen rääkinud rühma nimel wõi isiklikult. Mina ütlen, et mina isiklikult olen rääkinud. Ma ei ole mitte tarwitanud kristliku rahwaerakonna nime ametlikult, waid ütlesin üldse „meie“ wõi „kristlased“. Peale selle tegi härra Temant kohalt märkuse, et nii ei saada walitseda ja nii ei tohtida waatekohti arwustada. Härra Temant ei ole weel näinud, kuidas mina hääletan, ja ma annan Teile nõu, et Teie üldse oma närwilikkust taltsutaksite. (Hüüded paremalt poolt. Naer.)

Th. Tallmeister (rhws. w.): Lu-
gupeetud rahvasaadikud! Härra teedemi-
nister Ipsberg tarwitas oma kõnes mitu-
korda ütelist, et arupärijad on tahtnud
temale sellega nagu muda kaela loopida.
Härra rkl. Ast on mööda minnes ka wäi-
kest halba warju meie erakonna peale
tahtnud heita. Sellepärast lubage, et mina
sellele, mis ma siin tahan ette tuua, natu-
kene isiklikuma maigu annan. Mina hak-
kaks sellest kinni... (W a h e l h ü ü d e d...) ...Mina kõnelen praegu rahvuslik-waba-
meelse erakonna liikmena. Mina hakkak-
sin sellest kinni, mida rkl. Gustawson
õrnalt, kuid siiski kaunis selgelt läbi
paista laskis, et teedeministri küsimusega
ühenduses demokraatlikus liidus mingisug-
une pragu olla. Ma ei häbene mitte tun-
nistada ja ütelda, et niisugune „pragu“ —
ma panen selle sõna jutumärkidesse —
mitte ainult demokraatlikus liidus wõib
olla sellepärast tekkinud ei ole waid isegi
rahvuslik-wabameelses erakonnas. (W a -
h e l h ü ü e J. T e m a n t ' i (põl.) p o o l t.)
Lubage, et ma seda awaldan, mis ma selle
all mõtlen, siis mõistate, missugune ühen-
dus sellel on. Teatawasti jäi ju rahvus-
lik-wabameelne partei sel korral erapoo-
letuks, kui walitsus ametisse sai kinnita-
tud. Mina ei jaganud seda seisukohta
mitte ja selle tagajärjel sai mulle oma era-
konna ringkondades tõsiselt etteheiteid
tehtud. See põhjus, mis mõttelahkumineku
seal tekitas, oli wäga suurel määral teede-
ministri isik. Mina olen oma iseloomu
poolest õige optimistlikkude kalduwus-
tega, usun inimese aususe ja heatahtlik-
kuse sisse, ja kui sel korral mitmesugust
materjaali tema wastu ette toodi, ei leid-
nud mina seda kõike küllalt põhjendatud
olewat. Julgen seda awalikult ütelda, et
mul seal midagi „Walwe“ taolist olewat
näis ja sellepärast ei saanud mina kaasa
minna selle seisukohaga, missuguse era-
kond enesele wõttis.

See asjaolu lubab ometigi oletada, et
terwe see ringkond, kes meie erakonna
taga seisab, wõib olla ometi mitte nagu
härra Ast arwab, mingisuguse „Walwe“
taolise bagaashiga siia ei ole tulnud, waid
seal leidub ka inimesi, kes nõnda nagu
mina, mitte ei lase ennast traadi läbi tõm-
mata nagu nukud, kes selle otsas tantsi-
wad, waid kes enesele õiguse on jätnud
wabalt südametunnistuse järele hääletada
ja kõneleda siis kui õigus seda nõuab.
Selle tingimisega olen mina isegi Riigiko-
gusse kandideerinud. Selle peale waata-

mata olen ma sellele arupärimisele alla
kirjutanud, mis meie rühma poolt sisse
anti sel korral, ja alla kirjutanud just
sellepärast, et mulle näib, et mina
omas naiwses optimismis siiski wähe
eksinud olen, kui mina sel korral
teedeministri kaitstes teatawat lõhet olin
walmis oma erakonna keskel sünnitama.
See annab juba mõista, kui tõsine see asi
on ja kui suurel määral teiste Riigikogu
rühmade juures usaldus ettetoodud mater-
jaali tagajärjel kõigutatud olema peab, kui
isegi mina, teedeministri endine kaitsja,
nüüd tema wastu rääkima pean, Ma ar-
wan, et see mitte ülearune ei ole, kui ma
siin ka omalt poolt täiendawalt ette toon
nij rohkem isikliku mulje ja tunnete seis-
kohast seda, kuidas mina sellest asjast
aru saan.

Ma kirjutasin sellele arupärimisele
alla kindlas usus, et härra teedeminister
siia ilmub ja meie rahuldawa seletuse
annab. Ma olin kindel, et see materjaal
täiel määral mitte põhjendatud ei ole. Meie
ei taha ju mitte mingisugust kriisi teha ja
raskusi riiklikku ellu tuua. Selle mõttega
ei ole mina wähemalt seda mitte teinud.
Kuid kui härra teedeminister Ipsberg siin
täna selle arupärimise peale wastas, siis
pean ütleva, et see, mis seal ette toodi,
oli seda laadi, et ta umbusaldust kõige
suuremal määral ainult kaswatada wõis ja
kõige imelikumat walgust tema peale
heitma pidi. Terwe nädal oli aega läbi
kaaluda ja põhjalikult läbi mõtelda, mis
wastata, kuid see, mida meie kuulda
saime, oli peaasjalikult toonitamine, et
härra teedeminister sel korral ametipuh-
kusel oli ja ei wõinud teada, mis tema
ametkonnas sündis. See tuletab meelde
ülte wana jutlust, kus 75 aastat tagasi
Wändra õpetaja Körber ironiseeriwal wiisil
wiimsekohtu pildi oma kogudusele ette
maalinud olewat ja milles ta süüdlasi
kohtu ette toonud, kes wäärnähtuste ja
korratuste eest Wene riigis wastutawad
olema pidid. Muuseas astub seal ette ka
endine Wene keiser Nikolai I-ne, kes üt-
leb, et see materjaal on küll kõigiti õige,
mis ette toodi, aga tema olla sel korral
oma abikaasaga Palermosse sõitnud ja
sellepärast ei wõida selle eest wastutada.
Kui Nikolai I-ne selle jutluse järele arwas
wõimaliku olewat ennast Palermosse sõi-
duga wabandada nende tooruste ja wäär-
nähtuste asjus, mis riigielus tekkinud, siis
wõis seda selleaegne Wene riik ehk akt-
septeerida, kuid meie ometi niisuguseid

põhjusi arwesse wõtta ei saa. Ma ei tea, kas härra Ipsberg Palermos wõi kusagil mujal oma suwepuhkuse mööda saatis. Aga niipalju on kindel, et meie aru pärida ei wõi wäikeste ametnikkude käest, kes seal meriasjanduse peawalitsuses ametis, kas niisugune wäärnähtus, mille peale härra Weberman tähendas, ette tulnud on wõi mitte. Waid selles asjas tuleb meil ministri kui niisuguse poole pöörata ja tema ei wõi mitte ütelda, et mina ei ole selles asjas wastutaw, waid temal oli selleks wõimalust küllalt, et järele pärida, missugune seisukord seal walitseb. Seda seletust, mida härra teedeminister ette tõi, et ta nendest ärilistest ettewõtetest nüüd lahkunud on, ei saa ka tõsiselt wõtta. Arupärimises oli ette toodud asjaolu, et ringkiri oli wälja saadetud kaks kuud peale ametisse astumist, see oli wist küll siis, kui härra Ipsberg ametipuhkuseks juba tagasi tulnud oli. Kuidas see ometi sündida wõis, sest asjaosalistel oli ju selgesti teada, missugustel tingimistel walitsus ametisse astus, kui nad ringkirja wälja saatsid. Siin on täiesti kindel, et taheti meelega tühiseks tunnistada ning jalgade alla seda põhimõtet tallata, mis siin wastu wõetud sai.

Wastuwõetud põhimõtetest tähele pannemata mööda minna ei ole ministrile ometi kuidagi wiisi riiklikust seisukohast lubataw. Sellepärast pean tunnistama, et mina sel korral eksinud olen, kui ma teedeministri pärast isegi walmis olin teatawat lõhet oma erakonnas sünnitama, ja et siin tõesti põhjendatud nõudmine oli üles seatud nende poolt, kes seda sel korral tegid. Mina arwan, et meie siin ei pruugi sugugi selle juhtumise arutamisele minna, kas see põhimõte nüüd õige oli, mina ei julge seda tõendada, kas see ülepea wõimalik on, et inimene ennast iga-sugustest ärilistest ühendustest ja suhetest lõpuliikult lahti ütleb. Mina arwan, et seal on härra Ast'il täiesti õigus nende raskuste ja wõimaluste peale tähelpanu juhtida, mis sellega ühenduses seisawad ja näidata, et kerge ei ole kindlaks teha, kus asi algab ja kus ta lõpeb. Mina isiklikult, wõib olla, ei olekski niisugust põhimõtet üles seadma hakanud ja sarnase nõudmisega niisugusel kujul esinenud.

Aga kui kord üks leping tehtud on, kui see põhimõte deklaratsioonis üles on wõetud, kui seda selgesti teades walitsus otsustab kohustusi enda peale wõtta, siis on igatahes andeks andmata, kui ta lühi-

kest aega peale selle otse ümberpöörult talitab.

Minule näitab just kõige tähtsam asi see olewat, et minister selge teadmisega selle kohustuse, mida ta enese peale on wõtnud, on murdnud ja on tahtnud sellega nagu wastu nägu lüüa nendele põhimõtetele, mis makswaks tunnistatud. Mina ei taha küll mitte mingisugust umbusalduse awalduse ettepanekut teha ja ei ole ka mitte isiklikult sellel arwamisel, et selle juhtumise tagajärjel wastu wõetakse niisugune resolutsioon, mis walitsuse kriisi esile wõiks tuua. Aga olgu see sõelumine ja tuulutamine tõsiseks hoiatuseks selle kohta, et niisugused nähtused nii ruttu kui wõimalik ära kaoks, ja et meie walitsuse deklaratsioon wõiks täiel määral täitmist leida.

H. Allik (wäljasp. rhm.): Täna on siin jällegi tormi tahetud teha ja muidugi on see torm wälja kujunenud tormiks weeklaasis. Kõnelejad pahemalt poolt ütlesid siin juba, et see waidlus tühja munakoortki wäärt ei ole, sest kogu kodanline kord on rajatud sakherdamise peale. Kogu iseseiswuse ajal on karjääri tehtud, endisest uulitsa-politseinikust on saanud raiooniülem, endised teise järgu adwokaadid on saanud esimese järgu riigiametnikkudeks ja endised saunamanikud on saanud wabrikuomanikkudeks ja pankiirideks ja sellepärast küsiski härra Ipsberg suure õigustatud naiwsusega, mispärast on esitatud see arupärimine, kui teised palju suuremat äri on teinud, kui tema. Mispärast tõstetakse see käesolew arupärimine üles Riigikogus keskkohalt, kas sellepärast, et seal tõesti lõukoertena wõideldaks rahwa huwide eest. Ei, tarwis oli jälle lärmi lüüa, tarwis oli reklaami teha sel korral, kui kauplemine praeguse walitsuse ümber käimas oli. Meie ütlesime juba siis, kui pöpsideküsimus päewakorral oli ja selle üle waieldi, et see kulunud krossigi ei maksa, ja et kogupõllumehed lõpuks pöpsid naha ja karwadega nahka panewad ning töögid maalidule lõpuks tingimisteta alla wannuwad. Nii ka sündis. Oli aga tarwis kisa teha, oii tarwis rahwale pettelootusi luua. Kellegil ei olnud aga töörahwa kasud südame peal. Meie olime alati ütelnud, et walitsewa kodanluse poliitika on taskupoliitika. Täna paljastasite teie siin weel kord walitsust. Meie ühes sellega paljastame ka teid ja aitame sedasama wiigilehte maha tõmmata teilt, mis teie

aitasite maha tõmmata walitsuselt. Tööraha seisukord on alati eitaw olnud praeguse walitsuse wastu ja jääb seda kahtlemata ka edaspidi, waatamata selle peale, kuidas käesolewat wiendat punkti walitsuse deklaratsioonis käänatakse wõi wäänatakse, sellepärast et meil kogu deklaratsioon wastuwõtmata on, sellepärast, et see deklaratsioon on sihitud töörahwa wastu. Härra Ast tõi andmeid, millest otsekohene järeldus see on, et walitsuse liikmed on oma wõimuära kasutanud oma isiklikkudes taskuhuwides. Mõtelge siit loogiliselt edasi, tehke edaspidised järeldused, ärge jääge poole tee peal seisma. Otsekohene järeldus oleks see, et ei wõi olla usaldust sarnase walitsuse wastu, teie aga seda ei tee. Waadake, selles see asi seisab. Teie teete ilusaid sõnu, räägite ja räägite, aga lõppude lõpuks ei ole tegusid kusagil.

Sellepärast meie esitame järgmise ülemineku-wormeli: „Ära kuulates Wabariigi Walitsuse wastust arupärimise peale walitsuse kokkuseade ja tööplaani mitte-täitmise üle, tunnistas Riigikogu selle seletuse mitterahuloldawaks ja awaldab walitsusele umbusaldust.“

Härrad siin keskkohal, kes wõtsid sõna selle arupärimise puhul ja kaudselt ehk otsekoheselt tõendasid neidsamu wäiteid, mis härra Weberman ette tõi, kui teie ennast peate korra kaitsjaks, aususe kaitsjateks, millistena teie täna siit ennast tahtsite lasta paista, siis hääletage selle ülemineku-wormeli poolt. Kui teie seda aga ei tee, siis olete teie wariseerid, olete ise uppunud selle korruptsiooni soosse, mille wastu teie täna siin tahtsite wõidelda.

A. Tamm (rhws. w.): Wäga austatud Riigikogu liikmed! Meil Eestis walitseb parlamentlik kord ja sarnane kord eeldab, et peab olema täielik usaldus walitsuse ja rahwaesituse wahel. Täna selle läbirääkimisest aga selgub täiesti, et sarnane usaldus rahwaesituse poolt hakkab täiel mõõdul walitsusel puuduma. Teie mäletate, mu härrad, kui pikale wenis walitsuse töökawa väljatöötamine ja kokkuseadmine ja pika waewa peale saawutati midagi, mida Riigikogu enamus wõimalikuks leidis wastu wõtta ja ka walitsus tunnistas kindlal sõnal, et ta seda omaks tahab wõtta ja tahab ausasti selle kokkuleppe järele tegutseda. Meie wäike rühm, keda härra Ast on suutnud kähäga tabada ja kellele ikka antakse tunda, et olete wäiksed härjapõlwased ja wäike-

sed mehikesed. Noh, ootame ära, ajad muutuwad ju ka. (N a e r.) Meie teame, et härjapõlwased on suureks kaswanud ja hiiglased on kokku kuiwanud. Ei tea, kuidas rahwas tulewikus saab otsustama. Üks asi on selge, et meie seljataga ei seisa ei rahalisi jõude, ei tugewaid tegurid, meie esitame keskmisi rahwakihte, waeseid ja kehwi isikuid. Juba see asjalu, et meie ei suuda oma ajalehte käima panna, näitab, et meil rahaline külg puudub, kuna teie, meie naabrid paremalt poolt, oma „Kaja“ küll hakkama saate ja suudate wäga suured...

Juhataja K. Wirma: Rkl. Tamm, ma ei saa aru, et see päewakorra kohta käib.

A. Tamm (rhws. w.): Kui nüüd punkt 5 kokkuleppest ei ole täidetud walitsuse poolt, kes annab meile siis garantii, et teised punktid ka silmas peetud on. On olemas üks teine punkt kokkuleppes, mis mitte wähema ulatusega ei ole ja meie üliwäga tähtis, see on punkt 11. Ma luban enesele teda wärskenduseks ette lugeda: „Ülemineku ajajärgul raskelt ärahoitawate kuritarwituste wastu ametnikkude tegewuses tuleb sihikindlalt wõitlusesse astuda, selleks walitsuse keskwõimude ja riigikontrolli tegewuse ühtlustamiseks kindel kawa walmistada ja sagedamine ka walitsuse enese poolt rewideerimisi ette wõtta, tarbekorral aga ka mõni walitsuse ala erakorraliste wolitustega warustatud rewidendi katsele anda“. Teie näete, kui tähtis punkt see on — walitsus tahab kawakindlalt astuda wõitlusesse kuritarwituste wastu. Kui aga walitsuse enese hulgas leidub isikuid, kes näitawad oma tegutsemisega, et nad on püüdnud kokkuleppest mööda hiilida, ja ainult siis on tahtud näidata, et nad kokkulepet peawad, kui juba arupärimise materjaali on, siis on ju selge, et usaldust ei wõi olla selle walitsuse wastu. Walitsus omas deklaratsioonis on püüdnud mitmetpidi ära näidata, kui tähtis temale see rahwa ja Riigikogu usaldus oleks ja peab ütlema, et deklaratsioon lõpeb sõnadega, mis stiili poolest midagi soowida ei jäta: Walitsus asub täie teadmisega oma tööd jätkama. Ühes mõttes näeme meie seda praegu. Samuti näeme ka täna, et ta korruga ja lühikese aja jooksul ei suuda kõiki nõudmisi rahuldada. Walitsus tahab aga oma tööd teha usalduses kogu seltskonna wastu, head wahekorda otsides Riigiko-

guga, kindlas usus, et meie rahwas, kes suurte jõupingutustega Eesti ülesse ehitanud, teda toetaks ja heatahtlikult nõu annaks ja julgustaks, kui peaks riigiwankri eest suuri raskusi ära weeretada olema. Ma küsisin kord siin, kui nüüd walitsus need raskused wankri ette ise weeretab, kas wõiks tal siis olla lootust ja usku, et meie temale appi tuleme, mille peale wastati, et walitsusel kindel püüd saab olema riiki nii juhtida, et demokraatismi mõte meie rahwas ikka sügawamale wõiks tungida ja et selle riigikorra kindlamaks teostajaks rahwa kindel tahtmine oleks. Mu härrad! Teie näete, et kokkulepe näeb ette kaugeleulatawa programmi ja nimetab mitu korda usaldust, mis nii tarwilik oleks rahwa ja Riigikogu wahel. Seda kokkulepet ei ole mitte kindlalt wõetud ja seda peame meie alla kriipsutama. Härra Ast näitas täna kaunis tõenäoliselt, et mitte üksi Wenemaa ei ole üllatuste maa, waid ka Eestimaaga wõib seda juhtuda. Päris ootamata hakkas ta kaitsma nähtusi, mille wastu tema oleks pidanud olema, kuid see on arusaadaw, sest tema kirjutab „Päewalehes“ ja püüab sellepärast teda kaitsta — see on ka arusaadaw, inimlik iseloomustaw joon ja otsekohe wälja astuda oma leiwaisa wastu ju ei kõlba. (W a h e l h ü ü e d e l p a r e m a l t p o o l t . . .) Käesolewa küsimuse sisse on kunstlikult tõmmatud seletusena härra admiraal Pitka. (W a h e l h ü ü e J . T e m a n t ' i (p ö l .) p o o l t . . .) Wõib olla, et teil on nende protsessisid palju käes, sest nad on rikkad ja wõiwad Teile teenistust anda. Tagasi tulles oma kõne juurde, pean tähendama esiteks, härra Pitka ei ole mitte minister; teiseks, keegi ei ole wõinud materjaali ette tuua, kus oleks näidatud, et härra Pitka oleks teinud kokkulepet mingisuguse ärilise iseloomu juures, kus oleks segatud olnud asjasse tema kui riigiametnik; kolmandaks ei weeta emigrantisid mitte üksi üle Tallinna, waid ka üle Riia ja oma saawutatud kokkuleppel Eesti walitsusega. Härra Pitka on „Cunard Laine“ seltsi esitaja, kes on suurem laewaühisus ja kes weab wälja emigrantisid. Siin wõib ütelda, see on äri, mis tema peale mingisugust warju ei heida. Mis nüüd sellesse puutub, kus öeldi, et mis siis oleks wõinud tulla, kui härra Pitka walitsuses oleks olnud nagu härra Ast rääkis, seda meie mitte ei tea, kuid wõib kindlasti öelda, et ta oleks teisiti talitanud, kui meie seda suudame ette ku-

jutada ja oletada härra Ipsbergist. Ma ei peata enam selle küsimuse juures, kuid pean siiski ühte asja meelde tuletama, et ärme peatame meie wäikese rühmakese juures nii kaua. Ärge tehke meile nii suurt au, kuigi meie nii wäiksed oleme. (W a h e l h ü ü e p a h e m a l t p o o l t . . .) Omal ajal oli Inglis parlamendis Labour erakonnast üks ainukene mees, nüüd aga on tööerakond Inglis parlamendis küllalt suur. Arwesse wõttes, et walitsuse tegutsemise aeg on lühikene olnud, ei taha meie mitte terwele walitsusele umbusaldust awaldada, kuid see kokkulepe on siiski rühmade poolt tõsiselt wõetud, aga koaleeriwad rühmad ei taha siiski mitte kõigi ministrite kohta eitawat seisukohta wõtta. Mina isiklikult arwan, et tänasele arupärimisele peab järgnema osaline kriis ja et härra Ipsberg wõib isiklikult seda küsimust lahendada, see tähendab, et tema ministri kohalt lahkub ja sellega annab wõimalust seda küsimust selle arupärimise raamides lahendada.

K. Ast (sd.): On juba üsna harilikuks nähtuseks saanud, et arupärimise puhul läbirääkimisi pidades, ei piirduda mitte arupärimise endaga, waid, et sinna kõrwale weel mitmesuguseid muid asju tuuakse, millel otsekohest ühendust arutuse all olewa asjaga mitte ei tarwitse olla. Nii on ka tänase arupärimise puhul juhtunud. Igatahes on nähtawasti see kabjahoop, mis nende rühmale antud, walus olnud, kui juba ka minu isik esile on kistud, kellel sellega midagi tegemist ei tohiks olla. Mina selle küsimuse juures ei taha kaua peatada, lähen silmapilk üle arupärimise enese juurde, kuid mööda minnes ainult tähendan, et minul siin mingisuguseid isiklikka huwisid kusagil kaitsta ei ole. Eriti ei ole mul mingit tarwidust „Päewalehte“ kaitsta, sest mina olen kõigile ajalehtedele kaastööd teinud, wälja arwatud ainult „Postimees“, mis Tartus ilmub, kui ka „Kaja“, kellega ma ei ole weel kaastöö asjus kokku puutunud. (W a h e l h ü ü e : A g a „W a l w e “ !) „Walwe“ ei ole mitte leht, waid see on ajakiri õieti. Mina olen professionaalne shurnalist ja kirjanik ja sellepärast ei ole midagi imestada, kui minu nime wõite leida „Päewalehest“, „Agust“, „Loomingust“ ja paljudest teistest lehtedest ja ajakirjadest; mina ei ole ennast warjata püüdnud mingisuguse pseudonüümi taha. See on nii mööda minnes tähendatud, aga mis arupärimisesse enesesse puutub, wõi

selfesse küsimusesse, kuidas mina sellest aru olen saanud, siis ei tohi härradel Riigikogu liigetel ometi mingisugust arusaamatust selle kohta olla. Mina olen kriipsutanud alla seda, et käesolew üksik juhtumine ei ole niiwõrd tähtis, kuiwõrd see küsimus üldsuses tähtis on, ja kuidas teie seda üksikut asja otsustate. See on minu seisukoht. Ma nimetaksin ka seda, et wäljamaal palju hellam ollakse iga seltskondliku puudutamise wastu ja, et ka seltskond ise on palju kärmsam reageerima igasuguste wäärnähtuste peale. kui seda kahjuks meie juures sünnib. Ma ei usu mitte, et teistes parlamentides oleks minister surutud nii wastu seinale, nagu seda on härra teedeminister Ipsberg praegu, kes on sõandanud ilmuda parlamenti, et siis iseennast kaitsta. Mina arwan, et sündsuse tunne oleks wististi pidanud härra Ipsberg'ile ette dikteerima, et tema mitte tema enda isikut puudutawa arupärimise peale wastama ei oleks pidanud, waid seda oleks pidanud tegema walitsus. Mina olin seal ja mina tegin seda! Walitsus oleks pidanud seletama, kuidas tema teadu järele nende süüdistustega lugu on, mis on üles tõstetud arupärijate poolt. Et härra minister tol korral mitte Eestis ei ole olnud, selle kohta on eelkõnelejad juba tähendanud nii mitmel puhul, et see ei muuda asja mitte kriipsu wõrra. Ärgu nüüd arwatagu, et ma kedagi haawata tahan, aga ometi ma nimetan üht nähtust, mida meie tunneme kuritegude protsessidest, muuseas majapõletamise protsessidest, et seal tarwitakse ikka seda wõtet, et inimene ennast sellega wabandab, et tema olla ära sõitnud. Mina ei taha öelda, et siin kuidagi wiisi wõiks wõrrelda neid ettetoodud asjaolusid, mida arupärijad on toonitanud, sellega, nagu on seda majapõletamine, waid mina tahtsin ainult tähendada, et wõib paralleeli tõmmata niisuguste seletuste wahel ja, et see iseenesest ei kaalu mitte kuigi palju, kui wastutawal kohal seisew isik ütleb: ja, mind tol korral ei olnud kodus. Nii, et seda üksikut küsimust wõttes, mida täna siin käsitatakse, ei ole mina mitte mingil wabandawal waatekohal püsinud, waid mina olen küll tarwilikuks pidanud nende tagapõhjate peale, mis tähtsamad on, kui käesolew üksik juhtumine, tähelpanu juhtida. Mina näeks ju väga hea meelega, kui Riigikogu kord energiliselt talitada tahaks ja oma ülemineku-wormelis walitsuse wastu nii-

suguse seisukoha wõtaks ja kõik nii mööduks, et härra minister Ipsberg'i kõrwaldamine selle ametkonna eesotsast paratamata sündima peaks ja, et see walitsusele tulewikus teatud hoiatuseks oleks. Aga et sellega meie walitsuse koosseisus mingisugune põhjalik pööre tuleks, seda ei saa ometi mitte uskuda. Ega siis äridest osawõtmine ja sellest huwitatud olemine ei sünni ainult sel teel, et meie wõimatuks teeme suuräri juhatajatel walitsusesse astumise. Ühest ärilisest suur-ettewõttest wõib olla huwitatud ka siis, kui inimesel mingit otsekohest ühendust sellega ei ole, kui ta ise mitte oma kapitalidega sealt osa ei wõtta. Walitsemine on ju ometi sarnane asi, et walitsetajatel alati wõimalus on wastu tulla üksikutele pankadele. Wõtame kas wõi sarnase küsimuse, nagu on seda krediteerimine riigipanga poolt. Wanasti kui olid kõiksugu sisse- ja wäljaweolubad tarwilikud, tuli ette, et siis seal ühele wõi teisele ärile eesõigus anti. Ka walitsusel on wõimalik kõiksugu hõlbustusi ja soodusi teha üksikutele aktsiaseltsidele jne. Ja see on sarnane asi, mis walitsuse liigetele kahtlemata suurt kiusatust esitab, ja sellepärast nõuame meie ja oleme õigustatud nõudma igalt inimeselt, kes walitsusredeli kõrgemal astmel seisab, täielikku isiklikku ausust. Aga kui seda isiklikku ausust ei ole, siis ei kindlusta see asjaolu, kas antud inimene mõnes äris isiklik osawõtja on wõi mitte. Ta wõib igasugusest ärist kõrwal seista ja ei tarwita ühelgi eesotsas olla, kuid wõib mõnele ärile hõlbustusi teha ja wastu tulla, ilma et seal vähematki kuritegewust leida oleks, küll on aga see teatud korruptsioon, mida lubada ei wõi. Wõtame näituseks meie tolliasja. Kas wõidakse kätt südame peale pannes öelda, et meie tollipoliitika on õige poliitika, et siin ei ole talitatud üksikute äriettewõtete huwides? Wõtame näituseks, meie riiete peale pandud tolli. Meie teame, et meil on riided ülemäära kallid, aga meil tahetakse millegipärast just nendele üksikutele riidewalmistajatele, kes siin leiduwad ning halba riiet walmistawad, anda seega head wõistlemise wõimalused, et wäljamaalt sisseweetawa riide peale pannakse kõrge toll. Ehk wõtame — nahatollid, kellele on meie nahatollid kasuks läinud? Kas meie nahatööstusele? Seda ei saa kuidagi wiisi ütelda. Just tollide läbi on meie nahatööstus muutu-

nud sarnaseks asjaks, mis elab kodanikude tasku peal, elab nii, et temale kokku pannakse raha, kuna tööstus peaks end ise edasi arendama. Kui võrrelda väljamaa turul ja meie turul walmistatud nahkade hindu, siis on wahe otse wõrdlematu ja seda kõik on saawutatud selle iseäraliku nahatolliga, millest kasu ainult üksikutele töösturitel. Need paar näitust tõendawad, kuidas meie walitsuses majanduspoliitikat arendati. Nii mitmed eraärid ja ettevõtted on leidnud sarnasel määral toetust, mida õigeaks tunnistada ei saa. Sarnasest konstateerimisest ja seletusest välja minnes, ütleni mina, et üksiku ministri kõrwaldamine ei paranda asja, waid on tarwis muuta terwet süsteemi. Selle terwe süsteemi kõrwaldamiseks ei aita ainult weel mööda tänawaid sõitmine, nagu on toimetatud ja mille peale selle kokkuleppe p. 5 tähendatud, et pärast kokkulepet wõidi näidata, waadake, meie oleme õieti talitanud, ning warsti puhastame Eesti riigi korrupsioonist, mis, nagu mõnel pool tähendatakse, ülepea ähwardab kaswada. Ei usu nemad ise, et nad sel teel korrupsiooni kõrwaldaks ja ei usu seda ka meie. Wäga õieti tabas seda seisukohta minu seltsimees Johanson, kes ütles, et meil on kõige süütumate nähtuste juures raske aimata kust poolt õieti huwide naaskel torgib wõi huwide lõng pingutab. Awalik olles, pean tähendama, et ka käesolewa arupärimise puhul ei wõi ütelda, kui kaugele need huwide niidid ulatawad.

J. Tõnisson (rhw.): Aulikud Riigikogu liikmed! Mina ei taha mitte kõnelda üksiku rühma nimel, waid tarwitan juhust, et mõnda sõna tähendada selle kohta, mis siin öeldud nende ringkondade arwel, kuhu mina poliitiliselt kuulun. Siin on minu wäljaantawa lehe artiklitest üksikuid asju ette kantud. Selle põhjal on öelnud, et see on ainult walimisaegne kihutus, mis on sundinud sarnaseid andmeid ilma ette kandma. Teiselt poolt on siin rõhutatud, iseäranis pahemalt poolt, et kõik niisugused seletused ja seisukohawõtmised on õiglusetu, sellepärast, et nemad toetuwad kodanlistele ringkondadele, kus õieti ei saada täielikult ega ausasti sarnaste püüete wastu välja astuda, sest et kodanline kord ja iseäranis meie wabariigi kodanlised ringkonnad, paratamatult sunnitud on ikkagi äriajamise peale kogu oma püüded ka riiklikus elus rajama. Kui see tõesti nii oleks, siis peaks õieti

meeleheitele jõutama. Kui lugu nii oleks, et meil wäärnähtused paratamatud on ja lahutamatud walitsemise asutustega ja riigikorraga, siis tõesti oleks see ainult nii nagu ülekohtune huwide mäng, mida siin esitatakse, kui üht wõi teist wäärnähtust arwustatakse ja hukka mõistetakse. Wõiksime siis eelkäijaga tõesti küsida, et praegugi tuleks waadata, kust õieti tuul puhub?

Tõelikult ei ole lugu aga mitte nii hull. Need, kes kodanlist korda põhimõtetlikult hukka mõistes nüüd katsuwad üksikute wäärnähtuste põhjusi otsida juba kodanlise korra alustest enestest, talitawad ülekohtuselt selle kodanlise korra mõtte wastu. Isiklikult ei saa ma mitte salata, et ma nõndanimetatud kodanlist korda tema praegusel kujul mingiks eeskujuliseks ega ideaalseks ei pea, waid ühiskondlik arenemine peab wiima ka kodanlise korra nii kaugele, et riiklikus elus hakkaks maksma põhimõte, et riikliku wõimu abil ei pea saadama kellegile wõimaldada, ega kättesaadawaks teha majanduslikka kasusid ega tööta tulu. Poliitilise wõimu abil on katsutud klassiriigis muidugi walitsewatele kihtidele laimate hulkade kulul muretseda tööta sisetulekut ja kasusid, aga Eesti demokraatlikus wabariigis ei pea mitte maksma see põhimõte, waid siin on algusest peale just neil, kes on iseseiswuse heaks töötanud, enne kui meie oma iseseiswa riigi oleme saanud, ikka silmade ees seisnud põhimõte, et meie poliitiline kord peab olema niisugune, mis wõimaldab igale ühele kasutada oma jõudu ja oma wõimist loowateks otstarbeteks, ilma et poliitilist wõimu saaks ära kasutada ühe wõi teise rahwakihi, ehk ühe wõi teise isiku huwides. Kui meie nii kaugele saame, et meie poliitiline wõim on käsitada kogu rahwa käes ja meie oma demokratismi aate täiesti ellu wiime, siis on selge, et rahwas ei luba mitte, et riigi poliitilist wõimu üks wõi teine erakond, ehk üks wõi teine isik ära kasutab oma huwides üldsuse wõi teiste kulul.

See loogiline riikliku mõtte struktuur sunnib aga siis ka riiklikus elus, walitsemises, riigielu korraldamises käima algusest saadik selle põhimõtte järele, et riigi poliitiline wõim peab olema eraldatud üksikute ringkondade huwide teenistusest. Kes läheb riigiwõimu tarwitamisele, kes walitsemisest Eesti rahwariigis osa wõtab, see peab nii ütelda oma jal-

gadelt kingad maha wõtma, enne kui ta astub Eesti riikluse ja riigiwõimu puhtale pinnale. Kui siin siiski ette tuleb wäärnähtusi, siis ärgu tuldagu kõnelema, et kodanline demokraatia seda ei saa kõrwaldada oma sisemise hingeolu ja oma sisemiste puuduste pärast, waid ümberpöördukt, kui need, kes kodanlist korda tahawad wälja arendada tõsise rahwariikluse wõimu sihis, kui need, kes tahawad demokraatiat maksma panna puhtal kujul, ülepea oma ideaali teenistuses tahawad midagi ära teha, siis peawad nad paratamata nõudma, et õhk riiklikus elus puhas oleks. Sellepärast ei ole mina, niipalju kui see oleneb ajakirjanduse alal tegutsemisest, mis on siin täna walgustamist leidnud, nii palju kui ma olen oma wäljaantawa lehe sihi ja tegutsemise peale saanud mõjuda, on ikka minu nõudmine olnud, et toodagu ette seda, mille tõsidusesse ja õiglusesse usutakse, aga ka, et ette toomata ei jäetaks, mis tõeliselt näitab halb olewat. Siin kõnelatakse nii palju äriajamisest. „Postimehe“ wäljaandjana oleksin mina wäga palju äri teha wõinud selle kahe aasta jooksul. Kõik teawad aga, et ma mitte rikkaks ei ole läinud. (K. Ast (sd.): Walgeid waresid on ka!) Kas nad waresed on, wõi mitte, see on kõrwaline asi. Mina usun aga, et liiga tehakse, kui nii palju üldistatakse, kuigi seal üksikuid eksitusi on. Kui seal ajaleht materjaali ettetoomisega eksinud on, siis ei ole see mitte sihilik wale tagaajamine olnud, sihilik ülekohtu tegemise püüd, waid seal eksitakse ilma tahtmata. Kui nüüd eitada ülepea ausat püüet awalikus elus sellepärast, et see kodanlikes korras wõimatu olewat, siis tähendab see, et meie kõik lootused peame maha matma. Need, kes sealt äärmiselt pahemalt poolt tahawad õieti wõimatuks teha Eesti iseseiswat riiklust praegusel kujul demokraatia näol korraldada ja oma riiki wälja arendada, need tarwitawad seda ära, et igal sammul siit deklareerida, et enne ei tule siin midagi wälja, kui töölised ei wõta wõimu oma kätte. (J. Reesen (wäljasp. rhm.): Ei tule ja h!) Seda ei saa aga mitte teise deklareerida ja sellepärast arwan mina, et meie nüüd tõesti ei pea wett suhu wõtma, kui meil tarwis on tõtt ütelda. Kui siin wäärnähtusi on, ei taha meie neid mitte kinni katta. Seda ei tohi meie mitte teha meie rahwa riikliku tulewiku aate pärast. Kui meie siin kompro-

missi teeksime, siis ei saaks meie õhku nii puhtaks teha, et nendel, kellel ausad püüded, oleks tõesti wõimalik tegutseda oma rahwa teenistuses. Olen julge, et selle ajajärgu waim, millesse meid sõda ja rasked katsumised on hulkade wiisi keerutanud, et äriajamise, saherdamise ja hangerdamise waim wõidetakse ära. Meie rahwas purifitseerib ennast ja heidab wälja kõik need haiguste ollused, mis meil ära kihwtitanud on awaliku elu ja osalt ka meie ärielu. Meil on tõesti wäga wähe lugu peetud tõsisest tööst, ausast äristki, nii, et meil esimestel aastatel nüüd sõja järele ja wõitluse ajal on suur osa meie intelligentsist tõesti nihkunud niisuguse äritegemise alusele, et kuj sa waatad, kuidas haritud inimesed peaksid tegutsema ja kuidas meil tegutsetakse, siis ei tahaks mitte selles õhkkonnas liikuda. Kas teie arwates see siis nüüd mõni parandamata haigus on, et rahwa hing sellest mitte üle ei peaks saama? Waadake, meil on rahwa eluinstinkt aastakümnete jooksul rasketes oludes osanud wahet teha nisu ja aluste wahel; on ikkagi püsima jäänud meie awalikus elus aegade jooksul ausad püüded ja woolud ja need isikud, kes on ausate püüetega wõidelda katsunud aadete eest. Ma arwan, et meie awalikus riiklikus elus puhastuse ja purifikaatsioonj tung siiski seletab ära nisu kõlgastest ja et meil tõesti wälja tõrjutakse poliitilise wõimu juurest kõik ollused, kes seda mitte ei katsu ära kasutada riikliku ja rahwusliku huwi teenistuses, waid katsuwad suruda seda üksikute ringkondade ja üksikute isikute huwide teenistusesse. Et see puhastuse hoog nüüd tõesti saaks rohkem elustust, et meie awalikku elu tõesti kontroleeritakse, selleks tuleb meil töötada tõsiselt. Mina ei ole sugugi nende hulgas, kes arwustust kardawad. Aga arwustus on meil sage-dasti ülekohtune, sihilik; ja niipalju ülekohtu tehakse just siis, kui inimene ise puhas ei ole. Kui inimeste südametunnistus ja enesetunne puhas ei ole. See silmakirjalik teiste hukkamõistmine on meil mitmeti äriasjaks olnud. Teiselt poolt on ometi lugu nõnda, et liialdada, iseäranis üldistada ei tohi meil ka mitte. See on kõige hädaohtlikum, kui meil katsutakse õhkkonda luua, kus laialised hulgad peawad üldse arwama, et kes meil poliitilises elus nähtawal kohal on, ehk kes on haritlaste hulgast iseäranis ühe wõi teise ülesande juurde asunud, neil

seal ei olewat sihiks muud midagi, kui äri ja puhas spekulatsioon. (J. Piiskar (is.): 10 minutit tagasi ütlesite, mis haritlased teewad!) Jah ma ütlesin mõned, aga ma ei ütelnud mitte, et kõik! Ja waadake, sellepärast arwan mina, et meie nüüd oma arweid pidades, kindlasti ja resoluutselt peame oma hüüdnõnad üles seadma, aga mitte liialdades ja üldistades, sest siis teeme meie ülepea reaktsiooni halbtuste vastu võimatuks ja siis ei tea meie mitte, kust see parandamine ja puhastamine peab tulema. Sellepärast oleks minu soov, et meie mitte ikka ei deklareeriks, teiselt poolt mitte ainult aru ei päriks, waid wõtame ometi asja tõsiselt. Meil on liiga palju kahtlustatud, nii palju süüdistatud, ilma et isegi makswa seaduse järele oleks asja puhastamine tõsiselt käsile wõetud. Mispärast ei wõi Riigikogu seda asja nõnda korraldada, et meie endise weneaegse senaatori-rewisjoni instituudi ümber muudame meie olude kohaselt. Kas meie anname selle kõrge ülesande riigikohtunikku kätte, wõi mõne muu kahtlusest kõrgemal seiswa isiku kätte. Kas ei wõiks asja nii korraldada, et siin käsile wõetaks soo ja seisuse ning partei kuuluse ja kutse peale waatamata igaüks, kes süüdi on. Ja kui siin nii palju kõneldakse riigiwargusest ja kõiksugu halbtusest riigi kulul, siis laseme läbi waadata ja rewideerida, kes need on. Edasi räägitakse siin inimestest, kes puupaljalt tulid ja rikkalt läksid, kes need on. Ja kui siin selgub, et siin üks ehk teine segatud on, wõetagu käsile, wiidagu uurimine kõikwõimsa rewisjonj teel lõpule ja selgitatagu kõik see asi, kes süüdlased, ning puhastatagu tõesti kõik ära. Siis waatame, kas lugu tõesti nii paha, nagu meil armastatakse üldistada. Usun, et nii mõnigi langeb, kes on nähtawal kohal. Wõib olla, nii mõnigi saab niisuguse õpetuse, et tema edaspidi oskab asja teisiti ajada. Aga ma usun, et ka üldine kahtlus ja umbusaldus, mida meil wiimastel aastatel nii kultuweeritud on, saab oma osa. Ja meie wõime siis edaspidi tõesti puhtamas õhus tegutseda tõsise demokratismi waimus. Ja seal usun mina, et kui kodanline demokraatia wälja areneb selle tähe all, et poliitiline wõim mitte ei pea ühe ehk teise ringkonna teenistuses seisma, waid rahvusliku huwi teenistuses, siis meie saame igatahes nii kaugele, et need alalised süüdistused ja kahtlustused ning muigami-

sed kõikide arwel kaowad ja et meie siis wõime tõesti tööd teha wastastikuses usalduses, ilma milleta mina enesele meie riiklust ette kujutada ei suuda.

Riigiwanem **K. Päts**: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Kui rühmade wahel walitsuse kokkuleppe kawa kallal töötati, siis wõeti mitme rühma esitaja soovil see nõue ka kawasse, mis siin punkt 5-da all täna mitu korda on toonitatud. Muuseas nõudsid seda ka põllumeeste kogude esitajad.

Täna on siin mitu korda tähendatud, nagu oleks see ainult paberi peal ja nagu ei oleks walitsus ja see, kes walitsuse tegewuse eest Riigikogu ees wastutab, seda mitte tõsiselt wõtnud. Lubatagu mul selle punkti juures wähe kauem peatada. Mina pean tähendama, et mina selle punkti juures sellesamas arwamises olen, nagu rkl. Ast ette tõi. (J. Reesen (wäljasp. rhm.): Miks neid wiigilehti üles seada?) Teie, rkl. Reesen, wõite natukene kannatada, Teie olete veel noor, nij ei wõiks Teie ergud rikutud olla. — See on wälimine kuju, mis laialiste rahwahulkade nõude rahustamiseks ülesse on seatud ja see nõue on tekkinud teatawate nähtuste tagajärjel, mis meie riigis on maad wõtnud. Et sellega kõik korras oleks, kuj endine äriomanik, riigi kõrgemasse ametisse astudes, omast ärist, mis tal on, paljalt nimepidi tagasi astub, ma arwan, et seda uskuda peaks küll wäga wilumata olema elunähtuste hindamises, ma ei ole seda isiklikult, ja usun, et ka paljud siinolijatest seda ei ole. Mitte wälispidine eraldamine ei ole niisugusel korral kõige tähtsam, waid midagi muud, nimelt isiklik ausus. Kuj seda ei ole, siis ei aita ka wälispidine aktsiaseltsist tagasiastumine wõi oma ärist nimepidi lahtiütlemine. See ei aita mitte midagi. Inimesed, keda awaliku wõimu kõrgemate astmete juurde kutsutakse, peawad isiklikult ausad olema. Aus inimene wõib aktsiaseltsi direktor olla ja ühtlasi ka riigiwõimu kandja, sest tema oma südametunnistus on kõige suuremaks kriitikeriks, et wahet teha oma huwide ja riigi huwide wahel. Kuj temal seda mitte ei ole, siis ei aita see wäline worm ka veel midagi. (E. Weberman (rhws. w.): Miks Teie siis seda kokkuleppe juures tegite?) Miks kokkuleppe juures see sisse wõetud, kordan veel kord, et see on wõetud laialiste rahwahulkade nõude rahuldamiseks. See on

nõue wälise wormi kohta, kuid kas teie usute, et kuigi wälispidi seltsist wälja astuda, ei wõi selle seltsi kasuks, riigi wõimu kasutades, midagi teha? Walitsuse tegewus on nii lai ja nii keeruline, et iga walitsuse tegewuse haru järele ei suuda ju Riigiwanem ega teised ministrid walwata. Peab usaldus inimese wastu olema, kui ta kõrgemasse ametisse kutsutakse. Autut inimest ei wõi ju ükski walitsus oma seas sallida. Ja kui walitsuse liige aus inimene on, siis, ütlen mina, et ei saa teda tema all olewate wähemate ametnikkude waarumistega autute hulka paisata. Ministri tegewus on nii lai, olgu see teedeminister wõi keegi teine minister, et tema iga wäikese toimetuse juures olla ei saa.

Seda, mis täna siin teedeministri kohta ette toodi, nagu oleks tema mitte korrektne olnud, katsusin mina, kui Riigiwanem, täie tõsidusega läbi kaaluda ja leida, kas tõesti ei ole niisugust sammu tehtud, mis temale wõimatuks teeks edaspidi walitsuse liikmeks jäämise. Mina arwan, et meie ei wõi mitte ühekülgsed süüdistajad olla. Ei saa ju inimesele mitte ette heita, mis temale alluwad ametnikud tema puhkuse ajal on teinud. Minge siis kaugeemale ja ütlege, et mina ka selles süüdi olen. Kui teie olete niisuguse järelduse teinud, kui Riigikogu arwab, et mina süüdi olen, siis teen mina ka oma järelduse, mu härrad. Ei saa ju ikkagi ütelda, et inimene, ära olles peab kõiki neid sammusid teadma, mis nüüd seal alamametkonnas on tehtud. Mind huwitas küsimus, kas on kaks komisjoni olnud. Ma küsisin seda ministri käest järele. Tõsi on, et tema äraoleku ajal awalik pakkumine on olnud; need asjad käiwad teatava ametkonna alla, — awalik enam-pakkumine on selle ametkonna poolt tehtud. Mina tean, et meil korraldatakse enampakkumine riigikontrolli järewalwe all. Ja ometi ei taheta siin wististi süüdistada, et riigikontrolöör ja tema alamad ametnikud oleks „Atlanta“ poolt huwitatud olnud ja riigi huwisid mitte silmas pidanud. Seda ei toodud siin mitte ette. Kui wõtame objektiivselt selle süüdistuse, mis lühidalt kokkuwõetult see on, nagu oleks teedeminister selle wäljapakumise juures „Atlanta“ huwides midagi erakorralist teinud. Mina arwan, et ei saa keegi näidata, et minister on selles asjas oma huwide järele käinud: teedeminister oli wäljamaal ja tema ametasutuse

juhatajaks oli sel ajal walitsuse poolt teine määratud, kel mingit ühendust „Atlantaga“ ei ole. Muidugi wõite ütelda, et see pole soowitaw, kui ministril warandust äriettewõtetes, see wõib igasuguste wäärsüüdistustele põhjust anda, et minister selle firma huwisid wõimu abil toetab. Seda arwan mina, et see parem on, kui see ministeerium, mille juhataja isiklikult seotud mõne äriaga, selle äri mitte ainelisi sidemeid ei sõlmiks. Kuid see ei tähenda weel, et kui seda tehtud, et see kohe ka kuritegu oleks. Mu härrad, ei saa ju ministrile, kellel üks osa kapitaal mõnes ettewõttes, teiste äriorganisatsioonide taktipuudust süüks panna. Et teedeminister oma ärilisi huwisid oleks silmas pidanud, selleks ei ole siin midagi tõenduseks ette toodud. Kui tema ärijuhataja, äridirektor ei ole, kui ta wäljamaal wiibib, siis tema käest nõuda, et tema sealt ette näeks ja teaks kõik, mis see äri siin teeb wõi ette wõtab, on wõimatu nõuda, ta ei saa isegi selle äri juhtide taktipuudust kõrwaldada, sest nii palju oleks pidanud „Atlanta“ direktoril küll takti olema, et nad teedeministeeriumi pakkumistest ei ole pidanud osa wõtma. Aga sellest ei saa weel ütelda, et seda ministri tahtmisel on tehtud, et minister seda heaks on kiitnud. Aga kui minister seda teha ei saanud, kui teda siin ei olnud, siis ei saa temale sellest süüdi mõista.

Niisama on see teine aktsiaselts „Aseri“, millest siin räägiti. See aktsiaselts on alles oma tegewust alustanud ja niipalju, kui minule seletatud, on härra Ipsberg selle seltsi juhatuses liikmeks walitud weel sel ajal, kui meil walitsuse kokkuseadmine teoksil oli. Kui ma nii kaugele sain, et teatawal wiisil sondeerima hakata, kas wõimalik on walitsust kokku seada wõi mitte, siis pöörasin ettepanekuga ka härra Ipsberg'i poole, kui wilunud raudteetasanduse tundja poole, paludes teda teedeministri kohta wastu wõtta. Pean ütleva, et mul wäga palju waewa läks selleks, et härra Ipsberg'i nii kaugele saada, et ta oma nõusoleku andis. Ma tegin seda teiste praeguste ministrite juuresolekul. Härra Ipsberg lükkas esiti ettepaneku kategooriliselt tagasi ja ütles, et temal on juba sellest, mil ta Eesti riigi teenistuses oli, küllalt. (J. P i s k a r (is.): E t t e k ä ä n e.) Wõib olla, teie arwate, et kõik see on kometimäng, aga mina ja härra Ipsberg ei ole mitte enam nii noored, et elus nüüd kometit mängida

niisuguste asjade juures, kui riigivalitsuse kokkuseadmine. Wõib olla, et teie waatate kõigi nende asjade peale, kui kometimängu peale, aga minul ei ole mingit põhjust oletada, et härra Ipsberg mulle tõtt ei rääkinud ja oma heaksarvamise järele ei talitanud. Ja kui wiimati härra Ipsberg oma nõusoleku awaldas, siis tähendasin selle peale, et soovitaw oleks, kui tema nüüd nende äride tegewusest, millega ta isiklikult seotud, tagasi astuks. Härra Ipsberg teatas, et talle raskusi ei tee nendest äridest sissetuleku pärast ära ütelda, kuna kapitaal, mis tema oma eluaeg on korjanud ja neisse paigutanud, jääb ette võttesse, sest ei saa ette võtet korruga likvideerida ja täiesti tema wahekorda rahaliselt ära lõpetada. Härra Ipsberg tähendas, et ta ikka selles waates kindel olnud, et ta ikka selles waates kindel olnud, et ta oma riiklikku tegewust ärilise tegewusega ei seo ja kui tarwis, sellest kõik järeldused teeb. Nii ei olnud ka siis „Aseri“ aktsiaseltsi astumiseks niisugust isiklikku põhjust, et see oleks suurt teenistust andnud, wõi et siin oleks riigiwõimu äratarwitamise võimalust otsitud isiklikuks kasuks. See aktsiaselts on tegewuse alustanud ja, nagu ma tähendasin, on härra Ipsberg sinna walitud just sel ajal, kui walitsuse kujundamine käsil oli. Minister Ipsberg sõitis pärast seda wäljamaale ja, nagu ta mulle seletab, on ta ainult ühest selle wabriku juhatuse koosolekust enne ärasõitu osa wõtnud ja pärast seda, kui ta wäljamaalt tagasi tuli, on ta oma teadaande tagasiastumise kohta sellele aktsiaseltsile ära saatnud.

Minu härrad, kui teil nüüd midagi ka lubaduse mittetäitmise asjus ette heita oleks, sellest wälisest küljest ei saa härra Ipsberg'ile niisugust süüdi wälja kuulutada, nagu siin teha tahetakse. Ma ütlen awalikult, minu arwates on teatud eksisamm tehtud ja see eksisamm seisab selles, et ta kohe pärast walitsusse astumist aktsiaselts „Aseri“ juhatusest ei lahkunud. See on nii, aga sellest eksisammust ei wõi öelda, et härra Ipsberg, kui minister on seina äärde pandud, et tema on meie walitsust, meie riigi tegewust määrinud ja seda järeldada ainult sellest, et ta ei ole õigel ajal ärilisest tegewusest lahti ütelnud. Niisuguse suure süüdistusega ei saaks küll wälja tulla. (E. Weberman (rhws. w.): Seda ei ole arupärijad teinud.) Mina ei räägi ükski arupärijatest, waid ma räägin kõigest

sellest ja tahan kokku wõtta kõike seda, mis meil harilikult walitsuse wastu ette tuuakse. Lubage, härrad, ühe asjaolu peale tõsiselt peatama jääda, wõib olla, teil ei ole ta mitte nii tuttaw, aga mina olen seda nii mitu korda läbi elanud, see on meie walitsuse kokkuseadmine. Igakord, kui meil walitsus tuleb kokku seada, siis ei ole wõitlus ja lahkuminek üksikute rühmade wahel lõppude lõpuks mitte üle pääsemata, kuid weel suurimaid raskusi teeb inimeste leidmine. Kui pöördä ettepanekuga inimeste poole, kellel mingisugust majanduslikku ette wõtet ei ole, siis on äraütlemine harilik, sest Eestis on walitsusest osawõtmise inimesel, kellel mingisugust warandust ja kindlat kohta ei ole, wäga raske, sest siin peab kõik kõrwale heitma ja kindlustuseta ametisse astuma. Pärast walitsusest lahkumist on meil nii mõnigi endine walitsuse liige wäga raskesse seisukorda sattunud ja wõlgade abil elama pidanud. Seda tuntakse ja kutse peale wastatakse harilikult: mispärast pean seda koormat oma peale wõtma, minul on perekond ja see läheb mulle raskeks. (J. Reesen (wäljasp. rhm.): Meil on töötatöölisi, miks siis ei wõi olla töötä ministreid!) Endised ministrid on ka olnud töötä, kuid nii kui töötatöölised ei taha heameelega selles seisukorras olla, nii on ka ministritega lugu ja keegi ei taha heameelega niisugusse seisukorda sattuda. Meie walitsuse liikmete äraastumine ametist on meil weel korraldamata. Isegi wäljamaa demokraatlikkudes riikides on põhiseadused otstarbekohasemalt korraldatud ja seal ei tarwitse endised ministrid majanduslikult mitte nii kannatada, nagu sagedasti meil. Kui teie pööräte nüüd niisuguse poole, kellel teatawasti majanduslikud wõimalused on, kellel äraastumise puhul mingisugune tegewuse ala on, siis on nende seisukord teistsugune. Nende arw, kes tahaksid ministriks tulla, on ka wäikene. Seltskonnas arwatakse küll, et see on suur au ja et nende kohtade peale tormi joostakse, aga kui nüüd seda tunnistatakse, siis on asi tegelikult hoopis teisiti. Ka warandustega inimesi ei ahwatle ministri koht ja au. Mina ütlesin weel rohkem: meil on wiimasel ajal Eesti tegelikus elus ministrite süüdistuse torm läbi käinud. Kuj keegi nüüd nii kõrwalt kuuleks, mis meie ministritest kõnelatakse, siis peaks küll imestama, millega meil walmis saadakse. Ma toon ise-

enese kohta väikese pildi. Minu poeg, Tartu üliõpilane, oli kord koju sõites wagunis pealt kuulama sunnitud olnud, kuidas seal aja lühendamiseks tema kaasreisijad mind kui Riigiwanemat olid mustanud, kuidas mina, Riigiwanem, „Mustas Kassis“ viiskümmend tuhat jootraha kelneritele olla andnud, sajadtuhanded ühe õhtuga läbi lasknud jne. See on harilik nähtus, kui meil keegi kusagil awalikus ametis on — see on vähemalt waras, muidugi mustatakse nii nurga tagant, ega meil ole kodanlist julgust seda otse wälja ütelda. Teie räägite, ja waadake, wäljamaal on asi teisiti. Wäljamaal, kui kellegi kohta midagi süüdistust on, kui ta seina äärde on pandud — siis on ta tegelikus elus surnud. Meil aga räägitakse wagunites, ja kusagil mujal, tänagi räägiti siit kõnetoolilt, et, waadake, meil on palju inimesi, kes enne waesed olid ja nüüd majasid on ehitanud ja ostnud, ja kui küsida: kes need on? Siis öeldakse: waadake, ma ei tarwitse nimesid öelda, see ei ole mitte paras koht. Kui juba ilmaparandaja prohwet olla, siis peab julgust olema, ja kui juba paljastaja olla, siis oleks teie pidanud ütleva, ja teil oleks pidanud julgust olema ütelda, et sellega on hoopiski tahetud anda Riigiwanem Pätsile. Seda julgust aga ei ole niisuguste awalikkude ja otsekoheste süüdistuste jaoks. Arwab keegi, et see ostetud maja on mingisuguses ühenduses riigiwõimu kurjasti tarwitamisega, et see maja on omandatud Eesti rahwa tööst ja waewast, siis tulgu ta awalikult wälja ja ütelgu seda. Waadake, minu härrad, nii wõib kergesti süüdistusi pilduda ja see ongi wahe meie ja wäljamaa wahel. Meil on see endine orjawaim sees, kõiki süüdistada ja näpuga näidata nende peale, kes kõrgemal seisawad ja kel midagi on. Kas keegi ausa tööga, ehk oma väikese warandusega omale midagi on omandanud, sellest, teadagi, ei räägita. Nii tehakse meil ja nii kaugele minnakse meil ja tagajärg on, et inimesed, kes enesest lugu peawad, hakkawad ennast awalikust elust tagasi hoidma. Meil on ka nähtusi olemas, kus inimesed awalikust tegewusest tagasi on astunud, öeldes, et ei saa oma tegewust nii seada, et süüdistuste ja kahtluste rahe all wõimalik oleks hingeliselt tasakaalu jääda. Inimene, kes awaliku tegewusega ühendatud on, peab muidugi laskma enese üle arwustust käia, tema peab kõik awalikud süüdistused

wastu wõtma ja nad tagasi lööma, aga kuidas saadakse neid süüdistusi meil tagasi lüüa, kui nad nurga tagant pistetakse, kui nendega õhku kihwtitatakse, ilma, et tõendus oleks ette toodud.

Meil ei ole enam mingisugune awalik wõitlus, waid nurgatagune ja sellega on meie õhkkond läbi imbunud ja ära kihwtitatud, ning selle all kannatab ka meie awalik arwamine. Mina ise olen awaliku arwamise tegemise juures ajakirjanikuna kaua aega tegew olnud ja tean, mille juurde pääsesime meie, ajakirjanikud, seekord ja mille juurde pääsewad meie ajakirjanikud praegu. Nad saawad teinekord õhust teateid, ehk küll wõimalik oleks tõsiasjadele ligi pääseda, ja kui lumepall mäest weerema panna, jõuab ta alla suurena — sama on lugu ka süüdistusega — wisatakse wälja wäiksena — jõuab tagasi suurena. Kui nüüd tagant järele awalikult lendulastud ülekohtuseid süüdistusi kohtu kätte anda, siis oleme näinud, kui palju selle all inimesed kannatanud, ilma, et aastate jooksul kohus suudab neid kahtlustuse alt wabastada. Minul on olnud walitsuse tegewuse ajast saadik palju niisuguseid nähtusi teada, kus ausate inimeste peale pandi süüdistused, õieti küll mitte teades, kelle kohta need süüdistused käiwad, joosti tormi, arreteeriti ja wiimaks tuli wälja, et ilmasüüta inimesed on kannatanud. Kuid selle inimese nimi oli awaliku arwamise ees määritud ja temal oli sagedasti raske, mõnikord isegi wõimatu, näidata, et tema süüdlane ei ole. Meil ei osata weel meie awalikkude tegelaste auga õrnalt ümber käia. (J. Reesen (wäljasp. rhm.): Aga kuidas käiakse kommunistide riigimeeste auga ümber?) Teie wõite meie praegust riigikorda kas heaks wõi halvaks kiita, see oleneb Teist endast. Teil on oma ideaal ja soowitud riigikord, meie piiri taga on umbes sarnane riigikord, mis Teie ideaal, juba teostatud. Ma arwan, et ka teil, kommunistidel, oleks walus, kui teie tegelasi ilma põhjusega mustatakse. Kui teie, kes kommunistlikku korda õigeks peate, kuulete, et keegi tõendab nagu ei oleks kommunismi juhtidel mingisuguseid ideaale, nagu oleks nad kõik riigi ja rahwa wargad, siis usun ma, walutab ka teie süda niisugusel korral. Teie ei kuule seda mitte heameelega, aga siiski ei ole teie teiste wastu mitte ausad ja arwate, et teistel pole mingisuguseid ideaale ega püüdeid ja ainult oma

kasudest wälja minnakse. (J. Reesen (wäljasp. rhm.): Teie pole meie wastu sugugi ausamad.) Ma ei taha salata, et ka teile ülekohut tehakse, aga ma küsin teie käest, kas siis teie selle ülekohtu heaks kiidate. Seda teie ju ei tee? Olge ausad teiste wastu ja ärge minge kõikide kallale iga wäikese asja pärast, et hoopii anda riigikorrale. Teie koguge omale poolehoidu ja tehke Eesti rahwas õnnelikuks, kui Eesti rahwas seda ise tahab, aga senni olge ausameelsed nende wastu, kes ainult oma südametunnistuse järel talitawad. (J. Reesen (wäljasp. rhm.): Kas teie meie wastu ausameelsed olete?) Mina ei taha selle üle waielda, kes teie wastu ausameelne on, kes mitte, waid tahan ainult seda üldist soowi ette tuua, et see peaks nii olema, et kui nüüd riigikorra pärast waieldakse, siis inimesed wõiks üksteist austada, aga mitte ainult mustata. (J. Reesen (wäljasp. rhm.): Härra Tõnisson rääkis paremini.) Mina tunnen härra Tõnisson'i kauem, kui Teie ja arwan, et tema mõtteid paremini tõlgitseda wõin, kui Teie ja tean ka, et härra Tõnisson, kuigi meie riigikorras mõni wäärnähtus ette on tulnud, ei taha sellepärast meie riigikorda hukka mõista ega meie tegelaste peale mustust wälja walada, waid just selle wastu. (J. Tõnisson (rhw.): Täiesti õige!)

Ma ei taha, härrad Riigikogu liikmed, teie aega kauem kütkestada, waid ütlen ühte, et mina näen kõigis selles, mis siin otsekohe walitsuse wastu ette toodud, küsimuse tekkimist, kas minul, kui walitsuse kokkuseadja ja juhil on usaldust wõi mitte. Kui Riigikogu arwab, et mina mitte kohane ei ole ja ei suuda teatud kokkuleppe aluseid täita, siis ütelge seda awalikult ja mina teen sellest järelduse, nagu see demokraatliku riigikorra juures harilik on. Mina panen sellega täies ulatuses Riigikogule usalduse küsimuse ette. Kui Riigikogu leiab, et walitsus selle aja jooksul, kui ta minu all tegew on olnud, ei ole püüdnud nendel alustel tegutseda ja arwab, et ta ka tulewikus seda teha ei taha, wõi ei suuda, siis palun seda teatada, ja siis teen mina sellest tarwilikud järeldused.

Juhataja **K. Wirma**: Sõna on korra kohta rkl. Weberman'il.

E. Weberman (rhws. w.): Et weel sõnasoowijaid on ja küsimus sedawõrd tähtis, teen ettepaneku waheaega määrata kunni kella poole kuueni.

Juhataja **K. Wirma**: Ettepanek on tehtud määrata waheaeg kunni kella poole kuueni. (Häälletatakse.) Nähtawana enamusega on ettepanek wastu wõetud. Kuulutan waheaja.

Waheaeg algab kell 3.50 min.

Koosolek jätkub peale waheaega kell 5.40 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **K. Wirma**.

Sekretäri kohal abisekretäär **O. Köster**.

E. Weberman (rhws. w.): Lugupeetud Riigikogu liikmed. Täienduseks oma esimesele kõnele tahaksin ma weel ühe ehk teise märkuse juurde lisada. See nähtus, mille peale siin tähelpanu mõne eelkõneleja poolt juhiti ja mida härrad kommunistid püüdsid seletada kodanlise korra pahena (Wahelhüüe J. Reesen'i (wäljasp. rhm.) poolt) ... ja mille peale wäärilise wastuse härra Riigikogu esimees neile juba andis, tahaksin peatada selle nähtuse juures, et ärilise tegewuse segamine riigi tööga kõrgemate ametnikkude ja ministrite poolt — wõimaldab korruptsiooni. See nähtus on paratamata pärast sõda ja rewolutsiooni. Kuid meil laieneb see, muutub üldiseks moraaliks. Ma tuletaksin meelde üht kirjanduslikku protsessi, mis oli paar aastat tagasi, kus härra Päts kaebas ajaleht „Sotsiaaldemokraadi“ toimetaja härra Jans'i kohtusse, sellepärast, et härra Jans oli oma lehes kirjutanud, et härra Päts on oma Eestis laialttuntud nime peale toetades Harju panga aktsiad saanud. Ma ei pretendeeri, et see meeldetuletus otsekohe täpipealne on, kuid umbkaudu on see õige. Ja siis kui see asi läks kohtusse, siis kaebealuse kaitsja tõi ka wastawad tõendused ette, et Harju pank, kelle aktsiad sel ajal härra Päts sai, oli Eesti riikluse wastaste käes. Et nendest aktsiatest oli ka suure osa saanud härra Päts. Härra Päts ei olnud sel kohtu asjaajamisel mitte isiklikult ja ka härra Jans ei olnud isiklikult kohtus esinenud. Wäga huwitaw ja iseloomustaw meil walitsewa meeeloole kohta, ma ütleksin riigimeeste ärilise eetika kohta, oli kahekõne, mis kahe kaitsja wahel, see tähend

dab härra Pätsi ja härra Jansi kaitsja wahel tekkis. Härra Pätsi kaitsja toonitas muuseas, et „minu wolitaja on wäga palju oma aadete eest kannatanud, isegi wangis istunud ja on wanaks saanud ja sellepärast on arusaadaw, et tema katsub oma majanduslikku seisukorda nüüd kindlustada.“ Härra Jansi kaitsja wastab selle peale, et „minu wolitaja on weel rohkem aadete eest kannatanud ja ei ole ka mitte wäga noor, kuid tema ei ole neidsamu järeldusi teinud“. Sellepeale wastab härra Pätsi kaitsja „seda pahem temale“. Ja sellega oli kahekõne lõpetatud.

Ja ka ajakirjandus leidis, et asi on täiesti selge. Tähendab, meie asume sellel seisukohal, et iga seltskonnategelane teatud wanaduses peab püüdma oma majanduslikku seisukorda kindlustada, ma lisaks juurde, „maksu mis maksab“ kindlustada ja kui ta seda teinud ei ole, noh -- siis seda pahem temale! Niisuguseid asjaolusid ei saa tõsise riigimehe eetika seisukohast täitsa õigeks pidada.

Keegi eelkõneleja nimetas ka, et suurte meeste eeskuju mõjub ka wäiksemate peale. Kindlasti nii, muidugi mõjub. Tooks ühe näituse alles minewast aastast. 1922 a., pärast seda, kui põllutöeministri abi härra dr. Raamot oli suureks äritegelaseks ja mitme aktsiaseltsi direktoriks saanud, siis nähtawasti arutasid põllutöeministeeriumi ametnikud ka nii, et kui ministri abi teeb äri awalikult, mispärast meiegi siis halwemad oleme? Ja asutasid oma osaühisuse, mida, kui ma ei eksin, nimetatakse ametlikult: Põllutöeministeeriumi ametnikkude osaühisus „Agrikultuur“ ja mis tegutseb sellesama põllumajanduse alal, kui tema asutajadki ministeeriumis. Ma ei taha ütelda, et see siis ka mingisugune wäärähtus on, aga niisugune seisukord, kus üksikute ministeeriumide ametnikud oma juhtide eeskujul hakkawad sellel samal alal äri ajama, mille alal nemad riigi teenistuses on, see seisukord ei ole loomulik. Siis kujutage ette, kui kaugele see niiwiisi wiia võib. Mina oletaksin siis, et kui see nii edasi areneb, siis metsadepeawalitsuse ametnikudel peaks olema samuti õigus asutada mingisugust metsatööstuse alal tegutsewat omawahelist era-osaühisust; võib olla postipeawalitsuse ametnikud tahawad asutada mingisugust erapostiagentuuri, kui see lubatud on jne. Waadake, see näitab, et meil mitte ei saa kind-

lat wahet tehtud selles, et kes on wastutawa koha peale kutsutud riigi töös, et see peab loobuma ärilistest ettewõtetest, pealegi niisugustest, mis riigiasutustega seotud on, ehk mis ei luba küllalt erapooletult talitada oma otsekohestes riigi ameti huwides.

Siin nimetati ka osawõtet ühistege-likkudest asutustest ja ma kuulsin, et koh- tade pealt paremalt tiwalt öeldi sellele wastu, et ka see olla hukkamõistetaw. Ei, minu härrad, see pole nii. Meil on weel makswad weneaegsed seadused ja muuseas ka see osa, kus selgesti öeldud on, et ühistege-likkudest ettewõtetest osa- wõtmine ei ole mitte keelatud kõrgema- tele riigiametnikkudele ja isegi ministri- tele.

Ma ei taha mitte öelda, et see kokku- leppe punkt 5. oleks kõige paremini redi- geeritud. See on õige, et ta ei ole päris õnnelikult redigeeritud. Ka ei ole see lõpulikult tähtis meie arupärimise juures, kas olid härra Ipsberg'i ärasõidu tähtpäe- wad nii, nagu härra minister püüdis sele- tada. Nad tõelikult nii küll ei olnud, aga kuj nad ka oleks olnud, siis see moment pole ikkagi tähtis. Mitmed eelkõnelejad püüdsid selle küsimuse keskpunkti wiia selle koha peale. Riigikogu liige härra Ast rõhutas isegi, et kõik see arupärimine on üks wäikene asi, mida pilpa peal hoida tuleb ja et see kõik pole seda wäärt, et temast arupärimist teha. Selle arwami- sega ei olnud wist päri isegi härra teede- minister ise ja ka mitte härra Riigi- wanem. Nad ütlesid siit kõrgelt kõne- toolilt, et jah, kokkulepe pole mitte täi- detud. Siin on tähtis nimelt see, et see kokkulepe, mis peab meile püha ja puu- tumata olema, et see kokkulepe ei ole täidetud.

Need näited, mis ma ette tõin, sada- matehaste waranduste likwideerimisest, olid selleks, et näidata, mis sünnib, kui äri ja riigiteenistus segatud on. Kui siin seatakse küsimus ülesse, oli siis seal ku- ritarwitusi, kas ja kui suuri summasid sai riik kahju, — siis wastaksin mina selle peale, et ka see küsimus ei ole praegu mitte tähtis, ei ole meie arupärimise alu- seks, see on lõpulikult kas riigikontrolli, ehk kohtu asi, ja kui ka selguks, et seal pole riik mitte kahju saanud, siis ei muuda see mitte neid asjaolusid, mille tõenduseks need andmed ette tõin. Mitte sellepärast ei toonud mina neid andmeid siin ette, et näidata riigi warandustega mitte õieti

talituste peale, waid et näidata, mis moodi ärilises tegewuses olew minister wõib arusaamatusi tekitada tema äri ja tema ministeeriumi ametkondade wahel.

Kui härra Riigiwanem seletada püüdis seda sama wäga nõrka wäidet, mis teedeministergi ette tõi, et ministrit ei olnud sel ajal siin, et ta oli väljaspool Eesti piirisid, siis oleks wõidud ütelda, et härra minister, miks ei teinud Teie korraldust, kui Teil teada oli kokkulepe, — ma ei räägi ameti mahapanemisest, miks ei teinud Teie korraldust, et see äri, mida Teie juhtisite, et see äri mitte riiklikka hankesid, riiklikka ostmisi selesama, Teile alluwa ametkonna asutustes ei toimetaks?! Miks ei keelanud Teie oma ärile ära riigi waranduse ostmist teile alluwast ministeeriumist, öeldes, et see wõiks minu, kui ministeeriumi juhi peale warju heita? Seda, waadake, pole teie, härra minister, mitte teinud.

Andmetest, mis ma ette kandsin, selgus, et aktsiaselts „Atlanta“ oli esinenud mittedisidilisel wiisil, saates oma esitajaid, kui eraisikuid, — peale oma ametlikkude esitajate. Härra minister arwas, et kui mina nimetasin neid kaasuhatuse liikmeid, siis olla mina tahtnud nende rahwust alla rõhutada. Ei, mitte sellepärast ei luge nud ma neid nimesid ette. Ma tahtsin ainult näidata, millises õhkkonnas teguiseb Eesti wabariigi minister ja et see äri ei ole mitte väljaspool kahtlust oma renomme poollest. See olgu seekord ainult mööda minnes tähendatud. Muuseas nimetaksin ma weel, et sama „Aserini“ inseneer Rossman ehitab praegu teedeministeeriumi maja Toompeal.

Selgus, et selle arupärimise peale antud wastus härra teedeministri ja Riigiwanema poolt — mitte kedagi Riigikogus rahuldanud ei ole. Ei ole Riigikogu liigete poolt ühtegi häält olnud kuulda, mis seda wastust rahuloldawaks oleks tunnistanud, välja arwatud ehk härra Ast'i seletus. (K. Ast (sd.): Mina ei ole seda rahuloldawaks tunnistanud.) Seda oletati siiski paremal tiival, kus wäga rahul oldakse Teie kõnega. Lõpuks tähendati, et Riigikogus wast ehk walitsuse usalduse küsimus üles tõstetakse. Seda ei ole senni mitte tehtud. (Wahel hüüded: Seda on tehtud!) Kui on arupärimise peale antud wastus tõesti rahuloldaw, siis esitatakse ju lihtülemineku-wormel. Miks ei ole siis seda keegi teinud? Kui aga, nagu

praegu, on selgunud, et esitatud arupärimise peale antud wastus on mitterahuldaw, siis tehku walitsus, nii kui ma juba tähendasin oma eelmise kõne lõpus, — sellest wastawad järeldused! Sellepärast esitan järgmise ülemineku-wormeli:

„Ära kuulates Wabariigi Walitsuse wastust arupärimise peale walitsuse kokkuseade kawa ja tööplaani p. 5-da mitte täitmise üle, loeb Riigikogu selle wastuse mitte rahuloldawaks ja konstateerib, et Wabariigi Walitsus ei ole mitte täitnud kokkulepet, mis tema ametisse kutsumisel esitati Riigikogule härra Riigiwanema poolt — awaldab umbusaldust härra teedeminister Ipsberg'ile ja läheb päewakorras edasi.“

Teedeminister K. Ipsberg: Lugupeetud rahwasaadikud! Mina andsin seletusi nende asjade kohta, mis isiklikult mind puudutasid. Minu ülesanne ei olnud siin mitte kokkuleppe mittetäitmisest kõnelda, seda ülesannet on härra Riigiwanem teinud. Mulle tulid need etteheited, mis härra Weberman'i poolt tehti, nii ootamata, et ma nende peensuste kohta ei saanud sel silmapilgul muud midagi ütelda, kui kõige parema südametunnistuse juures kinnitada, et olen asju ajanud aumehena. Mul on seda wõimalik dokumentaalselt tõendada. Olen jälginud lauregistrist kirjawahetust, mis teedeministeeriumil ettetoodud müümise kohta olnud. Sealt olen leidnud järgmised resolutsioonid — algdokumente ministeeriumis ei ole, on wist riigikontrollis. On tulnud ministeeriumile üks hindamise akt ja 29-dal augustil on ta edasi läinud minu resolutsiooniga „Ega minul akti tarwis ole, palun saata sadamatehaste juhatusel“. Mul kõiki resolutsioone täpealt meeles ei ole, neid tuleb päewas kümnete kaupa kirjutada. Nagu näha, on seal mingisugune ettepanek ja ma ei saa seda mitte näha, kelle poolt ta on tulnud, aga ta on minu resolutsiooniga 31-sel meriasjanduse peawalitsusele saadetud, nimelt: „endisele kirjale täienduseks. Soowitan „Atlantale“ müügist ära ütelda, sest nagu näha on „Atlanta“ pakkumine odawam, kui hindamine.“ See oli siin ka ainukene õige korraldus, mis mina, kui minister, wõisin teha ja mis igaüks minu asemel oleks teinud. 1-sel wõi 2-sel septembril sõitsin ma ära (E. Weberman (rhws. w.): 3-dal ütlesite Teie ju enne.)

Mul ei ole kindlasti meeles, kuid see oli üks laupäewane päew, kas see oli 2-ne wõi 3-mas, seda ma kindlasti ei tea ja ma arwan, et sellel ka mingit tähtsust ei ole.

Nüüd on waheaeg selle kirjawahetusega. Alles 12. septembril, see oli 2 nädalat pärast minu ärasõitu, tuleb meriasjanduse peawalitsusest järgmine kiri (L. Johanson (sd.): Lubage siia.) Olge lahked, astuge minu kõrwale, pole Teil ju midagi karta. Ette kandes masinate ostu- ja hindamise akti teatab meriasjanduse peawalitsus, et 21. septembril enampakkumisel müügile on määratud masinad, mille jaoks alushinda määrata palub. Iga enampakkumise juures on seaduse järele kohustatud selle asutuse ülemus, kes müüki korraldab, alghinda määrama. Selle alghinna määramiseks ei ole mitte otsekohe resolutsioon järgnenud, waid on järelepärimine saadetud teedeministeeriumi meriasjanduse inspektor Leppik'u poolt sadamatehaste juhatusele. „Palun wiibimata teatada müügilemääratud asjade umbkaudne kaal, see on — asjade kohta, mis tähendatud aktides punktide nii ja nii all on nimetatud.“ Selle peale on sadamatehastest wastustulnud 18. septembril. Seal on üksikasjaliselt üles wõetud asjad, millede kohta hindu nõuti. Ma ei hakka neid üksikult üles lugema. Seal on õhu-reserwuaar, raudkast, aurumasinaid, ja nii ja nii suurune puudade arw. Nende andmete põhjal on siis alghind määratud ja 21. septembril saadeti teedeministeeriumist kiri wälja meriasjanduse peawalitsuse kirja peale 12. sept. s. a. nr. 5705 all. Septembrikuu 21. päewal enampakkumise jaoks alghindade määramise kohta on teedeministri abi järgmist kirjutanud: „alghindadeks wõtta hindamise akti nr. 314 hindu. Anti pp. 2, 3, 4 — komisjoni esimehe eriarwamise järele.“ See on ministri abi resolutsioon ja seda tuleb arwesse wõtta. Ma küsin siis nüüd, härrad rahwasaadikud, mis on siis minule siin ette heita? Härra Weberman oli paari minuti eest siin kõnetoolil ja ütles, et „jah, kõik on wäikene asi, aga oleks minister korralduse teinud!“ Ma olen teile nüüd näidanud, et ma olen sarnase korralduse teinud, nimelt „Atlantale“ müügist ära ütelda ja usun, et see korraldus ei ole härra Weberman'ile mitte teadmata, sellepärast, et härra Weberman'il, nagu näha, on olnud kõigi kohta andmed, kuid ta on waikides sellest korraldusest mööda läi-

nud. Kes on siis siin autult talitanud, kas härra Weberman wõi mina? Ma palun selle üle seletust, kas wõib niiwiisi süüdistusaktisid ette tuua, kuna seda sarnaselt kusagil korralikus asutuses ei tehta ega ei mõisteta mitte niiwiisi kohut. Teile oli wäga hästi teada, et kõik korraldused olid tehtud, aga teie läksite sellest waikides mööda.

Ma ütlen paar sõna härra Tallmeister'i kohta, kes arwas heaks ütelda, et, waadake, mina olen Teid aumeheks pidanud, aga nüüd olen ma sellest loobunud. Kui teie niisuguse labase anekdoodi põhjal, mis omast noorestpõlwest on teile meelde jäänud, minu auga, nii ütelda mängida tahate, siis, waadake, see ei tee teile, kui kristliku rühma esitajale, mitte au. Need on faktilised andmed, mida mina siin ette toonud olen.

K. Ast (sd.): Meil on nüüd, härrad Riigikogu liikmed, aega olnud wahepeal waimu kõrwal ka oma keha peale mõtelda ja selle tagajärjel on osalt raugenud see pinewus ja see üleskruwitud meelteseis, mis enne selle arupärimise arutamise juures esile tuli. See on wäga hea ja kahtlemata jääb ütlemata nii mõnigi terawus, mis muidu näis paratamatuks saawat. Aga ma luban siiski endale härra Riigiwanema kõne juures natukene peatada. Kahtlemata kuulasid Riigikogu liikmed senni peetud kõnedest just kõige suurema huwiga härra Riigiwanema kõnet. Härra Riigiwanem oma kõnes wäljendas seda mõtet, et Eestis on kahtlustamine niiwõrd üldiseks muutunud, et lähemas tulewikus ei leia enam ühtegi korralikku inimest, kes tahaks ministriks hakata, kõik olewat, nagu härra Riigiwanem ütles, wõi kõiki on püütud surnuks lüüa. Wäljamaal ei olewat härra Riigiwanema arwates lugu mitte niisugune. Ma ei saa tsiteerida härra Riigiwanema sõnu, aga ta ütles umbes niiwiisi: wäljamaal tungitakse ka kallale, aga siis, kui on kindlad asjalikud andmed, ja kui seal on inimene poliitiliselt wõimetuks tehtud, siis on ta ka lõpulikult surnud, kuna meil pidawat kallalekippumised kandma üldist laadi ja ilma ühegi põhjendusest. Aga... (Hulgalised wähelehed, mürä.)

Juhataja **K. Wirma** (helistab): Palun rahu!

K. Ast (sd.): Aga lugu, austatud härrad, on ikka sarnane, et wälismaadel, nagu ma juba oma esimese ülesastumise

juures tähendasin, on isikute eneste hindamine sootu teistsugune, kui meil. Härra Riigiwanem ütleb õieti, et kui wäljamaal keegi on poliitiliselt wõimatuks tehtud, et siis on ta ka lõpulikult surnud. Aga meil liigub küllalt elawaid korjuseid, kes on moraalselt surnuks löödud, aga kes ei mõtlegi weel lahinguwäljalt taganeda. Selles on õieti wahe meie ja wäljamaa wahel nendes küsimustes. Härra Riigiwanem ütles, et siis oleks sootu teistsugune lugu, kui julgeks need, kes süüdistusi tõstawad, wälja astuda, selle asemel, et üldiselt kõnelda. Aga, kas härra Riigiwanemal on see teadmata, et tihtilugu ei ole asjas nii tähtis täpipealne informatsioon, fakteid nimetamine, kui üldiselt kujunenud asjade wahelkord. Tihtilugu on just see kõige tähtsam, kuidas üldiselt asjad on kujunenud, wäikesed faktid kokku sulades üheks põletispunktiks kujunenud asjale ilme annawad. See on wahel kõige tähtsam. Ei saa mitte salata, et meil on osalt nagu haiglane meeelolu kõigis paljastamise asjades tekkinud. Wõib olla on meie ajakirjandus, kui weel seda silmas pidada, et meil on isegi eriline ajakirjandus tekkinud paljastamise jaoks, närwilisem, kui ta olla tohiks. Tõepoolest tuleb meil palju sarnaseid juhtumisi ette, kus kiwa ilma walimata aeda wisatakse, aga härra Riigiwanem, — kahjuks ei ole ta siin, — peab ometi sellega nõus olema, et mina nende hulka mitte ei kuulu, kes sedawiisi kiwa püüaks pilduda. Asjata arwab härra Riigiwanem, et minu ülesastumine sarnase üldise iseloomuga pidi olema. Ei saa teisiti arwata, et härra Riigiwanem sel silmapilgul minu ülesastumist mõtles, kui ta nimetas kõrgel kohal majaostmist. Mina oma ülesastumisel nimetasin majaostmist kõrgel kohal ja härra Riigiwanem teeb järelduse, nagu ei oleks mina julgenud ütelda, et just tema maja mõtlen, ja nii pidi tema ise teatama kõnetoolilt, et tema on see majaostja. Kahtlemata on härra Riigiwanemal õigus, kui ma kõrges kohas majaostmisest rääkisin, siis mõtlesin ma härra Riigiwanema majaostmist. Aga ma arwan, et härra Riigiwanemal mitte mingisugust õigust ei ole minult nõuda, et ma seletaks, kuidawiisi ja missuguste rahadega tema selle maja on osnud. Kust wõim mina teada, kust kohalt on härra Riigiwanem selle raha saanud, kas tema on laenanud, wõi mõnda muud krediiti tarwitanud, seda ei wõi ma teada, ma

wõin ainult ühte öelda, et mina olen kindlasti weendunud selles teadmises, et kui härra Päts ei oleks mitmekordne riigipea Eestis olnud, siis ei oleks tema seda kõrgel kohal asuwat maja mitte omandanud. Rohkem ei tea mina midagi öelda, sarnane on minu kindel weendumus, ja kui minu käest rohkem nõutakse, siis wastan mina, et mina ei tarwitse midagi rohkem öelda, ja keegi ei saa nõuda, et mina rohkem ütleks.

Ma ei saa aga seda ütlemata jätta, et kui härra Riigiwanem on üles tõstnud kabineti usaldusküsimuse, siis see tema poolt wäga osaw manööwer on. Aga ta on sellesama manööwriga seadnud härra teedeminister Ipsberg'i küsimuse ühendusse terve kabineti saatuse küsimusega. Meie põhiseaduse põhjal on Riigiwanemal kahtlemata õigus Riigikogu poole usaldusküsimusega pöörata, meil on selles asjas juba pretsedentki olemas, mil Eestis Riigiwanem pööras usalduse saamise mõttes Riigikogu poole, see sündis nimelt esimese Riigikogu ajal härra Kukke Riigiwanem olles. Nagu mäletate, oli selleks põhjuseks Kiisel'ile armuandmise küsimus. Tol korral andis Riigikogu walitsusele usalduse wootumi; aga kes tuleks teie hulgast tõendama, et see usalduse wootum, mis tol korral anti, oleks tõstnud walitsuse prestiishi. Ma ei kõnele mitte, kui ma walitsuse prestiishist räägin, teatud walitsuse prestiishist, waid räägin üldse walitsusest. Kes teist tuleks ja tõestaks südametunnistuse järele, et see wootum walitsuse prestiishi Eestis tõstis? Teie, austatud härrad, peate ütleva, et tolle aktiga esimene Eesti Riigikogu kodanikkude silms ei tõusnud mitte. Ja ma leian ka praegusel silmapilgul, ning olen kindlasti weendunud selles, et andes usalduse wootumi walitsusele, mida Riigiwanem Riigikogult weel täna peab saama, niisamasugune õnnetu usalduse wootum oleks, kui tolgi korral. Siis on see uus hoop meie riikluse pihta ja meie walitsuse pihta. Siis awal dab see teatud diskrediteeriwat mõju meie walitsuse peale, meie walitsuse hindamise suhtes ja sellepärast arwan mina, et see wäga õnnetu asi oli, et härra Riigiwanem kabineti saatust on tarwilikuks pidanud härra Ipsberg'iga siduda, kuna tal ometi täieline õigus on kokkuleppe põhjal, mis kewadel loodud, härra Ipsberg'i isikut kabinetist eraldada. Aga, et härra Riigiwanem seda mitte ei ole teinud, et härra Riigiwanem on pida-

nud tänaste läbirääkimiste järele tarwili-
kuks üldist usaldusküsimust üles wõtta,
siis ütlen mina — on ka see väga ka-
rakterline; täna õhtul peetud läbirääki-
miste käigu loos on see moment wist
kõige iseloomustawam praeguse walit-
suse kohta, kuna härra Riigiwanem õieti
nagu wäljakutse on heitnud, kuna härra
Riigiwanem nagu prowotseerinud on selle
küsimuse kohta weel kord sõna wõtma,
siis luban mina enesele öelda, et imestada
ei ole seal midagi, kui härra Riigiwanem
teedeministri küsimust kabineti küsimu-
sega ühendab. Mul on juhus kord olnud
Asutawa Kogu kõnetoolilt ütelda — aga
wõib olla ka pärastpoole Riigikogu kõne-
toolilt — härra sõjaministri kohta, nimelt
telleaegse sõjaminister härra Soots'i
kohta, et tema koht ei ole mitte meie sõja-
ministeeriumi esotsas, et ta sealt wõi-
malikult peatselt lahkuma peaks. Aga
täna mina tahan ütelda, et kui mitmeid
asju minewikust meelde tuletada, siis
peame küsima: kas praegune Riigiwa-
nemgi küllalt õnnelik kuju, küllalt õnnelik
figuur on meie Wabariigi Walitsuse ees-
otsas? Siin on juba meelde tuletatud, ni-
melt härra Weberman'i poolt, härra Riigi-
wanema protsessi minu parteiseltsimehe,
„Sotsiaaldemokraadi“ toimetajaga. Lugu
on umbes niisugune. — Ma ei hakka
mitte detaile meelde tuletama — et härra
Jans väga raske süüdistuse praeguse
Riigiwanema wastu oli tõstnud, ajal, mil
lõuna frondil sõda peeti landeswehri
wastu. Üks pank, mille lähedal seisib
härra Päts, oli rahalises läbikäimises ühe
teise pangaga, kes otsekoheses joones
krediteeris neid, kes meie wastu wäljas-
poolt sõjaga olid kallale tulnud. Kohtus,
kus asi arutusel oli, ei wõinud Riigiwa-
nema wolinik mitte ümber lükata kirja-
likka materjaale. Kohus ei teinud selle
asja kohta üldse sisulist otsust, sellepärast,
et sisuliselt olid need andmed, mis
ilmunud „Sotsiaaldemokraadis“ kõik õi-
ged. Jans mõisteti süüdi ainult selles, et ta
oma juhtkirjas olewat kõlbmata sõnu tar-
witanud nagu: härra Riigiwanemal ei ole
aumõistet, et ta on riigi äraandja me-
nende sõnade pärast, mitte faktilise ma-
terjaali awaldamise pärast, mõisteti Jans
süüdi. Juhtkirjas ilmunud teadete asjus
wõeti süüdistus härra Jansi pealt tagasi.
Ma pean ütleva, et kui Prantsuse waba-
riigis sõjaajal oleks olnud ühegi ministriga
wõi mõne muu kõrgel kohal seiswa isiku-
ga sarnane skandaalne kohtuprotsess

ette tulnud ja kui kaebaja seal samasuguse
Pürruse wõidu oleks saanud, nagu härra
Riigiwanem Päts sai, siis ei oleks see
mees enam Prantsuse riigis aktiivseks
tegelaseks jääda wõinud, waid ta oleks
just olnud üks nendest, keda härra Riigi-
wanem surnukslöödud suuruseks nime-
tas. Tuletan lõppude lõpuks meelde Ing-
lis-Balti tehase asja, mille puhul oli arupä-
rimine Riigikogus kohtuwõimude peale
mõju awaldamise kohta. Selle katse
kohta seletas härra Riigiwanem Päts,
nagu oleks see ainult informatsiooni and-
mine olnud. Sellest asjast rääkis juba
minu seltsimees Johanson. Peame jälle
ütleva, et kui mujalpool oleks riigipea
niiviisi talitanud, kui mujal oleks toodud
sarnased andmed esile, siis ei oleks wõi-
nud see mees riigi esotsas püsida. Mina
ei oleks muidu nende küsimustega esine-
nud, kui härra Riigiwanem ei oleks sel-
leks prowotseerinud. Igatahes, niikaua,
kui praegune walitsus tema esimehega
püsib, niikaua on asjata loota paranemist
niikaua teie korrupsiooni wõita ei saa.

A. Janson (wäljasp. rhm.): Härra
Tõnisson'i kõne puhul hüüdsime meie
wahele: „Ideaalne kommunist“. (J. Tõ-
nisson (rhw.): Kas kuulete?) ning
kutsusime teda oma ridadesse. Tõepoo-
lest, mina ja härra Tõnisson leidsime sar-
nase ühise keele, (J. Tõnisson (rhw.):
Mis Teie nüüd niisugust tühja
juttu ajate.) et ma ei suuda hoiduda
kiusatusest, katsuda teha härra Tõnisson'ist
tõsist kommunisti. (Üldine naer.
Juhataja K. Wirma kõlistab:
Palun rahu.) Soowitaksin temale lu-
geda natukene rohkem Marx'i, Engels'i
ja Lenin'i kirjatöid ja see wiiks pärale.
(Üldine naer.) Praegu aga, tahaksin
puudutada õieti neid. (J. Tõnisson
(rhw.): Mitu anneton Marx'i kir-
jatöid!...) Wabal ajal uurige järele,
kui palju tal on... Tahaksin puudutada
neid ühiseid seisukohti, millele meie härra
Tõnisson'iga ühtlaselt wälja jõudsim. Nii
hästi härra Tõnisson, kui ka mina leid-
sime, et sahkerdamine ja isiklikkude
taskuhuwide tagaajamine on muutunud
ühiskonnale hädaohtlikuks. Kui juba härra
Tõnisson leiab, et see hädaohtlikuks on
muutunud, kuiwõrd rohkem peab seda
konstateerima tööliklass ja kõik kehwi-
kud. Teiseks oli ka härra Tõnisson sellega
nõus, et walitsuse wõimu kasutatakse kur-
jasti oma isiklikkudes huwides. Edasi ei

waielnud härra Tõnisson-ka selle wastu, et üksikud ausad tegelased tõrjutakse juhtivatelt kohtadelt välja. Et üksikud ausad tegelased on olemas, seda rõhutasin ka mina omas eelmises kõnes. Üks neist ausatest tegelastest, kes riigi wõimu oma isiklikkudes taskuhuwides ei ole kasutanud, on meie arwamise järele härra Tõnisson. Edasi, ühel häälel jõudsimise kokuleppele, et kodanline kord sarnasel kujul, nagu tema praegu olemas on, on määratud häwinemisele. Suure huwitusega kuulasin ma härra Tõnisson'i seisukohta, et ka tema ei eita, nagu wanasti, sotsialistliku ilmakorra wõimalust tulewikus. (Segane wahelhüüe J. Tõnisson'i poolt.) Minule ja minu rõhutamiselistele paistis, et teie tõendasite, et sotsialistlik ilmakord on ka wõimalik tulewikus...

Lahkhelid tekkisid küsimuse kohta, kuidas selle sotsialistliku ilmakorra juurde jõuda. Härra Tõnisson'i arwates on see sotsialistlik ilmakord õige kaugel tulewikus; enne peaks teostatud saama tõsine demokraatia. Härra Tõnisson kõige oma kobamiste ja otsimiste peale...

Juhataja **K. Wirma**: Rkl. Janson, ma ei tea mitte, kuidas see kõik selle walitsuse deklaratsiooni 5. punktiga ühenduses on.

A. Janson (wäljasp. rhm.): ... silmapilk, silmapilk. Härra Tõnisson leidis, et on waja puhastust ette wõtta, aga kuidas puhastust ette wõtta ja kuidas seda läbi wiia, see jäi härra Tõnisson'ile enesele tumedaks. Ta arwas, et see olla wõimalik senati rewisjonil läbi. Noo, aga misugusi kindlustusi puhastustöö suhtes pakub senati rewisjon? Aga kui rewideerijaks saab sahkerdamise kalduwustega isik? Wõib olla satubki sarnane isik, kes oma taskuhuwide peale välja ei lähe, — aga teda tõrjutakse välja, nagu omal ajal härra Tõnisson välja tõrjuti. (Wahelhüüe keskelt: Önnetu mees!) Mina rõhutasin oma kõnes, et puhastustöö wõib läbi wiia ainult töörahwas ja töörahwa walitsus. Härra Tõnisson asus eitawale seisukohale: „ah, mis nüüd töörahwas... kas ja kuidas moodi see sellega walmis saab!“ Ma küsiks — kes on huwitatud sahkerdamisest, sellest, et riigiwõimu kasutatakse isiklikkudes taskuhuwides. Ma tähendasin juba, et kapitalism on välja arenenud

õieti rööwkapitalismiks, rööwkapitalism ei suuda aga loowat tööd teha, ta elab sahkerdamisest, järjelikult kapitalism on muutunud sahkerdamiseks, ning walitsew kiht elab õieti sahkerdamisest. Arusadaw on selle kihi huwidest igat sahkerdajat wõimalikult toetada. Hukkamõistmise osaliseks saab ainult see, kes nõnda ütelda „ne po tshinu berjet.“ Ja kui on niisugune walitsuse liige, siis awaneb wõimalus wälkest walitsuse kriisi teha. Ausus on sahkerdajate ringkondades kõige rohkem wihatud omadus ja et see tõesti nii, seda näitab ka härra Tõnisson'i erakonna kokkukuiwamine. Kuid sahkerdamine lõikab kõige walusamini töörahwa lihase, sellepärast on tema huwidest, et kõik sahkerdajad saaksid liikumisest kõrwaldatud. Töörahwa huwidest on anda teed kõigile ausatele isikutele, olgu ta ilmawaade missugune tahes, kui tema aga ausalt omakasupüüdmata töötada tahab töörahwa huwide kaitseks ja sahkerdajate omade wastu.

Töörahwas terwitab sarnaseid isikuid alati, kandku nad Jaan Tõnisson'i wõi mõnda teist nime. Spetsi koht on neile alati kindlustatud. (Naer.) Teine küsimus on aga, kuidas saab töörahwas wõimaldada sarnastele spetsidele töötada ja neid kaitsta, et nad mitte välja ei saaks tõrjutud? Sarnast wõimu töörahwal praegu ei ole, sellepärast ei suuda ta seda teha. Eeltingimiseks on just wõimu oma kätte wõtmine, ja wõttes wõimu oma kätte, loodab töörahwas kõigile sahkerdajatele kätt peale pannes niikaugele jõuda, et ta wõib maad anda tõsisele demokraatiale. Mitte nii, härra Tõnisson, nagu Teie arwate, et jõuame kord sotsialismile demokraatia kaudu, waid ümberpöördukt; — ainult töörahwa wõimuwalitsuse ja sotsialismi kaudu jõuab kord tõsiselt demokraatiale. Jätke unistused demokraatiat terwendada kogupõllumeestele augu pähe rääkimisega. Rääkige neile auku pähe, wõi sõimake neid raswaläinud jääradeks, nagu omal ajal seda tegite — see on neile, nagu hani selga wesi. Kui teil „tõsise demokraatia“ kasud südame peal, siis asuge tegudega töörahwa ühisesse wäerinda, wõitlusesse töörahwa ühisesse wäerinda! Mitte sõnu tegema, waid tegusid. Siis olge terwitatud, spetsi koht on teil kindlustatud tulewikus. (A. Janson'i (wäljasp. rhm.) kõnet saadab üldine lõbusnaer.)

E. Weberman (rhws. w.): Lugupeetud rahwasaadikud! Härra teedeminister tõi siin ette mitmesuguseid andmeid ja kinnitas, et minul, kui arupärimise põhjendajal, olla need andmed kõik teada. Ja et ta oleks walmis neid andmeid kui ka tema kõnes nimetatud resolutsiooni igale Riigikogu liikmele näitama. (Teedeminister K. Ipsberg: Ma näitasin k.a.) Jah, härra Bauer'ile, aga mitte mulle. Kui mina siis läksin pärast seda kohe härra teedeministri poole walitsuse looshi juurde, üteldes, et wäga kahju, minul seda resolutsiooni ei ole, kas Teie ei wõiks seda mulle näidata, — siis küsib härra teedeminister: — aga näidake Teie enne oma aktisid. Mina wastasin selle peale, et minul akte ei ole, on ainult mõned ärakirjad, ja neid ma kellegile näidata ei wõi. Siis lõppes sellega, et härra minister löi raamatu minu nina ees kinni ja mina olin sunnitud sellelt kõrgelt kohalt tagasi minema oma platsile. Siis hüüab härra minister, et tulge nüüd, härra Weberman, tagasi. Selle peale wastasingi mina, et „narrida ma ennast mitte ei lase.“ Siis teeb minister koha pealt, nagu paljud nägid, niimoodi sõrmega, (Näitab käega kutsudes.) ja mina wastasin temale samasuguse shestiga. Mina arwan, et igal Riigikogu liikmel kui rahwasaadikul on õigus Wabariigi Walitsuselt ja igalt üksikult ministrielt aru pärida, ja et tema walijad wõivad temale täie usaldusega saata andmeid, mida temal ei pruugi kellegile näidata. See on harilik parlamendi uusust. (Teedeminister K. Ipsberg: Teil on häbinäidata.) Ei, mitte häbi ei ole mul neid näidata, waid kui Teie kuulete, kes olid need ametnikud, kes riigi tõisedid huwid kõrgemale seadsid teenistuse kaotamise kartusest, siis kihutate nad minema. Aga see uusust, mida härra minister ette tõi, et tema wõida minu käest andmeid nõuda, seda uusust ei ole kusagil. (K. Tonkman (põl.): Aga Inglismaal?) Ei, härra Tonkman, ammuigi mitte Inglismaal. Kui mina kõiki neid andmeid mitte ette ei kandnud, siis sellepärast, et see oleks ehk wäga igaw olnud. Oletame, et kõik see waidlus on asjata, ja et müügi asjas on kõik korras. Ma ju ütlesin, et seda eitada ja ütelda, et „Atlanta“ neid masinaid, millest jutt, mitte saanud ei oleks, ei saa, sest Teie resolutsiooni peale waatamata wõttis ta need wastu. Mina ei tea, aga Teie reso-

lutsioon on... (Teedeminister K. Ipsberg: Mul ei ole siin pistmist. Teie aga ei julge korrata!) Miks ma ei julge korrata, kuid mina ei tarwita sarnaseid sõnu — „kas pistmist on wõi mitte“ — ja palun härra ministrit ka wahelhüüetena parlamentlist keelt tarwitada. Härra ministri tõendus, et temal olla resolutsioon tehtud, see tõendus näitab weel kord, kui wõrd „Atlantal“ mõju oli, et ministri resolutsiooni peale waatamata asjad ikkagi ära müüdi. Seletage seda, kuidas teie tahate, kuid see jääb faktiks. Kuid see ei ole siin mitte nii tähtis, peaasi aga, mis kõikide poolt on toonitatud, on, et see walitsuse liige ei hoiab Wabariigi Walitsuse prestiishi mitte küllalt kõrgel. Arwamine, et kõik ei ole korras, wõimaldab näpuga näidata sarnase kõrge isiku peale, kui seda on Eesti wabariigi minister. Härra Riigiwanem nimetas muuseas oma wastuses selle kokkuleppe puhul, et arwustataw kokkuleppe punkt oli kokku seatud laiemate hulkade rahuldamiseks. Kahjuks ei ole härra Päts mitte praegu siin, ma küsiksin, kas kokkuleppe tehakse ainult kellegi rahuldamiseks wõi selleks, et seda täita? Minu arwamise järele on kokkuleppe kontrakt, sinna seatakse ju tõsised asjad ülesse, mida tema kokkuseadja tahab tõsiselt täita, aga mitte kellegi rahuldamiseks. Mina arwan, et kõige raskemaks süüdistajaks täna härra teedeministri wastu on kõigepealt härra teedeminister Ipsberg ise. Minul ei ole sellele palju juurde lisada. Kuid ma tahaksin ainult ühe faktilise näituse tuua selle üle, mis härra Riigiwanem siin ministrite ärilise tegewuse kohta nimetas. Mul ei ole see täpselt meeles, kuid mõte oli umbes nii: niikaua kui minister ei ole kui ärimees ennast seganud ärilise asja otsustamise ja kui ta nüüd pealegi tagasi astunud on, siis selles äritegewuses midagi paha ei ole. Kuid minister on siin ennast asja otsustamise hulka seganud. Selle kohta on wäga rikkalik materjaal olemas ajakirjanduses ja mujal, ma tooksin ainult ühe fakti ette, mida härra minister tagasi ajada ei saa. See oli kas tänawu kewadel, wõi minewal sügisel — aega ma ei mäleta, ma ei mõtelnud, et seda fakti siin tarwis läheb ja sellepärast ei muretsenud täpseid andmeid. — Endine riigimees härra dr. Raamot, põllutöministri endine abi, on, nagu teate, nüüd suureks laewaomanikuks saanud. Tema laew, oli see tänawu kewadel wõi

möödaläinud sügisel, kuid igatahes sel ajal, kui härra Ipsberg teedeminister oli, — seisis Pärnu sadamas. Selle laewa kapten ei olnudki kapten, see tähendab, temal ei olnud väljamaa sõiduks tsensust. Sadamaülemus, kes selle järele on kohustatud walwama, et laewajuhtidel oleks wastawad õigused laewa juhtimiseks, pidas laewa kinni, niikauaks kui laewajuhiks selleks õigustatud isik määratud on. Ja sennikaua, kui see selge ei ole, ei saa laewa välja lasta. See on kõigis riikides nii. Arwatawasti ei wõi siin mingisugust kahtlust olla, et sadamawalitsus seadusele wastawalt talitas. Mis sündis aga siin? Seda näeme sellest. Tuleb telegramm, et laew tuleb härra teedeministri korraldusel välja lasta. Et sadamawalitsus allub teedeministeeriumile, siis sai see korraldus loomulikult kohe täidetud ja laew sõitis mittekapteniga merele. Et meie tüürimehed iga kord oma kutses nii wiletsad ei olegi, sellepärast ei juhtunud arwatawasti laewaga ka mingisugust õnnetust. See kord ja seal oli härra minister tõesti seganud ministrina asja otsustamisesse, millel on äriiline ühendus ja mis harilikult ei kuulugi ministri alla. Ta oleks wõinud ka tol korral öelda, et ma olin väljamaal ja sellepärast on olnud neid juhtumisi, kus minu korraldusel on see ehk teine wäikene asi korda saadetud. Kui ma ei eksi, siis oli hiljuti teine sarnane juhtumine, mis minu partei kaaswõttele härra Uibopuu poolt ette kanti. See oli see tuntud Walga laudade lugu, kus ka oli mingisugune korraldus tehtud wagonite ehitamiseks laudu III sordi all wastu wõtta, kuigi nad mädanenud on. (Teedeminister K. Ipsberg: See on ka wale.) Niikaua kui wastus selle peale ei ole tulnud, ei saa seda waleks nimetada. Olemasolewad andmed ja riigikontrolli aktid tõendawad, et see mitte just wale ei ole — ehk Teie ennem ütlesite: „See ei wasta täielikult tõele.“ (Teedeminister K. Ipsberg: Teie sugusele aumehelale.) Härra Ipsberg, minu aumehelikkuse kohta ei saa keegi ega ka Teie midagi ütelda.

Juhataja **K. Wirma**: Härra teedeminister, ma kutsun Teid korrale.

E. Weberman (rhws. w.): Härra Riigiwanem ütles oma wastuses, kui ma ei eksi, et tuldaugu otsekohe — rüütlikult — välja süüdistustega ja ärgu käidagu mitte nii ääri-weeri mööda, nurga

tagant. Kuid kuidas oleme siis meie talitanud? Esinenud awaliku arupärimisega Riigikogu ees. See on täielik rüütlik väljaastumine ja me näeksime väga heameelega — ja ma arwan, et ka teised minuga ühel arwamisel on — kui härra minister täna oleks tulnud kõnetooli ja oleks ütelnud: „Jah, mina olen ärides tegegew ja kui mina Riigikogule wastuwõtaw ei ole, — astun sellest kõrgest kohast ära.“ See oleks rüütlik väljaastumine olnud. Kuulata terve päewa jooksul, hommikust õhtuni, kuidamoodi ja missugused andmed temale alluwast asutusest tema äritegewuse kohta tuuakse ja sellest mitte järeldusi teha, see pole rüütlikkus. Ministri mitteotsekohene väljaastumine — see on kõige suurem süüdistus, palju mõjuwam kui meie arupärimise põhjendus. Siin öeldi, et milleks on siis seda paljastust (W a h e l h ü d e d p a h e m a l t p o o l t.) tarwis ja miks esineme meie arupärimisega. Sellepärast, et meie usume, et korrupsiooni wastu wõitlemine on wõimalik, et parandust tuua selles asjas saab. Ma kordaks weel umbes sedasama, mis ma möödaläinud neljapäewal oma kõnes ütlesin, et meie peame paisete lõikusele, peame puhastustööle asuma. Ma arwan, et keegi Riigikogu liigetest ei kahtle härra Tõnisson'i sõnade juures, mis olid püha ekstaasiga öeldud, kui ta wiskas pea tagasi ja hüüdis siit täna, et „teeme puhastustööd, ja mitte ainult prokuratuurile kuuluwate andmete peale rõhku pannes, waid ka eetilisest küljest tõsiselt asja peale waadates.“ See on tõsise riigimehe sõna. Ja sarnaseid sõnu kahjuks ei kuulnud meie Riigiwanema poolt mitte. Härra Riigiwanem tuli, ja ei tarwitanud juhust, et wastata Riigikogu esimehele samuti otsekohe: „Jah teeme siis seda puhastustööd, teeme — ühes koos.“ Sarnanepuhastustöö tegemine ei ole mitte häbiasi. Põllumeeste häälekandja „Kaja“ wõib seda milleks tahes nimetada, aga meie nimetame seda suureks riiklikuks tööks ja selleks oleme meie Riigikogusse tulnud, et aidata wäärnähtusi seal, kus neid leidub, eemaldada. Et ei saaks meie poolt sallitawate wäärnähtuste kallal kõmu ja reklaami teha isikud ja asutused, kes Eesti riikluse wastased. Ja ma usun, kui te tahate põllumeeste esitajad olla, seal paremal pool, siis peaksite selle juures meile kaasa aitama, sest see oleks teile enestele ka kasuks.

Th. Tallmeister (rhws. w.): Härra teedeminister tõi siin teatawa temperamendiga ette, et mina selle nõndanimetatud „labase“ anekdoodiga tema au olewat puudutanud. Mina arwan, et see arusaamine wististi liiga suurest ärewusest tuleb, millesse härra teedeminister nende läbirääkimiste puhul on sattunud ja ma ei pane seda sellepärast mitte pahaks. Tahtsin aga konstateerida, et kui meelde tuleb, mis mina ütlesin, siis lugu nõnda ei olnud, et mina mingisugust autust minist-rile ei tahtnud ette heita. Mina toonitassin seda selge sõnaga, et ma sel korral uskusin optimistlikul wiisil tema täielikku aumehelikkusesse ja lisasin oma kõne lõpul juurde, et ma ka praegu sel arwamisel olen ja et seisukord nii kriitiline ei ole, nagu seda mõnelt poolt püütakse näidata, et seal tingimata mingisugune kriis peaks tulema. Mina ütlesin, et minu tunde järele sellest läbirääkimisest ja tuulutamisest esialgselt jätkub, et tõsisemat põhjust otse ametist tagasiastumiseks ei ole minu isikliku arusaamise järele mitte olemas. Seda tahtsin mina sel korral toonitada ja lisan nüüd ka juurde, et ma koguni praegu ei saa täiel määral oma erakonna seltsilise ettepanekuga ühes nõus olla ja et ma umbusalduse ettepaneku poolt oma südametunnistuse järele kätt ülesse ei saa tõsta. Aga, mida mina tahaks alla kriiputada ühenduses sellega, mis siin ette toodi, on see, et minu tunde järele minister ennast määratu osawusega kaitsnud on. Kui minister tahab oma äraolekut põhjuseks ette tuua korratuste ja wäärnähtuste wabandamiseks, mis tema re-sooris ette on tulnud, siis on just see nõnda samasugune lugu, kui see oli Nikolai juures, kes oma Palermo sõitu tahtis nagu wabanduseks ette tuua. Minu tunne on ülepea niisugune, et härra minister on ülepea niisugune, et härra minister oma ülesastumisega ennast niisõrd umbkotti on ajanud, et mina tema asemel peale selle teedeministri koha peale enam edasi ei jääks.

J. Tõnisson (rhw.): Austatud Riigikogu liikmed! Lapsed ja mõned muud öeldakse tõtt kõnelewat, aga see peaks puhtast südamest tulema. Kommunistide esitajad kõnelesid ka täna niisugust asja, mida nemad arwasid tõeks, aga ise ei ütelnud nemad seda mitte tõemeelselt. Sellepärast tõrjun mina tagasi kõik need komplimendid, mis kommunistide poolt minu aadressil saadeti. See paistab just

kui mõni uus wõitlusewõte olewat. Selle järele, kui nende mehed peawad mõneks-teistkümneks koosolekuks wälja minema, kui nad toonitawad, et nemad tulewad tööliste wõimuga ja murravad kodanisel korral kaela, tulewad nad nüüd sootu teisi. Rkl. Janson tähendas õige sarkastiliselt, et nemad ju kõiki äritegemisi walitsuse ringkonnast täiesti arusaadawaks peawad, sest et see üldse kodanlise korraga kooskõlas olla. Selle sarkastiliku mõnitamisega kiitwal kujul arwab wist sealpoolne wõitlusewiis kätte saada seda, mida kõmawate sõnadega ei saa, sellepärast, et nende kõmawate sõnadega peab hoidma Riigikogu kodukorra eest. Ja kui nüüd selle wõitlusewõtte tagajärjel kommunistid minule sõprust pakuwad, siis ütlen mina puhtast südamest, et olgu ta kas wõi wanasarwik ise, kui tema aga täiesti ausal teel katsub edasi saada, siis mina selle üle wõin ainult rõõmustada; kui aga kommunistid tahawad mind ehk teisi omal teel tõsise demokraatia poole wiia, siis ei aita nende Marx'i tsiteerimine, sest see sunnib mind kahtlust tundma, kas nemad üldse Marx'i raamatut lugenud on. Niisuguseid wõtteid tarwitades ei saa diskrediteerida kodanlist korda.

Juhataja K. Wirma: Rkl. Raudkepp'i poolt on kirjalik ettepanek tehtud waheaega määrata, aga kui kaua, ei ole ära määratud. (E. Weberman (rhws. w.): 20 minutit!) (Hääletatakse.) Nähtaw enamuse on poolt, kuulutan waheaja.

Waheaeg algab kell 6.55 min.

Peale waheaega algab koosolek kell 8.05 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **L. Raudkepp**.

Sekretääri kohal abisekretäär **O. Köster**.

Juhataja L. Raudkepp: Riigikogu läheb päewakorra arutamisele edasi ja jätkab läbirääkimisi käesolewa arupärimise puhul. Sõnasooijaid ei ole. On sisse antud 4 ülemineku-wormelit. Loen nad ette selles järjekorras, nagu nad sisse on antud. Esimene wormel on esitatud rkl. Johanson'i poolt ja käib järgmiselt: „Riigikogu, ära kuulates Wabariigi Walitsuse wastust rahwuslik-wabameelse partei Riigikogu rühma arupärimise peale walitsuse kokkuseade kawa ja tööplaani

mittetäitmise üle, peab lubamataks, et Wabariigi Walitsuse liikmed äriettevõttest osa wõtawad, eriti aga sarnastest, kellega ametkonnal, keda juhib äriettevõttest osawõtja minister, ärilised wahekorrad on, — ja läheb päewakorras edasi.“

See ülemineku-wormel on sisse antud Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei nimel.

Teine ülemineku-wormel on esitatud rkl. Allik'u poolt: „Ära kuulates Wabariigi Walitsuse wastust arupärimise peale walitsuse kokkuseade ja tööplaani mittetäitmise üle, tunnistab Riigikogu selle seletuse mitterahuloldawaks ja awaldab walitsusele umbusaldust.“

Kolmas ülemineku-wormel on esitatud rkl. Weberman'i poolt: „Ära kuulates Wabariigi Walitsuse wastust arupärimise peale walitsuse kokkuseade kawa ja tööplaani p. 5-da mittetäitmise üle, loeb Riigikogu selle wastuse mitte rahuloldawaks ja konstateerib, et Wabariigi Walitsus ei ole mitte täitnud kokkulepet, mis tema ametisse kutsumisel esitati Riigikogule härra Riigiwanema poolt, — awaldab umbusaldust härra teedeminister Ipsberg'ile — ja läheb päewakorras edasi.“

Neljandaks on esitatud ülemineku-wormel tööerakonna rühma nimel rkl. Oja poolt:

„Riigikogu, ära kuulates Wabariigi Walitsuse seletust rahvuslik-wabameelse partei Riigikogu rühma arupärimise peale walitsuse kokkuleppe mittetäitmise asjus, awaldab Wabariigi Walitsusele usaldust, wälja arwatud härra teedeminister Ipsberg.“

Wahe peal on demokraatliku liidu poolt sisse tulnud wiies ülemineku-wormel:

„Riigikogu, ära kuulates Wabariigi Walitsuse seletust rahvuslik-wabameelse partei Riigikogu rühma arupärimise peale, rõhutab tarwilikkust Wabariigi Walitsuse deklaratsioonis ja walitsuse koalitsiooni tegewuskawa kokkuleppes ülesseatud põhimõtet walitsuse liigete eemalehoidmise kohta äriliste ettevõtete asutamisest ja juhtimisest õiglaselt täita, — ja läheb päewakorras edasi.“

Juhataja **L. Raudkepp**: Häälendamise motiivide kohta on sõna rkl. Kornel'il.

K. Kornel (rhw.): Oma ülemineku-wormeliga, mida demokraatlik liit on esi-

tanud, ei taha ta umbusaldust awaldada walitsusele.

Juhataja **L. Raudkepp**: Häälendamise motiivide kohta on sõna rkl. Jürman'il.

A. Jürman (põl.): Riigikogu põllumeeste rühm on alguses seisukohal olnud, mida tema walitsuse deklaratsioonis wastu wõttis, et meie walitsuse liikmed ei pea osa wõtma äride juhtimisest just sellepärast, et ära hoida igasugust wõimalust juttudeks ja ära hoida söimuninglaimu, mis teinekord põhjendamata esile kantakse. (J. Piiskar (is.): Teinekord ka wäga põhjendatud on!) Kui üksikud walitsuse liikmed on teatud äride juhatuses, wõiwad sarnased oletused tekkida. Walitsuse seletustest selgus, et nii walitsus kui ka teedeminister on täitnud deklaratsiooni nõuet. Arwesse wõttes seda, et walitsus on täielikult kokkuleppe nõuet täitnud, ei ole kellegil õigust walitsuse wastu söimu ja laimuga esineda, kui süüdistajad oma etteheiteid sugugi põhjendada ei suuda. Kahjatseme niisuguseid ülesastumisi, mis iseäranis pahemalt poolt on tulnud, mis ainult põhjendamata söimu ja laimu sisaldas. (J. Piiskar (is.): Kas see on häälendamise motiivide kohta?) Ettepanud ülemineku-wormelis, mis on esitatud demokraatliku liidu poolt, ei taheta muud, kui ainult sedasama, mida meie alati oleme toonitanud ja walitsuse deklaratsiooni üles wõtnud. Et ettepanud ülemineku-wormelis walitsusele umbusaldust ei awaldata, siis häälatab põllumeeste rühm ettepanud ülemineku-wormeli poolt, mis on esitatud demokraatliku liidu poolt.

Juhataja **L. Raudkepp**: Häälendamise korra kohta on ettepanek rkl. Tamm'e poolt tehtud, et kinniselt häälendada. Kodukorra järele pean seda häälendamisele panema. Kes on selle poolt, et kinniselt häälendada, palun kätt tõsta. (Häälatakse.) Selle ettepaneku poolt on ainult 5 häält, kuna kodukord nõuab 10 häält. Sellega on rkl. Tamm'e ettepanek tagasi lükatud. Hääletamine on sellega awalik. Asun hääletamisele. Panen hääletamisele ülemineku-wormelid selles järjekorras, nagu nad ette lugesin. Seal juures ma hääletan esmalt ainult poolt. Selle wastu ei waielda. Siis, kui tarwis, kui ükski ettepanek absoluutset enamust ei saa, hääletan poolt ja wastu. Esimesena tuleb

hääletamisele Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei Riigikogu rühma ülemineku-wormel. (Hääletatakse, loetakse hääli.) Selle ülemineku-wormeli poolt on 17 häält.

Nüüd tuleb hääletamisele ülemineku-wormel, mis on esitatud rkl. Allik'u poolt. (Hääletatakse, loetakse hääli.) Selle ülemineku-wormeli poolt on 14 häält.

Nüüd tuleb hääletamisele rkl. Weberman'i poolt ettepanud ülemineku-wormel. (Hääletatakse, loetakse hääli.) Selle ülemineku-wormeli poolt on 12 häält.

Hääletamisele tuleb ülemineku-wormel esitatud tööerakonna Riigikogu rühma poolt. (K. Ast (sd.): Palun veel kord ette lugeda.) Ma loen ta veel kord ette: „Riigikogu, ära kuulates Wabariigi Walitsuse seletust rahvuslik-wabameelse partei Riigikogu rühma arupärimise peale walitsuse kokkuleppe mittemäätmise asjus, awaldab Wabariigi Walitsusele usaldust, wälja arwatud härra teeseminister Ipsberg.“ (Hääletatakse, loetakse hääli.) Selle ülemineku-wormeli poolt on 6 häält.

Hääletamisele tuleb demokraatliku liidu ülemineku-wormel. (Hääletatakse, loetakse hääli.) Selle ülemineku-wormeli poolt on 35 häält. Palun sekretääri konstaterida, kui suur on kwoorum, kwoorumraamatu järele.

Kwoorumraamatu järele on Riigikogu liikmeid koos 90. Kõige suurema, kuid mitte absoluutse enamuse — 35 häält poolt — sai ülemineku-wormel, mis esitatud demokraatliku liidu poolt. Seega ei ole esimesel hääletamisel ükski ülemineku-wormel absoluutset enamust saanud ja nüüd tulewad nad hääletamisele „poolt“ ja „wastu“, saadud häältearwu suuruse järjekorras.

Kõige pealt tuleb hääletamisele demokraatliku liidu poolt esitatud ülemineku-wormel, mis sai poolt 35 häält. Kas soowitakse tema ettekandmist? (Hüüded: Ei!) Asun hääletamisele. (Hääletatakse, loetakse hääli.) Demokraatliku liidu ülemineku-wormel on saanud poolt 34 häält, wastu 31. (J. Piiskar (is.): Palun sõna!) Hääletamise ajal ei saa ma sõna anda. (J. Piiskar (is.): Kodukorra § 84 põhjal nõuanselle ettepaneku kinnist hääletamist.) Ma ei saa seda nüüd teha.

Järgmisena tuleb hääletamisele sotsiaaldemokraatliku rühma poolt esitatud ülemineku-wormel. Asun hääletamisele. (Hääletatakse, loetakse hääli.) Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei Riigikogu rühma ülemineku-wormel on saanud poolt 24 häält, wastu 34.

Järgmisena tuleb hääletamisele rkl. Allik'u poolt ettepanud ülemineku-wormel. Asun hääletamisele. (Hääletatakse, loetakse hääli.) Rkl. Allik'u ülemineku-wormel on saanud poolt 21, wastu 42 häält.

Järgmisena tuleb hääletamisele rkl. Weberman'i poolt esitatud ülemineku-wormel. Asun hääletamisele. (Hääletatakse, loetakse hääli.) Ettepanek on saanud poolt 26 häält, wastu 37.

Hääletamisele tuleb ülemineku-wormel, mis on esitatud tööerakonna Riigikogu rühma poolt. (Hääletatakse, loetakse hääli.) See ülemineku-wormel on poolt saanud 6 häält, wastu 59. Ma loen hääletamise resultaadi kõik ette: demokraatliku liidu poolt esitatud ülemineku-wormel on saanud poolt 34 häält, wastu 31. Sotsiaaldemokraatliku rühma poolt esitatud ülemineku-wormel on saanud poolt 24 häält, wastu 34. Riigikogu liikme Allik'u ülemineku-wormel on saanud poolt 21 häält, wastu 42. Riigikogu liikme Weberman'i ülemineku-wormel on saanud poolt 26 häält, wastu 37. Tööerakonna rühma poolt esitatud ülemineku-wormel on saanud poolt 6 häält ja wastu 59. Seega tuleb käesolewal korral arwesse wõtta ainult see ülemineku-wormel, mis on esitatud demokraatliku liidu poolt.

Sõna on rkl. Piiskar'il hääletamise korra kohta.

J. Piiskar (is.): Ma kordan oma ettepanekut demokraatliku liidu poolt esitatud ülemineku-wormelit, mille häälte wahe on vähem kui 5, kodukorra § 84 põhjal kinniselt hääletada. (Hüüded kohtadelt: Nimeliselt hääletada.)

Juhataja **L. Raudkepp:** Ettepanek on tehtud nimeliselt hääletada. Kodukorra järele on sellel ettepanekul eesõigus. Palun helistada, et kõik Riigikogu liikmed saali tuleks. (Helistatakse kõrwalruumidesse.) Asun hääletamisele. (Hääletatakse, loetakse hääli.) Palun sekretääri ära lugeda kui

palju Riigikogu liikmeid saalis on. Saalis on Riigikogu liikmeid praegu 75. Kodukorra järele nõutakse nimelise hääletamise jaoks $\frac{1}{2}$ koosolijatest liigetest. Selle ettepaneku poolt on hääletanud 27, see on rohkem kui $\frac{1}{2}$, sellega on see ettepanek vastu võetud.

Konstateerin, et härra Piiskar tegi ettepaneku, et hääletamine olgu kinnine. Sellest saadi aru kodukorra § 83 korras, kus öeldud, et nimelise hääletamise nõudmisel on eesõigus kinnise hääletamise nõudmise ees. Härra Piiskar on aga tartwitanud kodukorra § 84 wiimast lõiget, selle läbi ei ole nimelise hääletamise ettepanek kodukorrale wastaw ja ei ole maksew. Hääletamine tuleb sedelitega. Palun sedelid wälja jagada. Palun neid, kes ettepaneku poolt on, kirjutada sedelile „poolt“ ja kes vastu, need kirjutagu „vastu“. (Riigikogu liikmed annawad sedelid juhatusesele ära.)

Kas kõik häärad Riigikogu liikmed on sedelid ära annud? Kas Riigikogu awaldab soowi selle kohta, kes sedelid ära loeb? (Wahelhüüded: Juhatus!) On ettepanek tehtud sedelite lugemine juhatuse hooleks jätta. Selle ettepaneku vastu ei waielda, loen ettepaneku wastuwõetuks. (Loetakse sedelid.)

Hääletamise resultaadid on järgmised: demokraatliku liidu poolt ette pandud ülemineku-wormeli poolt on 41 häält, vastu 34 häält ja tühje sedelid on 4. Sellega on vastu võetud demokraatliku liidu poolt esitatud ülemineku-wormel.

(Wahelhüüded: Lõpetada!) On ettepanek tehtud koosolekut lõpetada. (Hääletatakse.) Nähtawana-musega on ettepanek vastu võetud.

Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 8.45 min. õhtul.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu abiesimees **K. Wirma.**

Abiesimees **L. Raudkepp.**

Sekretäär **T. Kalbus.**

Abisekretäär **Osk. Köster.**